

Азия/Еуропа

Ақпараттық сараптама журналы

Басылымның 4-ші жылы, №45, Қараша 2019

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ'NÜN AYLIK YAYINIDIR ЕУРАЗІЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНЫҢ АЙ САЙЫН ШЫҒАТЫН БАСЫЛЫМЫ

TÜRK KONSEYİ'NİN 10. YILDÖNÜMÜNDE 'TÜRK DEVLETLERİ' ARASINDAKİ ENTEGRASYON SÜRECİ

Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq
Şurasının VII Zirvə Görüşü

Bakı, 15 oktyabr 2019

VII Summit of the Cooperation Council
of Turkic Speaking States

Baku, October 15, 2019

ТҮРКІ КЕҢЕСІНІҢ 10 ЖЫЛДЫҒЫНДА «ТҮРКІ МЕМЛЕКЕТТЕРІ» АРАСЫНДАҒЫ ЫҚПАЛДАСТЫҚ ҮДЕРІСІ

СҰХБАТ RÖPORTAJ

АХМЕТ БУРАН,
ФЫРАТ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ ПРОФЕССОРЫ,
ТҮРІК ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ
КАФЕДРАСЫНЫҢ МЕҢГЕРУШІСІ

PROF. DR. AHMET BURAN,
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATİ
BÖLÜMÜ BAŞKANI

EURASIAN VECTOR
OF PRESIDENT TOKAYEV'S
FOREIGN VISITS

ЕВРАЗИЙСКИЙ ВЕКТОР
ЗАРУБЕЖНЫХ ВИЗИТОВ
ПРЕЗИДЕНТА ТОКАЕВА

ALBINA MURATBEKOVA

ТҮРКІСТАН ОБЛЫСЫНДАҒЫ
ҮКІМЕТТІК ЕМЕС
ҰЙЫМДАРДЫҢ ҚЫЗМЕТІ

TÜRKİSTAN'DA SİVİL TOPLUM
KURULUŞLARININ
FAALİYETLERİ

DAULET ZHAILYBAYEV

Asya Avrupa / Азия Еуропа
(Haber – Yorum) / (Ақпараттық сараптама)

Avrasya Araştırma Enstitüsü Yayınıdır
Еуразия ғылыми-зерттеу институты басылымы

Sahibi / Меншік иесі
Ahmet Yesevi Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü /
Ахмет Ясауи университеті Еуразия ғылыми-зерттеу институты директоры
Doç. Dr. Vakur Sümer

Genel Yayın Yönetmeni / Бас редактор
Zhengizkhan Zhanaltay

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Жауапты редактор
Dr. Suat Beylur

Haber Müdürü / Жаңалықтарға жауапты редактор
Dr. Zhandos Ranov

Tercüme Ekibi / Аудармашылар тобы
Omirbek Hanayi
Aigerim Manatkızı
Kanat Makhanov

Sekretarya / Хатшылық
Saltanat Suleymen

Metin Redaksiyon / Мәтінді өңдеу
Kenan Semiz

Teknik Redaksiyon / Техникалық редактор
Kanat Makhanov

Yayın Kurulu / Редакция алқасы
Doç. Dr. Vakur Sümer
Zhengizkhan Zhanaltay
Dr. Zhandos Ranov
Dr. Gulnar Nadirova
Dauren Aben

Yönetim Merkezi / Басқару орталығы

Almalı Audanı, Mametova 48, 050004
Almaty, Kazakhstan
Tel. +7 (727) 279 97 94
Fax. +7 (727) 279 97 94
E-mail: info@eurasian-research.org

Mülakat, haber-yorum ve analizlerde ifade edilen görüşler yazarların kendi görüşleri olup
Enstitü'nün yayın politikasını yansıtmamaktadır. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

"Сұхбат", "Ақпараттық сараптама" және "Өзекті пікір" айдарларымен шыққан мақала авторларының
пікірлері институт көзқарасын білдірмейді. Журналда жарияланған материалдарды
институттың рұқсатынсыз көшіріп басуға болмайды.

DOÇ. DR. VAKUR SÜMER

Kıymetli okuyucularımız,

Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi'ne bağlı Avrasya Araştırma Enstitüsü tarafından aylık olarak çıkarılmakta olan Asya Avrupa Dergisi'nin 45. Sayısı ile karşınızdayız. Türk Dünyası ve Avrasya'nın farklı bölgelerindeki önemli konuları ele aldığımız bu sayımızı da ilgiyle okuyacağınızı düşünmekteyiz.

Bildiğiniz üzere, geçtiğimiz ay iki önemli olaya şahitlik ettik. Bunlardan birincisi, Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyindeki terör odaklarına karşı başlattığı Barış Pınarı Operasyonu olmuştur. Türkiye'nin milli güvenliğini hayati derecede tehdit eden terör yapılanmasına karşı, uluslararası hukuktan doğan meşru hakları çerçevesinde ve komşusu Suriye'nin toprak bütünlüğüne saygılı olarak ve esasen bunu korumaya katkı sunmak üzere gerçekleştirdiği başarılı operasyon ile, sınırındaki terörist faaliyetler ortadan kaldırılmıştır. Takip eden süreçte Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya Federasyonu ile imzalanan mutabakat zabıtlarıyla Türkiye'nin milli çıkarları ve Suriye'nin toprak bütünlüğü uluslararası düzlemde de kayda geçirilmiştir.

Geçtiğimiz ay gerçekleşen bir diğer önemli gelişme de 15 Ekim 2019 tarihinde Bakü'de gerçekleşen Türk Konseyi Yedinci Zirvesi'dir. Zirveye, Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın İlham Aliyev'in ev sahipliğinde, Kazakistan Cumhuriyeti Birinci Cumhurbaşkanı Elbaşı Sayın Nursultan Nazarbayev, Kırgız Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın Sooronbai Zheenbekov, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan, Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın Şevket Mirziyoyev, Macaristan Başbakanı Sayın Viktor Orban, Türkmenistan Bakanlar Kurulu Başkanı Yardımcısı Sayın Purli Agamyradov'un yanı sıra Türk Konseyi Genel Sekreteri Sayın Baghdad Amreyev de katılmışlardır.

Zirve, üç açıdan büyük önem taşımaktadır. İlk olarak, Özbekistan örgüte üye olmuştur ve Türk Konseyi önemli bir genişleme gerçekleştirmiştir. İkinci olarak, Zirve, Türk Konseyi'nin kurucu anlaşması olan Nahçıvan Antlaşması'nın Onuncu Yıldönümü ile aynı tarihte gerçekleşmiştir. Zirve'nin üçüncü önemi de Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyinde başlattığı barış operasyonunu destekler nitelikte irade beyanlarının Üye Devletler tarafından ortaya konması olmuştur. Buna göre Üye Devletler, Türkiye'nin Barış Pınarı Operasyonu'nun, terörizme mücadelede, Suriye'nin toprak bütünlüğünün sağlanmasına, mahallî Suriyeliler'in teröristlerin zulmünden kurtarılmasına ve yerlerinden edilmiş Suriyeliler'in anavatanlarına güvenli ve gönüllü geri dönüşleri için şartların oluşturulmasına katkıda bulunacağına olan umut ve inançlarını beyan etmişlerdir.

Uluslararası nitelik arz eden terörizm ile mücadelede ülkeler arası dayanışma büyük önem taşımaktadır. Bu çerçevede, Türk Konseyi Yedinci Zirvesi'nin yaklaşımının diğer ülkeler açısından da bir örnek teşkil etmesini diliyoruz.

Yeni sayımızda görüşebilmek dileğiyle.

Kıymetli okuyucularımız,

Ahmet Ясауи университетіне қарасты Еуразия Ғылыми-зерттеу институты тарапынан ай сайын шығатын Азия Еуропа журналының 45-саны қолыңызда. Түркі әлемі және Еуразияның түрлі аймақтарындағы маңызды мәселелерді қолға алған бұл санымызды да асқан қызығушылықпен оқиды деген ойдамыз.

Өздеріңіз білетіндей, өткен айда екі маңызды оқиғаның куәсі болдық. Бұлардың біріншісі, Түркияның, Сирияның солтүстігіндегі терроризм ошақтарына қарсы бастаған «Бейбітшілік қайнары» атты әскери операциясы болды. Түркияның ұлттық қауіпсіздігіне өмірлік маңызды дәрежеде қауіп төндірген террор құрылымына қарсы, халықаралық құқық рұқсат беретін заңды құқықтары төңірегінде және көршілес Сирияның территориялық тұтастығына құрмет көрсете отырып, негізінен соны қорғауға өз үлесін қосу үшін жүргізген сәтті операция арқылы шекарасындағы террорлық әрекеттер тоқтатылды. Осы үдеріс аясында Америка Құрама Штаттары және Ресей Федерациясымен қол қойылған өзара түсіністік меморандумдары арқылы Түркияның ұлттық мүдделері және Сирияның территориялық тұтастығы халықаралық деңгейде де жазылды.

Өткен айда орын алған тағы бір маңызды оқиға, 15 қазан 2019 жылы Бакуде өткен Түркі Кеңесі 7-саммиті болды. Саммитке Әзірбайжан Республикасы Президенті Илхам Алиевтің қабылдауымен, Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті – Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев, Қырғыз Республикасының Президенті Сооранбай Жээнбеков, Түркия Республикасы Президенті Режеп Тайып Ердоған, Өзбекстан Республикасы Президенті Шавкат Мирзиёев, Мажарстан Үкімет басшысы Виктор, Түркменстан Премьер-министрінің орынбасары Пурли Агамурadowпен қатар Түркі Кеңесі Бас хатшысы Бағдат Әміреев та қатысты.

Саммиттің 3 мәселе бойынша маңыздылығы жоғары болып тұр. Алғашқысы, Өзбекстан Кеңеске мүше болып қабылданды және Түркі Кеңесі маңызды кеңею үдерісін жүзеге асырды. Екіншісі, Түркі Кеңесінің негізін қалаған құжат саналатын Нахчеван келісімінің он жылдығымен бір уақытта өткізілді. Саммиттің үшінші маңыздылығы болса, Түркияның Сирияның солтүстігінде бастаған бейбітшілік операциясына қолдау көрсеткен сыңайдағы баяндамалары қатысушы мемлекеттер тарапынан жасалуы болды. Осыған қарай қатысушы мемлекеттер, Түркияның «Бейбітшілік қайнары» операциясының, терроризмге қарсы күреске, Сирияның территориялық тұтастығының қамтамасыз етілуіне, жергілікті Сириялықтарды терроршылардың зұлматынан құтқару және өз жерлерін тастауға мәжбүр болған сириялық босқындардың отандарына қауіпсіз және ерікті түрде кері қайтулары үшін жағдай жасауға өз үлесін қосатынына қатысты сенімдері мен үміттерін баяндады.

Халықаралық терроризммен күресте елдер арасындағы бірлесе әрекет ету үлкен маңыздылыққа ие. Осы орайда, Түркі Кеңесі 7-саммитінің ұстанымдарының басқа да елдер тұрғысынан үлгі болуын тілейміз.

Жаңа санымызда көріскенше.

ÖNSÖZ АЛҒЫСӨЗ

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜ ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНЫҢ ДИРЕКТОРЫ DOÇ. DR. VAKUR SÜMER.....	1
--	---

RÖPORTAJ СҰХБАТ

AHMET BURAN, FİRAT UNIVERSİTESİ'NİN PROFESÖRÜ, TÜRK DİLİ VE EDEBİYATİ KAFEDRASININ BAŞKANISI PROF. DR. AHMET BURAN, FİRAT ÜNİVERSİTESİ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATİ BÖLÜMÜ BAŞKANI.....	4
--	---

GÜNCEL ӨЗЕКТІ ПІКІР

TÜRK KONSEYİ'NİN 10. YILDÖNÜMÜNDE 'TÜRK DEVLETLERİ' ARASINDAKİ ENTEGRASYON SÜRECİ TÜRKİ KEҢЕСІНІҢ 10 ЖЫЛДЫҒЫНДА «TÜRKİ MEMLEKETТЕРІ» ARASЫНДАҒЫ ЫҚПАЛДАСТЫҚ ҮДЕРІСІ DINARA TALDYBAYEVA	12
EURASIAN VECTOR OF PRESIDENT TOKAYEV'S FOREIGN VISITS ЕВРАЗИЙСКИЙ ВЕКТОР ЗАРУБЕЖНЫХ ВИЗИТОВ ПРЕЗИДЕНТА ТОКАЕВА ALBINA MURATBEKOVA	20
TÜRKİSTAN ÖLDESİNDEГІ YKİMETTİK EMES ҰЙЫМДАРДЫҢ ҚЫЗМЕТІ TÜRKİSTAN EYALETİNDEKİ SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ GENEL GÖRÜNÜMÜ DAULET ZHAILYBAYEV	28
ISLAMIC STUDIES CONTINUE TO DEVELOP ИСЛАМСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ ПРОДОЛЖАЮТ РАЗВИВАТЬСЯ GULNAR NADIROVA	35

EXPLAINING DEMOGRAPHICS OF KARAGANDY AGGLOMERATION ДЕМОГРАФИЯ КАРАГАНДИНСКОЙ АГЛОМЕРАЦИИ KANAT MAKHANOV	43
INDIA-CHINA INFORMAL SUMMIT: A WAY TO DEEPEN THE DIALOGUE НЕФОРМАЛЬНЫЙ САММИТ ИНДИИ И КИТАЯ: ПУТЬ К УГЛУБЛЕНИЮ ДИАЛОГА ALBINA MURATBEKOVA	52
EU-JAPAN PARTNERSHIP: WHAT TO EXPECT? ПАРТНЕРСТВО МЕЖДУ ЕС И ЯПОНИЕЙ: ЧЕГО ОЖИДАТЬ? ASSET ORDABAYEV	59
SHAPING THE FUTURE ФОРМИРУЯ БУДУЩЕЕ GULNAR NADIROVA	67
ÇİN'İN BORÇLANDIRMA STRATEJİSİ VE ORTA ASYA ҚЫТАЙДЫҢ ҚАРЫЗ БЕРУ СТРАТЕГИЯСЫ ЖӘНЕ ОРТАЛЫҚ АЗИЯ OMIRBEK HANAYI	73

ETKİNLİKLER İC-ШАРАЛАР

.....	80
-------	----

İFOGRAFIK ИНОГРАФИКА

.....	104
-------	-----

**АХМЕТ БУРАН,
ФЫРАТ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
ПРОФЕССОРЫ,
ТҮРІК ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ
КАФЕДРАСЫНЫҢ МЕҢГЕРУШІСІ**

**PROF. DR. AHMET BURAN,
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
BÖLÜMÜ BAŞKANI**

Түркі әлемі үшін құнды ғылыми еңбектер жазғаныңызды білеміз. Біздің оқырмандар үшін өзіңізді таныстыруыңызды өтінеміз.

Ең алдымен шақырғандарыңызға рақмет айтамын. Қ.А. Ясауи атындағы ХҚТУ Алматы қаласындағы Еуразия ғылыми-зерттеу институтында болғаным үшін қуаныштымын. Осы журнал арқылы барша қазақ бауырларыма үлкен сәлемімді жолдаймын. Біз үшін Қазақстан өте маңызды ел, себебі рухани жақын туысқан ел болғандықтан Түркиядан ыстық-ыстық сәлеміммен келдім. Мен Түркияның Елазық қаласындағы Фырат университетінің Түрік тілі мен әдебиеті кафедрасының меңгерушісі болып қызмет атқарамын. Аталған университеттің түлегімін. Ғылым жолындағы жеткен жетістігім мен қолға алған жұмысымның бәрі сол университетте жасалды. Ғылым жолында өмірімдегі барлық жетістіктеріме сол Фырат университетінің қабырғалары куә болды. Жалындаған жастық күнімнен бүгінге дейін, мақала жазудан кітап шығаруға дейінгі аралықтағы барлық сынақтан өтіп, тәжірибе жинадым. Түркиядағы және шетелдердегі түрлі ғылыми конференция, симпозиум, семинарларға Фырат универ-

Türk Dünyası için yaptığınız değerli çalışmalarınızla tanıyoruz sizi, okuyucularımız için biraz kendinizden bahseder misiniz?

Öncelikle beni davet ettiğiniz için teşekkür ederim. Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi'ne bağlı Алматы şehrindeki Avrasya Araştırma Enstitüsü'nde sizlerle birlikte olmaktan çok mutlu olduğumu ifade etmek isterim. Bu dergi aracılığıyla bütün Kazak kardeşlerime selamlarımı iletiyorum. Kazakistan bizim için çok önemli bir ülke, manevi olarak kardeş ülke olduğu için Türkiye'den sıcak selamlarımla birlikte geldim. Ben Türkiye'de, Elazığ'da bulunan Fırat Üniversitesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Başkanı olarak görev yapıyorum. Aynı zamanda, Fırat Üniversitesi mezunuyum. Benim bilim yolumdaki bütün başarılarım Fırat Üniversitesi'nde başladı. Gençlik yıllarımdan bugüne, makale yazmak, kitap yayımlamak vb. bütün sınavlardan geçtim, tecrübe kazandım. Türkiye'deki ve yurtdışındaki çeşitli bilimsel konferans, sempozyum ve seminerlere Fırat Üniversitesi'ni temsilen katıldım. Bunun için mutluyum.

2003-2005 yılları arasında Türkiye ve Kırgızistan işbirliğiyle Kırgızistan'da açılan Manas

ситетінің атынан қатыстым. Сол үшін бақыттымын.

2003-2005 жылдар арасын Қырғызстандағы Түркия және Қырғызстан мемлекеттері арасында ашылған Манас университеті Түркология кафедрасының меңгерушісі болып қызмет атқардым. Менің Қазақстанмен тығыз қарым-қатынасымның негізі сол жалдары басталды. 2004 жылы А. Байтұрсынұлы атындағы Тіл білімі институтының ұйымдастыруымен Сәрсен Аманжоловтың 100 жылдығына арналған халықаралық ғылыми конференция өтті. Мен де сол жиынға шақырылған қонақтардың қатарында болдым. Қазақ жеріндегі жасаған ең бірінші баяндамамды сол конференцияда жасадым. Ол кездері бір-екі аптаға ғана келетін едім, бұл жолы бір айға Абай атындағы ҚазҰПУ-нің шақыруымен сол университетте ізденушілерге лекция оқуға келдім.

Біздің елде Терминологияның зерттелуі Қазақстанға қарағанда мүлдем басқаша. Бізде Терминологияны зерттеуді түркі диалектологиясын зерттеу аясында қарастырады. Біздің филолог ғалымдар тілдің қай саласын зерттесе де түрік тілін ғана қарастырмайды, жалпы түркі мемлекеттерінің тілдерінің туыстығынан, ұқсастығынан бастап зерттейді. Түрік тілі де түркі тілдерінің тіл диалектісі.

Жойылып кету қаупі жоғары тілдерді академиялық және ғылыми зерттеулер арқылы жойылып кетуден қалай сақтап қала аламыз?

ЮНЕСКО-ның жобасы бар. Сол жоба негізінде түркі тілдерінің ішіндегі жойылу қаупі бар тілдерді анықтап, мүлдем жойылып кетпеуіне жұмыстар жасайды. ЮНЕСКО-ның дерегімен филолог оның ішінде түрколог ғалымдардың зерттеулері бойынша жойылу қа-

**ӨЗ ЕЛІНДЕ
ТОЛЫҚҚАНДЫ
МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛ
БОЛМАҒАН ТІЛДІҢ
ПРЕСТИЖІ МЕН
ДАМУЫ ТОҚТАЙДЫ**

**KENDİ ÜLKESİNDE
TAM OLARAK DEVLET
DİLİ OLARAK KABUL
EDİLMEYEN BİR
DİLİN PRESTİJİ VE
GELİŞMESİ ZORDUR**

Üniversitesi'nde Türkoloji Bölümü Başkanı olarak çalıştım. Benim Kazakistan ile kurmuş olduğum sıkı ilişkilerim o yıllara dayanmaktadır. 2004 yılında Ahmet Baytursunlu Dil Bilimi Enstitüsü tarafından Sarsen Amanjlov'un 100. Yıldönümü için uluslararası bilimsel konferans düzenlenmişti. Ben de o konferansa davet edilen misafirler arasındaydım. Kazak topraklarındaki ilk konuşmamı o konferansta yapmıştım. O zamanlarda sadece iki haftalığına gelmiştim. Ancak 2019 yılında yani bu sefer, Abay Kazak Milli Pedagoji Üniversitesi'nin daveti üzerine üniversite öğrencilerine ders vermeye geldim.

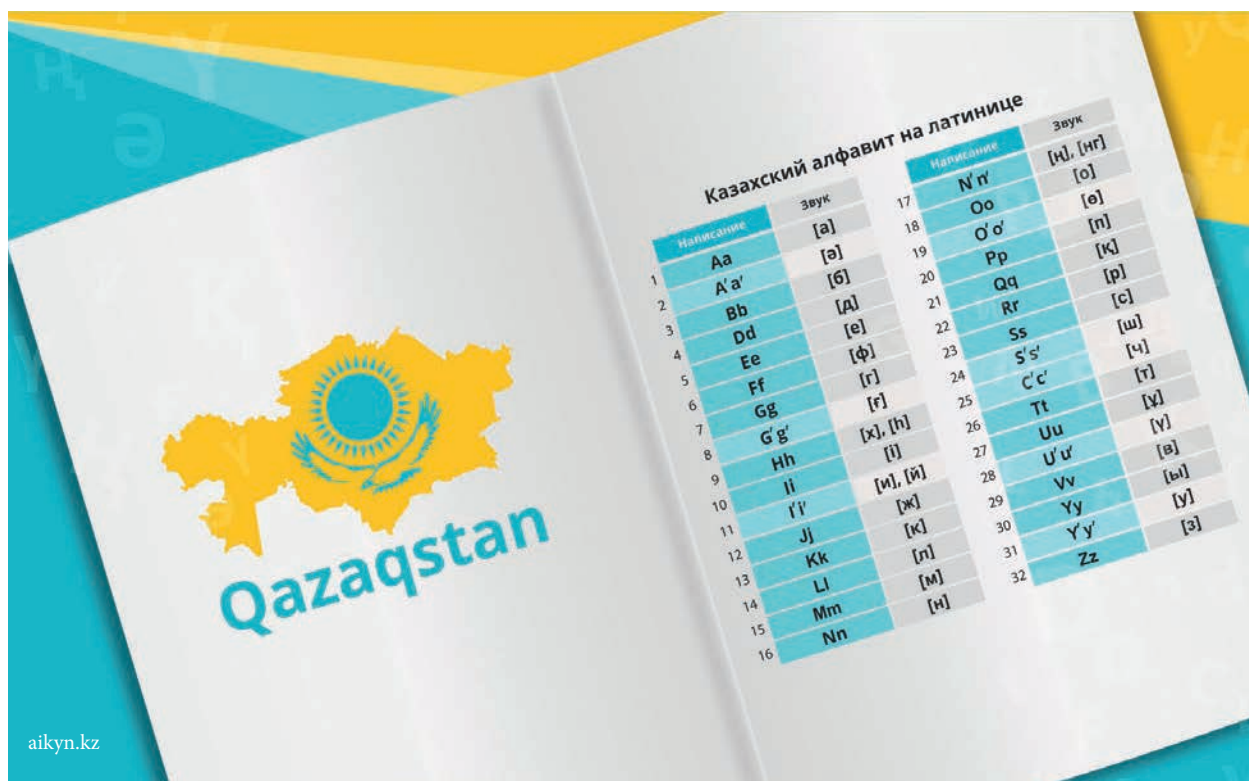
Bizim ülkemizde Türkoloji alanındaki terminoloji çalışmalarının, Kazakistan'la karşılaştırıldığında oldukça farklı olduğu görülmektedir. Bizde, Türkoloji araştırmaları Türk lehçelerini araştırma kapsamında ele alınmaktadır. Bizim dil bilimi uzmanlarımız, dil bilimi konusundaki araştırmaları içerisinde sadece Türk dilini değil genel olarak Türk dillerinin akrabalığı ve benzerliğinden başlayarak inceliyorlar. Yani, Türk dili de Türk dillerinin bir lehçesidir.

Kaybolma tehlikesi yaşayan dilleri akademik ve bilimsel araştırmalar sayesinde kaybolmaktan nasıl kurtarabiliriz?

UNESCO'nun bir projesi var. O proje kapsamında Türkî dillerden tehlike altındaki diller tespit edilmekte ve tamamen kaybolmaması için çalışmalar yürütülmektedir. UNESCO'nun yayınladığı verilere göre, dil bilimi ve özellikle Türkoloji uzmanlarının araştırmaları, kaybolma tehlikesi en yüksek olan dillerin o dili kullananların sayısının azalması ve asimilasyona uğramalarının bir sonucu olduğunu göstermektedir. Bu diller arasından Sarı Uygurca ve Fu-yü Kırgızcası (Çin'de) gösterilebilir. Bu dilleri ko-

упі ең жоғары тілдерге қолданушылар халық санының мүлдем азаюы мен ассимиляция көп әсер еткен. Мұндай тілдер: Сары ұйғырша және Фиу қырғызша (қытайда) бұл тілдерде сөйлесетін адамдардың саны өте аз қалған. Сонымен қатар, Ресейдің Алтай аймағында өмір сүретін халықтардың тілдері, алтай, хакас, тува, бұған қоса шор, белтір тілдерінің де жойылып кету қаупі бар. Гагауз тілінің де жойылу қаупі бар. Тілдердің жойылуы негізінен екі фактор бойынша жүреді. Біріншісі, өзіміз айтқандай тілдегі демографиямен халықтың санының азайып кетуі; екінші жағдай, тіл саяси еркіндігінен айырылса, ол тілде болашақ та жойылады. Өз елінде толыққанды мемлекеттік тіл болмаған тілдің престижі мен дамуы тоқтайды. Престижі болмаған тілді ешкім үйренгісі келмейді. Осылайша тілдің жалпы халықтың қолданылу аясы тарыла бастайды. Ең қауіптісі тіпті сол тілде сөйлейтін адамдар: «Бұл тіл менің болашағым үшін пайдасы жоқ!» – деген пікірге келеді. Бұдан басқа ХХІ ғасырда тілдің қолдануына байланысты жаңа ұғымдар шыға бастады. Басқа аймаққа, шетелге шыққанда ол тіл-

нушан insanların sayısının oldukça azaldığı bilinmektedir. Bunların yanında, Rusya'nın Altay bölgesinde yaşayan halkların dilleri, Altay, Hakas, Tıva, Şorca ve Beltir dillerinin de kaybolma tehlikesi bulunmaktadır. Yine, Gagavuzca'yı da tehlike altındaki diller grubunda değerlendirebiliriz. Dillerin kaybolması aslında iki temel faktöre göre gerçekleşmektedir. İlki, bizim dediğimiz gibi demografik açıdan nüfus sayısının azalması; ikincisi ise, dilin siyasi özgürlüğünü kaybetmesi ile olur. Kendi ülkesinde tam olarak devlet dili olarak kabul edilmeyen bir dilin prestiji ve gelişmesi zordur. Prestiji olmayan dili kimse öğrenmek istemez. Böylece dilin genel olarak halk arasında kullanım alanı da azalır. En tehlikeli tarafı ise, o dili konuşan insanlar: "Bu dil benim geleceğim için faydalı değildir!" düşüncesini taşırlar. ХХІ yüzyılda dilin kullanımı ile ilgili yeni anlayışlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Yurtdışına çıkıldığı zaman o dil ile iletişim kurulamıyorsa "bu dilin ne faydası var?" gibi düşünceler çoğalmaktadır. Mesela, Altayca bilen birisinin Moskova'ya gittiğinde Altay diliyle iş bulamayacağı bir gerçekliktir. Bu sebepten de Rusça öğrenecek

мен коммуникация жасай алмаса, «бұл тілдің қажеті қанша?» деген ұғымның аясы кеңейіп келеді. Мысалы, Алтай тілін білетін адамның Мәскеуге барғанда жұмыс таба алмайтыны белгілі. Осы себептен де, ол орыс тілін үйреніп, жақсы өмір сүру үшін баласына, немересіне орыс тілін білудің маңызды екенін айтады.

Біз, ғалымдар жойылу қаупі жоғары тілдерді сақтап қалу үшін зерттеулер жасауымыз керек. Кем дегенде грамматикасын, сөздіктерін жасап алуымыз керек. Сол тілдегі түркі әлеміне ортақ тарихи шығармаларды да жазып алуымыз керек. Тіпті, ауызекі сөйлесулерін, аудио, видео ретінде жазып алуымыз керек. Біздің әлі де жасайтын жұмысымыз өте көп.

Сіз айтқан бұл дүниелер түркі әлеміндегі негізгі мәселелер ма? Яки бұдан басқа да тілге қатысты проблемалар бар ма?

Өкінішке қарай, түркі әлемінде тілге қатысты тағы да үлкен мәселе бар. Ол – әліпби. Кеңес одағы тарағаннан кейін, түркі мемлекеттері бірін-бірі жақсы түсіну үшін ортақ әліпби қолданылу ұсынылып еді, бірақ біз оған әлі де қол жеткізе алмай келеміз. Мысалы 24 Араб мемлекеті ортақ келісімге келіп, ортақ жазу түрін, ортақ әліпби қолданады. Мәселен, Мысырдағы араб тілі мен Сириядағы араб тілінің арасын көп айырмашылық бар. Бірақ жазулары бірдей. Түбі бір түркілердің ортақ жазуы болғанын білеміз. Ол руникалық жазу. Оны бүгінгі заманда қолданысқа шығару ақылға сыймайды. Бізге 1926 жылғы Баку конгресінің қарары бойынша барлық түркі халықтары латын әліпбиіне көшті. Түркия 1928 жылдан бері латын әліпбиін бүгінге дейін мемлекеттік жазу түрі ретінде қолданып келеді. Кейіннен Сталин бастаған Кеңес

**БІЗ, ҒАЛЫМДАР
ЖОЙЫЛУ ҚАУПІ
ЖОҒАРЫ ТІЛДЕРДІ
САҚТАП ҚАЛУ
ҮШІН ЗЕРТТЕУЛЕР
ЖАСАУЫМЫЗ КЕРЕК**

**БІЗ, БІЛІМ АДАМЛАРИ,
ТЕHLIKE ALTINDAKI
DİLLERİN KORUNMA-
SI İÇİN ARAŞTIRMA-
LAR YAPMALIYIZ**

ve benzer şekilde, bu kişiler iyi bir hayat için çocuklarına, torunlarına Rusça bilmenin önemli olduğunu söyleyecektir.

Biz, bilim adamları, tehlike altındaki dillerin korunması için araştırmalar yapmalıyız. En azından gramerini ve sözlüklerini hazırlamalıyız. O dildeki Türk dünyasına ait olan ortak eserleri de kayda geçirmeliyiz. Hatta konuşmaların ses ve görüntü kayıtlarını almalıyız. Bu hususta hala yapacağımız çok iş vardır.

Size göre, dil dışında Türk dünyasının başka ne tür önemli sorunları ve meseleleri bulunmaktadır?

Maalesef, Türk Dünyasında dil ile ilgili başka bir büyük mesele bulunmaktadır ki o da alfabe meselesidir. Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra, Türk Cumhuriyetleri'nin birbirini daha iyi anlaması için ortak alfabe kullanımı teklif edilmişti, fakat biz onu henüz yerine getiremedik. Mesela, Arap ülkeleri ortak bir anlaşmaya vararak, ortak yazı ve ortak bir alfabe kullanıyorlar. Mısır'daki Arapça ile Suriye'deki Arapça arasında büyük fark vardır ama yazıları aynıdır. Aynı kökten olan Türkler'in ortak yazısının Rünik yazısı olduğunu biliyoruz. Bugünlerde onun kullanılması mantıksızdır. 1926 yılında Bakü Kongresi kararı ile bütün Türk halkları Latin alfabesine geçme kararı almıştır. Türkiye 1928 yılından itibaren Latin alfabesini kullanmaktadır. Daha sonrasında Stalin iktidarı döneminde Sovyetler Birliği kendi yönetiminin altındaki Türk halklarını Kiril alfabesine geçirdi. Bunun esas nedeni, bütün Türk halklarının birbirine manevi yakınlık hissetmesinin önüne geçmek ve daha da kötüsü birbirini yabancı olarak görmesinin sağlanması düşüncesiydi. Sovyetler Birliği yönetimi, idaresi altındaki halkları ilk olarak Latin alfabesine hemen sonrasında da Kiril alfabesine geçirmesi, planlı bir politikanın

одағы басшылығы өз қарамағындағы түркі халықтарын кирилл әліпбиіне өткізіп жіберді. Мұның басты себебі барлық түркі халықтары рухани жақындасып кетпесін, бірін-бірі шетелдік ретінде сезінсін деген ой еді. Кеңес одағы басшылығы өз құрамындағы халықтарды алдымен латын, кейіннен кириллге өткізуді алдын-ала ойлап, жоспармен жасаған. Кеңес үкіметінің көп қауіптерінің бірі қарамағандағы және алыс аймақтағы жеке түркі мемлекеттері болды. Түркілердің рухани бірлікте болмауы үшін Кеңес үкіметі көптеген жұмыстар жасаған.

1991 жылы Кеңес одағы тараған соң, түркі халықтарының бірлігі қайта жаңғырту жұмыстары жасала бастады. Халықтардың бірлігі әліпби негізінде болады. Осы мақсатта көптеген ғылыми, қоғамдық жиналыстар өткізіліп келеді. Солардың көбіне қатысып келемін. Өкінішке қарай, барлық түркі мемлекеттері қалғандай, ортақ шешім жасай алмай келеміз. Неге жасай алмаймыз оны білмедім.

үрүнүдүр. Советтік Үкіметі үшін өзінің шектеулері ішіндегі және алыс Түрік Республикалары бір қауіп еді. Түріктердің рухани бірлігінің болмауы үшін Советтік Үкіметі көп санды жұмыстар жүргізді.

1991 жылы Советтік Бірігі ықпалдан соң Түрік халықтарының бірлігінің қайта қалпына келтірілуі үшін әртүрлі жұмыстар басталды. Халықтарының бірлігі әліпби негізінде болады. Бұл мақсатта көптеген ғылыми, қоғамдық жиналыстар өткізіліп келеді. Бұлардың көбіне қатысып келемін. Мағаләсеф, бүтін Түрік Республикаларының істедігі (қабыл еттігі) ортақ бір шешімге қол жеткізілмейді. Бұның себептерін анықтай алмаймыз.

Билиyorsunuz, Қазақстан Латин әліпбиіне өткізу процесін бастады, бұл іс-шараларда не қатыса аласыз?

Қазақстандың Латин әліпбиіне өткізуі, және Түркия үшін және Түрік дүниесі үшін маңызды. Қазақстандың Латин әліпбиіне өткізуі, Түрік

Қазақстан латын әліпбиіне өту үдерісінде, бұған қатысты пікіріңіз қалай?

Қазақстанның латын әліпбиіне өтуі Түркия үшін де, түркі әлемі үшін де өте маңызды. Қазақстан латын әліпбиіне өтуі түркі әлемің қазіргі бар бауырластықты екі, үш есе арттырады. Қазақстан – даму қарқыны өте жоғары мемлекет! Егер де Қазақстан латын әліпбиіне толық өтсе, Қырғызстанда латын әліпбиіне өтеді. Қырғыз бауырларымыздың латын әліпбиіне қашан өтетінін білмеймін. Алайда, ресми Бішкектің жасаған латын әліпби жобасын көрдім. Өте жақсы. Ортақ әліпбиге жақын. Қазақстанның латын әліпбиіне өту туралы шешімге келуі өте дұрыс. Алайда, осы үдеріс аясында жасалып жатқан жұмыстарды тағы да жетілдіре түссе деймін. Қазақтар мен Түріктерде мынадай мақал бар: «Көш жүре түзеледі». Ең бастысы Қазақстанның көші басталды. Көш сапары сәтті болсын!

Түрік және түркі терминдеріне қатысты пікіріңізді білсем.

Біздің ортақ атауымыз – түрік. Оны бәрі біледі. Қазақ, қырғыз, түрік халықтарын жаппай атаған кезде түркі халықтары болып өзгеруі тілдік заңдылық нормалары. Бұл басқа әңгіме. Ал, «Түркі» термині кейіннен шықты. Бәрімізге ортақ тарихи шығармалардағы мәтіндерде «Түрік» термині қолданылған. Көк Түрік, Ескі ұйғырлардың 9-10 ғасырдағы тарихи шығармаларында өздерін түрік деп атаған. 11 ғасырда Махмұд Қашқари де түрік сөзін қолданған. Мысалы «Диуани Лұғат-ат Түрік». Ж.Баласағұнның Құтты Білігінде де «түрік» сөзі қолданылған.

Түркі халықтарының арасында сөздік жоқ. Мысалы, Қазақша-Өзібайжанша-Қазақша сөздік жоқ. Басқа түркі тілдері арасында да осы кемшілік бар. Бұған қатысты не айтасыз?

ҚАЗАҚСТАН ЛАТЫН ӘЛІПБИІНЕ ӨТУІ ТҮРКІ ӘЛЕМІҢ ҚАЗІРГІ БАР БАУЫРЛАСТЫҚТЫ ЕКІ, ҮШ ЕСЕ АРТТЫРАДЫ

KAZAKISTAN'IN LATİN ALFABESİNE GEÇMESİ, TÜRK DÜNYASINDAKİ VAR OLAN KARDEŞLİĞİ EN AZ İKİ-ÜÇ KAT ARTIRACAKTIR

дүnyasındaki var olan kardeşliği en az iki-üç kat artıracaktır. Kazakistan hızla gelişen bir devlettir. Eğer Kazakistan Latin alfabesine geçerse, Kırgızistan da geçer. Kırgız kardeşlerimizin Latin alfabesine ne zaman geçeceğini bilmiyorum. Ama resmi olarak Bişkek'in yaptığı Latin alfabesi projesini gördüm. Çok güzel. Ortak alfabeğe çok yakın. Kazakistan'ın Latin alfabesine geçme konusunda karar alması çok doğrudur. Fakat bu süreç kapsamındaki çalışmalarını daha da iyileştirmesi gerektiği düşüncesindeyim. Kazaklar ve Türkler'de bir atasözü var: "Göç yürüdükçe düzelir". En önemlisi Kazakistan'ın bu konudaki göçü başladı. Göç seferinin başarılı olmasını dilerim.

Türk ve Türkî terimleri ile ilgili görüşünüz nedir?

Bizim ortak adımız, Türk'tür. Onu herkes biliyor. Kazak, Kırgız, Türk halklarını genel olarak adlandırdığımız zaman Türkî halkları olarak değişmesi dil için bir geçerliliktir. Bu başka bir mesele Ama "Türkî" kavramı sonradan ortaya çıktı. Hepimiz için, ortak tarihi eserlerdeki metinlerde "Türk" kavramı geçiyor. Göktürkler, Eski Uygurlar'ın 9-10 asırlardaki tarihi kaynaklarında kendilerini Türk olarak adlandırmıştır. 11 yüzyılda Mahmud Kaşgarî de Türk sözünü kullanmıştır. En somut örnek, "Divanü Lûgat-it-Türk"tür. Yusuf Balasagun'un Kutadgu Bilig'inde de Türk sözü kullanılmıştır.

Türk Halkları arasında bir sözlük yok. Mesela, Kazakça-Azerbaycanca-Kazakça sözlük yoktur. Başka Türk dilleri arasında da böyle bir eksiklik mevcuttur. Bununla ilgili ne söyleyebilirsiniz?

Türk birliğinin gelişmesinin önünde asıl büyük engel ve eksikliğimiz de budur. Yani, Türk halklarının kendi dilleri arasında sözlüklerin olmamasıdır. Biz ve bizden sonraki dilbilimciler

Түркі бірлігінің дамуына үлкен кедергі және кемшілігіміздің бірі де осы түркі халықтарының арасындағы сөздіктердің болмауы. Біз және бізден кейінгі филолог ғалымдар осыған назар аударулары керек. 1991 жылы Кеңес Одағы тараған тұстағы Түркия Республикасының Президенті Сүлеймен Демирел Біз бұған дайын болмадық деді деп еді, ал, 1933 жылы М. К. Ататүрік жаңадан құрылған кеңес одағының әрекетін көріп, болашақта кеңес одағы тарайды, біз соған дайын болуымыз керек! Одақтың қарамағында өмір сүріп жатқан тілі, діні, мәдениеті бізге жақын түркі халықтың тәуелсіздігіне дайын болуымыз керек деді. Ал, С. Демирелдің сөзінің мәні еркіндікке қол жеткізген бауырлас мемлекетке ең қажетті көмекті көрсетуде дайын болмағанын меңзеген. Тілдік жағынан түсінісуде де көп қиындықтар болғанын айтқан. Арамыздағы туысқандық кемшіліктерді азайту үшін көптеген ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізуіміз керек. Тілдер арасында сөздіктер

buna önem vermelidirler. 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra, dönemin Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel; "Biz buna hazır değildik" demişti. Ama Atatürk, yeni kurulan Sovyetler Birliği'nin faaliyetlerini gördükten sonra, "gelecekte Sovyetler Birliği dağılacak, biz ona hazır olmalıyız! Sovyetlerin bünyesi altında dili, dini, kültürü bize yakın Türk halklarının bağımsızlığına biz hazır olmalıyız" demişti. Demirel'in sözü ise, özgürlüğüne kavuşan kardeş ülkelere en olması gereken zamanda devletin, gerekli yardımı göstermeye hazır olmadığını gösteriyor. Kardeşler arasındaki bu ve benzeri eksikliklerin giderilmesi için daha çok bilimsel araştırmalar yapmalıyız. Daha önce söylediğimiz gibi diller arasında karşılıklı sözlüklerin hazırlanması ve karşılaştırmalı gramer çalışmaları yapılması gerekmektedir.

Türk halklarının geleceğini nasıl görüyorsunuz?

ayu.edu.tr

керек, граматикалық салыстырулары жазылу керек.

Түркі халықтарының болашағын қалай елестетесіз?

XXI ғасырдың табалдырығын аттағанда «Бұл ғасыр түріктердің ғасыры» деген сөз айтылды. Мен осыған сенемін. XXI ғасыр түрік ғасыры болады. Таудан аққан су өз арнасын табады. Қиындықтар мен кедергілердің болуы табиғи нәрсе. Су ағыын бастады. Тағы қайталап айтайын, XXI ғасыр түрік ғасыры болады. Менің бұл өмірдегі және о дүниеге кетпей тұрып жасайтын барлық жұмысым, бар арманым түркі бірлігі!

Уақыт бөлгеніңізге рақмет айтамыз!

“

**БӘРІМІЗГЕ
ОРТАҚ ТАРИХИ
ШЫҒАРМАЛАРДАҒЫ
МӘТІНДЕРДЕ
«ТҮРІК» ТЕРМИНІ
ҚОЛДАНЫЛҒАН**

**НЕРІМІЗ ІЧІН, ОРТАҚ
ТАРІНІ ЕСЕРЛЕРДЕКІ
МЕТІНЛЕРДЕ “ТҮРК”
КАВРАМИ ГЕЧІҮОР**

”

XXI. yüzyılın eşiğine ayak bastığımız zaman “Bu asır Türkler’in asrıdır” sözleri söylenmişti. Ben buna inanıyorum. Dağdan akan su kendi yolunu buluyor. Zorluklar ve engellerin olması doğaldır. Su akışını başlattı. Tekrar söylüyorum, XXI. asır Türk asrı olacaktır. Benim bu dünyadaki ve öbür dünyaya gitmeden önce yapacağım bütün çalışmalarım, bütün muradım Türk birliğidir!

Zaman ayırdığınız için teşekkür ediyoruz!

TÜRK KONSEYİ'NİN 10. YILDÖNÜMÜNDE 'TÜRK DEVLETLERİ' ARASINDAKİ ENTEGRASYON SÜRECİ

DINARA TALDYBAYEVA

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ,
ARAŞTIRMACI

ЕУРАЗІЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ
ИНСТИТУТЫ, ҒЫЛЫМИ ҚЫЗМЕТКЕР

ТҮРКІ КЕҢЕСІНІҢ 10 ЖЫЛДЫҒЫНДА «ТҮРКІ МЕМЛЕ- КЕТТЕРІ» АРАСЫНДАҒЫ ЫҚПАЛ- ДАСТЫҚ ҮДЕРІСІ

Türk dili konuşan devletler arasındaki entegrasyon çabaları, 1990 sonrası dönemde ortaya çıkan yeni bir süreç gibi görünse de bu sürecin ideolojik kökleri aslında çok daha öncesine uzanmaktadır. Daha, Sovyetler Birliği kurulmadan önce Mustafa Çokay, İsmail Gaspıralı, Zeki Velidi Togan başta olmak üzere birçok Türk aydını, Türk halkları arasındaki iletişimi güçlendirerek birbirlerine daha da yakınlaştıracak, 'dilde, fikirde, işte birlik' düşüncesi doğrultusunda çeşitli çalışmalar yaparak Türk birliğini hayal etmişti. Ancak, bu hayal Bolşevik devrimi ve ardından gelen 70 yıllık Sovyetler Birliği dönemi ile inkıtaya uğramıştır.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından kısa bir süre sonra, Türkiye'nin girişimi ile 1992 yılında gerçekleştirilen "Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirvesi" (TDKÜDBZ), bu düşüncenin tekrar filizlenmesini sağlamıştır. 1993 yılında, dönemin Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın Orta Asya ve Kafkasya'yı kapsayan 11 günlük ziyareti de başlatılan bu girişimi bir adım öteye taşımıştır. Dönemsel kesintilere rağmen, 2009 yılında imzalanan Nahçıvan Anlaşması ile 'Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nin (Türk Konseyi) resmen kurulduğu 9. Zirveye kadar TDKÜDBZ, düzenli olarak yapılmıştır. Ancak 2000 sonrası dönemde Özbekistan ve Türkmenistan bu zirvelere devlet başkanları düzeyinde değil de meclis başkanları düze-

Türk тілдес мемлекеттер арасындағы ықпалдастық әрекеті 1990 жылдардан кейінгі кезеңде пайда болған жаңа үдеріс болып көрінгенімен, бұл үдерістің идеялық тамыры әлдеқайда ертерден басталады. Кеңес Одағы орнағанға дейін де Мұстафа Шоқай, Исмаил Гаспыралы және Зеки Велиди Тоган бастаған көптеген түркі зиялылары, Түркі халықтарының арасындағы байланысты нығайту үшін «тілде, пікірде, істе бірлік» деген ұстанымға сәйкес түрлі жұмыстар атқарып, Түркі бірлігін аңсады. Алайда, бұл арман Большевиктік төңкеріспен кейінгі 70 жылдық Кеңес Одағы кезінде іске аспады.

Кеңес Одағы ыдырағаннан кейін көп ұзамай 1992 жылы Түркияның бастамасымен басталған «Түркі тілдес мемлекеттер басшыларының саммиті» (ТМБС) аталмыш арманның жүзеге асуына түрткі болды. 1993 жылы Түркия Президенті Тұрғыт Озальдың Орталық Азия және Кавказ елдерін қамтыған 11 күндік сапары да аталмыш бастаманы одан әрі ілгерілетті. Мерзімді үзілістерге қарамастан, 2009 жылы қол қойылған Нахчыван келісімімен «Түркі тілдес елдердің ынтымақтастық кеңесі (Түркі кеңесі) ресми түрде құрылған 9-шы саммитіне дейін ТМБС жүйелі түрде өткізіліп отырды. Алайда, 2000 жылдан кейінгі кезеңде Өзбекстан мен Түрікменстан бұл саммиттерге мемлекет басшылары дең-

йінде қатылған және 2006 жылдан соң Озбекистан һи қатылмазкен Түркменистан темсилци дүзеюинде қатылма-ға девам етмиштир.

1992 жылнда башлатилан сөз конусу гиришимин 2009 жылнда Түрк Консейи гиби курумсал бир япи иле тацландирлидги тарихе кадар икили ве цок таравли горушмелерин янинда улусал дүзеюде олустурулан курумсал япиларин ве уе улкелерин сивил топлум курулушларинин (STK) faaliyetlerinin де бу сүреце онемли каткилар сағладигини белиртемек герекир. Ореке вермек герекирсе, буғун дүнянин фаркли цографияларинда faaliyet yürüten Түрк İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA), 1992 жылнда өзелликле Орта Азия, Кавказьа ве Балканлар’даки сойдаш ве акраба улке ве топлулуклара калкинма яардимлари ве тецрубе пайлашими япмак амацйла курулмуштур. 1993 жылнда, Түркие, Казакистан, Киргизистан, Озбекистан ве Түркменистан култур бакалари таравиндан имзалаланан анлашма иле меркези Анкара’да олан Улусларарасы Түрк Културу Тешкилатй (TÜRKSOY) курулмуштур (Türksoy, 2019). Цок таравли бир япи олан ве Түрк Дили Конушан Улкелерин Парламентолари арасиндаки işbirliğini деринлештирмеюи амацлаялан Түрк Дили Конушан Улкелер Парламентар Асамблесй (TÜRKPA) 2008 жылнда курулмуштур (TÜRKPA, 2019). Бахсе кону улкелерде, бу ресми курулушлара ек оларак, култур, едебият, санат, медьа ве иш дүнясинин да ичинде олдуғу цок сайыда аланда Түрк дили конушан халклар арасиндаки бирлик ве бүтүнлешмеюе катки сағлаяцак цок сайыда STK курулмуштур. Бу цалишмалара ореке оларак, Түрк Devlet ve Topluluklar Dostluk ve Kardeşlik Vakfı’nın (TÜDEV) öncülüğünde ве TİKA’nın каткилари иле 1993-2007 арасинда дүзенленен Түрк Devlet ve Toplulukları Dostluk, Kardeşlik ве İşbirliği Kurultaylarını verebiliriz¹ (TÜDEV, 2019).

**SOVYETLER BİRLİĞİ
KURULMADAN ÖNCE
MUSTAFA ÇOKAY,
İSMAİL GASPIRALI,
ZEKİ VELİDİ TOĞAN
BAŞTA OLMAK ÜZERE
BİRÇOK TÜRK AYDINI,
TÜRK HALKLARI
ARASINDAKİ İLETİŞİMİ
GÜÇLENDİREREK
BİRBİRLERİNE
DAHA DA
YAKINLAŞTIRACAK,
‘DİLDE, FİKİRDE, İŞTE
BİRLİK’ DÜŞÜNCESİ
DOĞRULTUSUNDA
ÇEŞİTLİ ÇALIŞMALAR
YAPARAK TÜRK
BİRLİĞİNİ HAYAL
ETMİŞTİ**

**КЕҢЕС ОДАҒЫ
ОРНАҒАНҒА ДЕЙІН
ДЕ МҰСТАФА ШОҚАЙ,
ИСМАИЛ ГАСПЫРАЛЫ
ЖӘНЕ ЗЕКИ ВЕЛИДИ
ТОҒАН БАСТАҒАН
КӨПТЕГЕН ТҮРКІ
ЗИЯЛИЛАРЫ, ТҮРК
ХАЛЫҚТАРЫНЫҢ
АРАСЫНДАҒЫ
БАЙЛАНЫСТЫ
НЫҒАЙТУ ҮШІН
«ТІЛДЕ, ПІКІРДЕ,
ІСТЕ БІРЛІК» ДЕГЕН
ҰСТАНЫМҒА СӘЙКЕС
ТҮРЛІ ЖҰМЫСТАР
АТҚАРЫП, ТҮРК
БІРЛІГІН АҢСАДЫ**

гейинде емес, парламент төрағалары деңгейинде қатысты, 2006 жылдан кейін Озбекистан ешқашан қатыспады, ал Түркменистан өкілдер деңгейинде ғана қатысуын жалғастырды.

1992 жылы басталған бастаманың 2009 жылы Түркі кеңесі сында құрылым деңгейіне жетуіне дейінгі екіжақты және көпжақты кездесулерден сырт, ұлттық деңгейде құрылған институционалдық құрылымдар мен мүше мемлекеттердің үкіметтік емес ұйымдарының қызметі де аталмыш үдеріске өз үлесін қосқанын атап өткен жөн. Мәселен, бүгінде әлемнің түрлі аймақтарында жұмыс істейтін Түркия ынтымақтастық және даму агенттігі (ТИКА) 1992 жылы, әсіресе, Орталық Азия, Кавказ және Балқандағы туыстас елдер мен қауымдастықтардың дамуына көмек көрсету және тәжірибе алмасу үшін құрылған болатын. 1993 жылы Түркия, Қазақстан, Қырғызстан, Озбекстан және Түрікменстанның мәдениет министрлері қол қойған келісім бойынша орталығы Анкара қаласында орналасқан Халықаралық Түркі мәдениет ұйымы (ТҮРКСОЙ) құрылды (ТҮРКСОЙ, 2019). Көпжақты құрылым болып табылатын және түркітілдес елдердің парламенттері арасындағы ынтымақтастықты тереңдетуге бағытталған Түркітілдес елдердің парламенттік ассамблеясы 2008 жылы құрылды (ТҮРІКПА, 2019). Аталмыш елдерде осы ресми ұйымдармен қатар, мәдениет, әдебиет, өнер, бұқаралық ақпарат құралдары және бизнес сияқты көптеген салаларда түркітілдес халықтардың бірлігі мен ықпалдастығын ілгерілету үшін бірқатар үкіметтік емес ұйымдар да құрылды. Бұған мысал ретінде Түркі мемлекеттері мен қауымдастықтарының достық және бауырластық қорының (ТМҚДБҚ) бастамасымен және ТИКА-ның қолдауымен 1993-2007 жылдар аралығында өткізілген Түр-

1 TÜDEV (2019) Türk Devlet ve Topluluklar Dostluk ve Kardeşlik Vakfı/Kurultay. Alınan Yer: <http://www.tudevankara.org/category/kurultay/>. Erişim Tarihi: 28.10.2019.

Çok boyutlu olarak devam eden bu entegrasyon sürecinde, 1998 yılında Almatı'da gerçekleşen TDKÜDBZ'de, Kazakistan'ın Kurucu Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in, devam eden bu zirveler için bir sekreteryaya teşkil ettirilmesi yönündeki teklifi önemli bir aşama olarak değerlendirilebilir. 2006 yılında Antalya'da gerçekleşen zirvede tekrar gündeme gelen söz konusu teklif ² [Kıdıralı, 2019], 2007 yılında toplanan 11. Türk Devlet ve Toplulukları Dostluk, Kardeşlik ve İşbirliği Kurultayı'nda Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından da dile getirilmiştir. Belirtilen bütün bu çabalar, 2009 yılında Nahçıvan'da gerçekleştirilen 11. TDKÜDBZ'de Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan'ın 'Nahçıvan Anlaşması'nı imzalaması neticesinde Türk Konseyi ile kurumsal bir yapıya kavuşmuştur (MFA, 2019).

Türk Konseyi'nin kuruluşunun 10. yılında Türk dünyası, önemli tarihi gelişmelere şahit olmaktadır. 15 Ekim 2019 tarihinde Bakü'de gerçekleşen 7. Zirvesi'nde Türk Konseyi, Özbekistan'ın tam üyeliğini vermiş olduğu mutlulukla 10. yaşını kutlamıştır. Bu zirve döneminde yaşanan diğer önemli bir gelişme ise 2018 yılında Türk Konseyi gözlemci üyesi olan

ki мемлекеттері мен қауымдастықтарының достық, бауырластық және ынтымақтастық конгрестерін айтуға болады (TUDEV, 2019).

Жан-жақты ықпалдастық үдерісінде, 1998 жылы Алматыда өткен ТМБС кезінде Қазақстанның тұңғыш президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың осы саммиттерді үйлестіретін хатшылық құру туралы ұсынысын маңызды бір қадам ретінде бағалауға болады. 2006 жылы Анталияда өткен кезекті саммитте де айтылған бұл ұсыныс¹ (2019 Қыдырәлі), 2007 жылы өткен 11-ші Түркі мемлекеттері мен қауымдастықтарының достық, бауырластық және ынтымақтастық конгрессінде Түркияның Премьер-министрі Режеп Тайып Ердоған тарапынан қайтадан көтерілген болатын. Аталған барлық құлшыныстар нәтижесінде, 2009 жылында Нахчыванда өткен 11-ші ТМБС'де Түркия, Әзірбайжан, Қазақстан және Қырғызстан арасында Нахчыван келісіміне қол қойылып, Түркі кеңесі құрылды (MFA, 2019).

Түркі кеңесі құрылғанының 10-шы жылында Түркі әлемінде маңызды тарихи оқиғалар орын алды. 2019 жылы 15 қазанда Бакуде өткен 7-ші саммитінде Түркі кеңесі

2 Kıdıralı Darhan (2019). Türk Entegrasyonu'nun Mimarı, Alınan Yer: <https://liter.kz/policy/international-relations/8790-arhitektor-tyurkskoy-integratsii/>. Erişim Tarihi: 16.10.2019.

1 Кыдыралы Дархан (2019). Түрік интеграциясының сәулетшісі, шыққан жері: <https://liter.kz/policy/international-relations/8790-arhitektor-tyurkskoy-integratsii/>. Кіру күні: 16.10.2019.

Macaristan'da (Будапеште'de) Türk Konseyi'nin ofisinin açılmış olmasıdır. Nüfus olarak Orta Asya'nın en kalabalık ülkesi olan Özbekistan'ın Türk Konseyi'ne katılımı hem Türk dünyasının entegrasyon süreci için hem bölge içi işbirliğinin geliştirilmesi hem de şimdilik birlik dışında kalan Türkmenistan'ın gelecekteki pozisyonu açısından oldukça önemlidir. Öte yandan, Türk Konseyi'nin Avrupa Birliği (AB) üyesi olan Macaristan'da bir ofis açmış olmasının da hem AB ile olan ilişkilerde hem de küresel politikalarda Türk dili konuşan ülkelerin dış politikalarına ilave bir katkı sağlayacağı hususu aşîkârdır.

Türk Konseyi'nin kuruluşundan günümüze kadar geçen zaman içerisinde üye ülkeler arasında siyasi ve ekonomik işbirliği, ulaştırma, gümrük, turizm, diaspora, eğitim ve bilim, medya ve enformasyon ve bilgi ve iletişim teknolojileri alanları gibi çok geniş yelpazede işbirliğinin artarak devam ettiği görülebilir. Siyasi işbirliğinin iki ana organı; Devlet Başkanları Konseyi ile Dışişleri Bakanları Konseyi'dir. Bu iki konseyin çalışmaları, kıdemli memurlar komitesi toplantıları, güvenlik istişareleri toplantıları, genç diplomatlar ortak eğitim programları ve ortak seçim gözlemci misyonları gibi yardımcı yapılarla desteklenmektedir. Siyasi işbirliği çerçevesinde ikili ilişkilerin geliştirilmesinin yanı sıra ortak çıkarlar doğrultusunda üyeler arasında koordinasyonun sağlanması ve uluslararası kuruluşlara adaylık gibi hususlarda ortak politikalar üretilmesi yönünde çalışmalar yürütülmektedir (Türkön, 2019). Siyasi işbirliği ile birlikte ekonomik işbirliği de Türk Konseyi'nin önemli konu başlıklarından birisini oluşturmaktadır. Zira Konsey'in ilk zirvesi, ekonomik işbirliği teması ile gerçekleştirilmiştir. Üye ülkeler arasındaki yatırım ortamının iyileştirilmesi, ekonomik ilişkilerin çeşitlendirilmesi ve girişimciliğin geliştirilmesi, bu kapsamda yoğunlaşılan başlıklar olarak gösterilebilir. Bu alandaki çalışmalar-

ÇOK BOYUTLU OLARAK DEVAM EDEN BU ENTEGRASYON SÜRECİNDE, 1998 YILINDA ALMATT'DA GERÇEKLEŞEN TDKÜDBZ'DE, KAZAKİSTAN'IN KURUCU CUMHURBAŞKANI NURSULTAN NAZARBAYEV'İN, DEVAM EDEN BU ZİRVELER İÇİN BİR SEKRETARYA TEŞKİL ETTİRİLMESİ YÖNÜNDEKİ TEKLİFİ ÖNEMLİ BİR AŞAMA OLARAK DEĞERLENDİRİLEBİLİR

ЖАН-ЖАҚТЫ ЫҚПАЛДАСТЫҚ ҮДЕРІСІНДЕ, 1998 ЖЫЛЫ АЛМАТЫДА ӨТКЕН ТМБС КЕЗІНДЕ ҚАЗАҚСТАННЫҚ ТҰҢҒЫШ ПРЕЗИДЕНТІ НҰРСҰЛТАН НАЗАРБАЕВТЫҢ ОСЫ САММИТТЕРДІ ҮЙЛЕСТІРЕТІН ХАТШЫЛЫҚ ҚҰРУ ТУРАЛЫ ҰСЫНЫСЫН МАҢЫЗДЫ БІР ҚАДАМ РЕТІНДЕ БАҒАЛАУҒА БОЛАДЫ

Өзбекстанның толықтай мүше болуымен 10 жылдық мерейтойын атап өтті. Осы саммиттен аз бұрын болған тағы бір маңызды оқиға 2018 жылы Түркі кеңесіне бақылаушы мәртебесін алған Венгрияда (Будапештте) Түркі кеңесінің Еуропалық кеңесінің ашылуы болды. Орталық Азиядағы халқы ең тығыз орналасқан Өзбекстанның Түркі кеңесінің құрамына кіруі әрі Түркі әлемінің ықпалдастық үдерісі үшін, әрі аймақ ішіндегі өзара ынтымақтастықтың дамуы үшін, сондай-ақ, қазіргі уақытта ықпалдастықтан тыс қалған Түркіменстанның келешектегі позициясы үшін де өте маңызды. Тағы бір жағынан, Түркі кеңесінің Еуропалық одаққа (ЕО) мүше Венгрияда өкілдік кеңесінің ашылуы түркітілдес елдердің ЕО-мен және жаһандық сыртқы саясатына да қосымша үлес қосатын болады.

Түркі кеңесінің құрылғанынан бүгінгі күнге дейін мүше елдер арасындағы саяси және экономикалық ынтымақтастықтың көлік, кеден, туризм, диаспора, білім және ғылым, бұқаралық ақпарат құралдары және ақпараттық-коммуникациялық технологиялар сияқты кең ауқымды салаларында жалғасын тапқанын көре аламыз. Саяси ынтымақтастықтың екі негізгі органы; Мемлекет басшыларының кеңесі және Сыртқы істер министрлерінің кеңесі. Осы екі кеңестің жұмысы жоғары лауазымды комитет мүшелерінің отырыстары, қауіпсіздік бойынша келіссөз отырыстары, жас дипломаттарға арналған бірлескен оқу бағдарламалары және сайлауды бақылаушылардың бірлескен миссиялары сияқты қолдау құрылымдары арқылы толықтырылады. Саяси ынтымақтастық аясында екіжақты қарым-қатынастарды дамытумен қатар, мүшелер арасындағы ортақ мүдделерге сәйкес үйлестіруді қамтамасыз ету және халықаралық ұйымдарға кандида-

dan birisi de özel sektör kuruluşları arasındaki ilişkilerin geliştirilmesine yönelik Ortak Yatırım Portalı'dır. Ticaret ve ekonomi ile bağlantılı diğer çalışma alanları olan gümrük, ulaştırma ve turizm alanlarında da geçen 10 yıl içerisinde önemli mesafeler alınmıştır. Örnek olarak, Kardeş Limanlar Süreci, 4. zirve kararları sonrasında geliştirilen "Türk Konseyi-Modern İpek Yolu Ortak Tur Paketi Projesi" ve gümrük işlem ve süreçlerinin uyumlaştırılmasına yönelik oluşturulan çalışma grupları gösterilebilir. Türk Konseyi ve Türk Konseyi'nin ortakları arasında yer alan Türksoy, Uluslararası Türk Akademisi, Türk Kültür ve Miras Vakfı gibi kurum ve kuruluşlar aracılığı ile bilim, eğitim ve kültür alanlarında üye ülkeler arasındaki ilişkiler gittikçe gelişmektedir. Türk Üniversiteler Birliği, Orhun Değişim Programı, Ortak Türk Tarihi Ders Kitabı, Ortaokul ve Liselerarası Değişim Programı ve ortak tarih yazım çalışmaları ile Türk dünyasının ortak değerlerine yönelik yapılan anma törenleri ve kültürel etkinlikler bu alandaki somut işbirliği örnekleri olarak gösterilebilir. Son olarak, günümüzde kamu diplomasisinin önemli araçlarından birisi olan diaspora çalışmalarının da Türk Konseyi'nin önem verdiği alanlardan birisi olduğunu ifade edebiliriz. Kamu diplomasisinin yanında üye ülke diasporalarının yurtdışındaki sosyal, kültürel ve demokratik katılım imkânlarının iyileştirilmesi için Diaspora İşlerinden Sorumlu Bakanlar ve Kuruluş Başkanları Toplantısı ile Diaspora Temas Grubu oluşturulmuştur. Strateji ve yol haritası belirlenen diaspora işbirliğinin bir sonraki adımında, Türk dilli diasporaların yoğun olarak yaşadığı olduğu diğer ülkelerde bölgesel diaspora merkezlerinin kurulması hedeflenmektedir (Türkön, 2019).

Yukarıda özetlenen gelişmeler ışığında genel bir değerlendirme yapacak olursak, geçen 10 yıllık dönemde kat edilen mesafenin oldukça önemli ve kıymetli olduğu, bununla birlikte çeşitli nedenler ile arzu edilenin gerisinde

TÜRK KONSEYİ'NİN KURULUŞUNUN 10. TÜRK KONSEYİ'NİN KURULUŞUNUN 10. YILINDA TÜRK DÜNYASI, ÖNEMLİ TARİHİ GELİŞMELERE ŞAHİT OLMAKTADIR. 15 EKİM 2019 TARİHİNDE BAKÜ'DE GERÇEKLEŞEN 7. ZİRVESİ'NDE TÜRK KONSEYİ, ÖZBEKİSTAN'IN TAM ÜYELİĞİNİN VERMİŞ OLDUĞU MUTLULUKLA 10. YAŞINI KUTLAMISHTIR

TYRKİ KEÇESİ KŲRYLĜANYNYŲ 10-ŞY JYLYNDA TYRK ÄLEMİNDE MAŲYZDY TARİXİ OKIĜALAR ORYN ALDY. 2019 JYLY 15 KAZANDA BAKUDE ÖTKEN 7-Şİ SAMMITİNDE TYRKİ KEÇESİ ÖZBEKİSTANNYŲ TOLYĜTAY MYŞE BOLUYMEN 10 JYLDYĜ MEREYTOYIN ATAP ÖTTİ

тура сияқты мәселелер бойынша бірыңғай саясат әзірлеу жұмыстары жүргізілуде (Түркон, 2019). Саяси ынтымақтастықпен қатар, экономикалық ынтымақтастық та Түркі кеңесінің маңызды бағыттарының бірі. Әуелде Кеңестің алғашқы саммиті экономикалық ынтымақтастық тақырыбымен өткен болатын. Мүше елдердегі инвестициялық ортаны жақсарту, экономикалық қатынастарды әртараптандыру және кәсіпкерлікті дамыту экономикалық ынтымақтастықтың басты бағыттары деуге болады. Бұл бағыттағы іс-шаралардың бірі жеке сектордағы ұйымдар арасындағы қарым-қатынастарды жақсартуға арналған Бірлескен инвестициялық портал болып табылады. Өткен 10 жыл ішінде сауда-экономикаға байланысты басқа да маңызды салалар болып табылатын кеден, көлік және туризм саласында айтарлықтай ілгерілеушіліктер байқалды. Бұған Бауырлас порттар жобасы, Түркі кеңесінің 4-ші саммитінің шешімімен жолға

kaldığı söylenebilir. Ancak, Türk Konseyi'nin Ekim 2019'da Bakü'de gerçekleşen 7. Zirvesi, söz konusu zirvede yaşanan gelişmeler ve alınan kararların yanında geleceğe dönük verilen mesajların çok önemli olduğunu tekrar hatırlatmak gerekir. Özellikle, Kazakistan'ın Kurucu Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in, Konsey'in adında geçen 'Türk Dili Konuşan Devletler' tanımlamasının değiştirilerek bundan böyle 'Türk Devletleri' olarak ifade edilmesi ve ilişkilerin yeni bir düzeye çıkarılması gerektiği yönündeki mesajları bir dönüm noktası mahiyetindedir. Bu bakış, uzunca bir dönem 'bir kısım hassasiyetler' sebebiyle bölgesel işbirliği sürecinde kullanılmaktan imtina edilen Türk Devletleri ifadesinin ortak kimlik ve aidiyeti gösteren hususiyetine vurgu yapmaktadır. Nazarbayev'in bu önerisinin önümüzdeki dönemde Türk Konseyi'nin diğer üye ülkeleri tarafından samimiyetle değerlendirileceği beklenmektedir. Yine, Bakü'de Nazarbayev tarafından dile getirilen dış politika, kamu diplomasisi, ticaret ve ulaşım, turizm ve yatırım, enerji ve yeşil ekonomi ile küçük ve orta ölçekli işletmeler arasındaki işbirliğinin geliştirilmesini hedefleyen 'Türk Vizyon-2040 Programı'nın da Türk devletleri arasındaki entegrasyon açısından çok önemli olduğunu

қойылған «Түркі кеңесі-Заманауи Жібек жолы ортақ туризм пакеті» және кедендік рәсімдер мен процестерді үйлестіру үшін құрылған жұмыс топтарын мысал ретінде келтіруге болады. Түркі кеңесі мен Түркі кеңесінің серіктес ұйымдары болып табылатын Түрксой, Халықаралық Түркі академиясы және Түрік мәдениеті мен мұрасы қоры сияқты мекемелер мен ұйымдар аясында да мүше елдердің ғылым, білім және мәдениет саласындағы байланыстары біртіндеп дамып келеді. Осы саладағы нақты ынтымақтастықтың мысалдары ретінде Түркі университеттерінің қауымдастығы, «Орхон» алмасу бағдарламасы, ортақ Түркі тарихы оқулығы, орта мектептер мен лицейлер арасындағы алмасу бағдарламасы, бірлескен тарих зерттеулер, сонымен қатар Түркі әлемінің ортақ құндылықтарына арналған мәдени іс-шараларды атап көрсетуге болады.

Сонымен қатар, бүгінде халықтық дипломатияның маңызды құралдарының бірі болып саналатын диаспораны зерттеу Түркі кеңесі үлкен мән беретін бағыттардың бірі болып отыр. Халықтық дипломатиямен қатар мүше мемлекеттердің шетел-

ifade etmek gerekir.

Sonuç olarak, 4,5 milyon km²'lik bir alanda, 150 milyonun üzerindeki nüfus potansiyeli ve 2,1 trilyon dolar civarındaki GSYİH'yla dünyada 13'üncü sırada yer alan Türk Konseyi üyesi Türk Devletleri arasındaki entegrasyonu hızlandıracak işbirliği imkânlarının, mevcut durumda kullanılabileceği oldukça üzerinde olduğu açıktır³ [Amreyev, 2019]. Mevcut potansiyeli çerçevesinde Türk devletleri arasındaki entegrasyon sürecinin, *Türk Konseyi Genel Sekreteri Bagdat Amreyev'in, "Geçen on yıl bir gelişme dönemi idi. Türk dünyasının birliği ve siyasi iradesi için aldığımız önemli kararlar sayesinde bu gelişmeyi başardık. Şimdi yeni bir aşamaya, büyük entegrasyon aşamasına doğru adım attık"*⁴ [Kazinform, 2019] ifadelerindeki perspektif doğrultusunda artarak devam edeceği düşünülmektedir.

3 Amreyev Bagdat (2019). Turkic Council 10'th Anniversary of the Nakhcivan Agreement. Baku-2019. Alınan Yer: <https://www.turkicon.org/assets/pdf/haberler/ozel-yayin-turk-konseyi-nahcivan-anlasmasinin-10-yil-donumu-1909-37.pdf>. Erişim Tarihi: 27.10.2019.

4 Kazinform (2019). Na Sammite v Baku Nursultan Nazarbayev Predlozil Razrabotat' Programmu "Tyurkskoe Videnie-2040" (Bakü Zirvesi'nde Nursultan Nazarbayev "Türk Vizyonu-2040 Programını Geliştirme Teklifinde Bulundu). Alınan Yer: https://www.inform.kz/ru/na-sammite-v-baku-nursultan-nazarbaev-predlozhitel-razrabotat-programmu-tyurkskoe-videnie-2040_a3575645?fbclid=IwAR2sqmStZChIkBRYH6sevn-Y4cj3fTg9Dvzo3XQPYNL9xXlvEmV7cJdWT6Q. Erişim Tarihi: 28.10.2019.

дегі диаспораларының әлеуметтік, мәдени және демократиялық байланыс мүмкіндіктерін жақсарту мақсатында диаспора мәселелеріне жауапты министрлер мен комитет төрағаларының отырыстары мен диаспора бойынша байланыс топтары құрылды. Стратегия мен жол картасы анықталған соң диаспорамен ынтымақтастықтың келесі кезеңінде түркітілдес диаспоралар шоғырлы қоныстанған шетелдерде аймақтық диаспора орталықтарын құру жоспарлануда (Туркон, 2019).

Жоғарыда аталған мәселелерді қорытындылай келе, жалпы алғанда өткен 10 жылда қол жеткізген нәтижелердің өте маңызды әрі құнды екенін, сонымен қатар кейбір ішкі және сыртқы өзгерістерге байланысты көздеген межеге жетпегенін де айтуға болады. Алайда, 2019 жылдың қазан айында Бакуде өткен Түркі кеңесінің 7-ші саммиті және аталған саммиттегі келешекке бағытталған өзгерістер мен қабылданған шешімдердің өте маңызды екенін атап өткен жөн. Атап айтқанда, Қазақстанның тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың ұйым атауындағы «Түркітілдес мемлекеттер» анықтамасын «Түркі мемлекеттері» деп өзгерту және қарым-қатынастарды жаңа деңгейге көтеру туралы ұсынысы тарихи бұрылыс мәніне ие. Бұл көзқарас ұзақ уақыт бойы «ішіна-

astanacalling.com

ра сезімтал» мәселелерге байланысты аймақтық ынтымақтастық үдерісінде қолданылмай келген «Түркі мемлекеттері» ұғымының ортақ бірегейлік пен ерекшелікті білдіретінін баса көрсетті. Алдағы уақытта Назарбаевтың бұл ұсынысы Түркі кеңесінің басқа мүше мемлекеттері тарапынан шынайы бағаланатын болады. Сонымен қатар, Назарбаевтың Бакуде ұсынған сыртқы саясат, халықтық дипломатия, сауда және тасымал, туризм және инвестиция, энергетика мен жасыл экономика, сондай-ақ, шағын және орта бизнес арасындағы ынтымақтастықты жақсартуға бағытталған «Түркі Көзқарасы 2040» бағдарламасы да Түркі мемлекеттері арасындағы ықпалдастық тұрғысынан өте маңызды.

Қорытып келгенде, 4,5 миллион шаршы километр аумақтағы жалпы 150 миллионнан астам халқымен және 2,1 триллион доллар болатын ЖІӨ әлеуетімен әлемде 13-ші орынға ие Түркі кеңесіне мүше Түркі мемлекеттері арасындағы

**TÜRK KONSEYİ'NİN
MACARİSTAN'DA BİR
OFİS AÇMIŞ OLMASININ
DA HEM AB İLE
OLAN İLİŞKİLERDE
HEM DE KÜRESEL
POLİTİKALARDA
TÜRK DİLİ KONUŞAN
ÜLKELERİN DIŞ
POLİTİKALARINA İLAVE
BİR KATKI SAĞLAYACAĞI
HUSUSU AŞIKÂRDIR**

**ТАҒЫ БІР ЖАҒЫНАН,
ТҮРКІ КЕҢЕСІНІҢ
ЕУРОПАЛЫҚ ОДАҚҚА
(ЕО) МҮШЕ ВЕНГРИЯДА
ӨКІЛДІК КЕҢСЕСІНІҢ
АШЫЛУЫ ТҮРКІТІЛДЕС
ЕЛДЕРДІҢ ЕО-МЕН
ЖӘНЕ ЖАҒАҢДЫҚ
СЫРТҚЫ САЯСАТЫНА
ДА ҚОСЫМША ҮЛЕС
ҚОСАТЫН БОЛАДЫ**

ықпалдастықты жеделдететін ынтымақтастық мүмкіндіктерінің қазіргіден әлдеқайда мол екені анық² (Амреев, 2019). Қазіргі әлеуеті аясында Түркі мемлекеттерінің ықпалдастық үдерісінің, Түркі кеңесінің Бас хатшысы Бағдад Амреевтің «Өткен он жыл даму кезеңі болды. Түркі әлемінің бірлігі мен саяси ерік-жәгері үшін қабылдаған маңызды шешімдеріміздің арқасында біз осы дамуға қол жеткіздік. Енді біз жаңа кезеңге, негізгі ықпалдастық кезеңге қадам бастық»³ (ҚазАқпарат, 2019) дегеніндей одан әрі дами беретіндігі сөзсіз.

2 Амреев Бағдат (2019). Түркі кеңесі Нахчиван келісімінің 10 жылдығы. Баку-2019. Қабылданды: <https://www.turkkon.org/assets/pdf/haberler/ozel-yayin-turk-konseyi-nahcivan-anlasmasinin-10-yil-donumu-1909-37.pdf>. Кіру күні: 27.10. 2019.

3 ҚазАқпарат (2019). Na Sammite v Baku Nursultan Nazarbayev Predlozil Razrabotat' Programmu "Tyurkskoe Videnie-2040" (Баку саммитінде Нұрсұлтан Назарбаев Түрік көзқарасы-2040 бағдарламасын әзірлеуді ұсынды). Алынған: https://www.inform.kz/ru/na-sammite-v-baku-nursultan-nazarbaev-predlozil-razrabotat-programmu-tyurkskoe-videnie-2040_a3575645? Кіру күні: 28.10.2019.

EURASIAN VECTOR OF PRESIDENT TOKAYEV'S FOREIGN VISITS

ALBINA MURATBEKOVA

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE
JUNIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
МЛАДШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

ЕВРАЗИЙСКИЙ ВЕКТОР ЗАРУБЕЖНЫХ ВИЗИТОВ ПРЕЗИДЕНТА ТОКАЕВА

In the autumn of 2019, President of Kazakhstan Kassym-Jomart Tokayev was busy with foreign visits. Following the visits to China and the United States in September, he participated in the Supreme Eurasian Economic Council in Yerevan on October 1, in the plenary session of the Valdai International Discussion Club in Sochi on October 3, and in the

Осень 2019 года выдалась загруженной зарубежными визитами для президента Казахстана Касым-Жомарта Токаева. После визитов в Китай и США в сентябре он принимал участие в Высшем Евразийском экономическом совете в Ереване 1 октября, в пленарной сессии Международного дискуссионного клуба «Валдай» в Сочи 3

meeting of the Council of CIS Heads of States in Ashgabat on October 11. Those meetings brought together the Eurasian leaders for discussions on important directions of our common future.

In particular, the Supreme Eurasian Economic Council gathered, along with the host, Armenian Prime Minister Nikol Pashinyan, and Chairman of the Board of the Eurasian Economic Commission (EEC) Tigran Sargsyan, the presidents of the EAEU member states – Alexander Lukashenko of Belarus, Vladimir Putin of Russia, Kassym-Zhomart Tokayev of Kazakhstan and Sooronbai Jeenbekov of Kyrgyzstan. In the expanded format, Moldovan President Igor Dodon attended the session as the head of the EAEU observer state, while Iranian President Hassan Rouhani and Prime Minister of Singapore Lee Hsien Loong joined as honorable guests. The key event of the summit was the signing of the free trade agreement (FTA) between the EAEU and Singapore, which opens large ASEAN markets to the EAEU members. Notably, after Vietnam, Singapore is the second country that agreed on the FTA with the EAEU, whereas non-preferential trade agreements signed with China and Iran came into force in October 2019. Serbia, Egypt, India, and Israel are also negotiating on signing the FTA with the EAEU [OC Media, 2019].

During his speech at the event, President Tokayev, while noting the progress of trade cooperation within the EAEU, called to work on the removal of trade barriers. Besides, he emphasized the achievements of transport and logistics cooperation and proposed to accelerate the development of a single transit system within the EAEU and to create conditions for the development of advanced technologies. At the end of the meeting, Tokayev awarded EEC Board Chairman

**PRESIDENT TOKAYEV
PAID SPECIAL
ATTENTION TO THE
IMPORTANCE OF THE
DEVELOPMENT OF THE
ASIAN CENTURY AND
OPPORTUNITIES AND
THREATS STEMMING
FROM THAT**

**ПРЕЗИДЕНТ ТОКАЕВ
УДЕЛИЛ ОСОБОЕ
ВНИМАНИЕ
ВАЖНОСТИ
РАЗВИТИЯ
АЗИАТСКОГО ВЕКА
И ВЫТЕКАЮЩИМ
ИЗ ЭТОГО
ВОЗМОЖНОСТЯМ И
УГРОЗАМ**

октября и в заседании Совета глав государств СНГ в Ашхабаде 11 октября. Эти встречи собрали лидеров Евразии для обсуждения важных направлений нашего общего будущего.

В частности, Высший Евразийский экономический совет собрал, наряду с хозяином мероприятия премьер-министром Армении Николом Пашиняном и председателем Коллегии Евразийской экономической комиссии (ЕЭК) Тиграном Саркисяном, президентов государств-членов ЕАЭС – Беларуси Александра Лукашенко, России Владимира Путина, Казахстана Касым-Жомарта Токаева и Кыргызстана Сооронбая Жээнбекова. В расширенном формате в качестве главы государства-наблюдателя ЕАЭС во встрече принимал участие президент Молдовы Игорь Додон, а президент Ирана Хасан Рухани и премьер-министр Сингапура Ли Сянь Лун присутствовали в качестве почетных гостей. Ключевым событием саммита стало подписание соглашения о свободной торговле (ССТ) между ЕАЭС и Сингапуром, которое открывает обширные рынки АСЕАН для членов ЕАЭС. Примечательно, что Сингапур стал второй после Вьетнама страной, которая заключила ССТ с ЕАЭС, тогда как непреференциальные торговые соглашения, подписанные с Китаем и Ираном, вступили в силу в октябре 2019 года. Сербия, Египет, Индия и Израиль также ведут переговоры о подписании ССТ с ЕАЭС [OC Media, 2019].

В ходе своего выступления на мероприятии президент Токаев, отметив прогресс в торговом сотрудничестве в рамках ЕАЭС, призвал работать над устранением торговых барьеров. Кроме того, он подчеркнул достижения транспортно-логистического сотрудничества и предложил ускорить развитие единой транзитной системы в рамках

Tigran Sargsyan with the Order of Dostyk (Friendship) of the II class. On the sidelines of the meeting, President Tokayev held talks with Nikol Pashinyan, Alexander Lukashenko and Hassan Rouhani. Prior to the council's meeting, he also participated in the International Forum on "Transit Potential of the Eurasian Continent", which will from now on be regularly held by the presiding side within the Supreme Eurasian Economic Council meetings on themes representing interest to the member states [Akorda, 2019a].

At the Valdai International Discussion Club devoted this time to the role of the East in global geopolitics, President Tokayev called to find effective formulas against the fragmentation of security in Asia. He pointed out the acute shortage of trust and dialogue between the main regional players, which he compared with the Chinese saying "sleeping in one bed, but seeing different dreams".

ЕАЭС, а также создать условия для развития передовых технологий. В заключение встречи Токаев наградил председателя Коллегии ЕЭС Тиграна Саркисяна орденом Достык (Дружба) II степени. В кулуарах заседания президент Токаев провел переговоры с Николом Пашиняном, Александром Лукашенко и Хасаном Рухани. До заседания совета он также принимал участие в Международном форуме «Транзитный потенциал Евразийского континента», который теперь будет регулярно проводиться председательствующей стороной в рамках заседаний Высшего Евразийского экономического совета по темам, представляющим интерес для государств-членов [Акорда, 2019а].

Выступая в Валдайском международном дискуссионном клубе, который в этот раз был посвящен роли Востока в глобальной геополитике, президент Токаев призвал

Consequently, according to Tokayev, as the chair of the CICA in 2020-2022, Kazakhstan will intensify contacts with other multilateral institutions and work to prevent conflict situations. Moreover, he warned that without collective efforts the "Asian Century of Prosperity" could turn into the "Asian Time of Troubles" with gloomy consequences for the entire globe. Besides, he focused attention on climate change issues and ongoing conflicts, which could potentially impact other states [Akorda, 2019b]. At the discussion club's plenary session, along with President Tokayev, Russian President Vladimir Putin, King of Jordan Abdullah II, President of Azerbaijan Ilham Aliyev and President of the Philippines Rodrigo Duterte also presented their visions for the Asian century.

**PRESIDENT TOKAYEV
REPEATEDLY CALLED
FOR THE REMOVAL
OF TRADE BARRIERS
WITHIN THE EAEU
AND THE CIS TO
BOOST MULTILATERAL
ECONOMIC
COOPERATION**

**ПРЕЗИДЕНТ ТОКАЕВ
НЕОДНОКРАТНО
ПРИЗЫВАЛ К
УСТРАНЕНИЮ
ТОРГОВЫХ
БАРЬЕРОВ В ЕАЭС
И СНГ, ЧТОБЫ
СТИМУЛИРОВАТЬ
МНОГОСТОРОННЕЕ
ЭКОНОМИЧЕСКОЕ
СОТРУДНИЧЕСТВО**

найти эффективные формулы против фрагментации безопасности в Азии. Он указал на острую нехватку доверия и диалога между основными региональными игроками, описав ситуацию китайским выражением «спят на одной кровати, но видят разные сны». Как следствие, по словам Токаева, Казахстан в качестве председателя СВМДА в 2020–2022 годах будет активизировать контакты с другими многосторонними институтами и работать над предотвращением конфликтных ситуаций. Более того, он предупредил, что без коллективных усилий «азиатский век процветания» может стать «азиатским смутным временем» с мрачными последствиями для всего земного шара. Кроме того, он сосредоточил внимание на проблемах изменения климата и продолжающихся конфликтах, которые потенциально могут повлиять на другие государства [Акорда, 2019b]. Вместе с президентом Токаевым на пленарном заседании дискуссионного клуба своим видением азиатского века также поделились президент России Владимир Путин, король Иордании Абдалла II, президент Азербайджана Ильхам Алиев и президент Филиппин Родриго Дутерте.

Заседание Совета глав государств СНГ с лидерами Азербайджана, Армении, Беларуси, Казахстана, Кыргызстана, Молдовы, России, Таджикистана, Туркменистана и Узбекистана в Ашхабаде было посвящено многоплановому сотрудничеству в формате СНГ. В ходе встречи президент Токаев подтвердил свое намерение продолжить инициативу Нурсултана Назарбаева по структурной модернизации СНГ, а также представил свое всеобъемлющее видение дальнейшего развития организации. Он подчеркнул, что цифровые технологии, электронная коммерция, свободная торговля услугами и туризм являются перспек-

The meeting of the Council of CIS Heads of State with leaders of Armenia, Azerbaijan, Belarus, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Moldova, Russia, Tajikistan, Turkmenistan and Uzbekistan in Ashgabat was devoted to multifaceted cooperation within the CIS. During the meeting, President Tokayev confirmed his intention to continue Nursultan Nazarbayev's initiative on structural modernization of the CIS, while presenting his comprehensive vision for the further development of the organization. He highlighted digital technologies, e-commerce, free trade in services, and tourism as promising areas for joint work and proposed to hold special CIS forums on modern technologies on a regular basis. Tokayev also mentioned that the creation of the CIS free trade zone in 2011 increased the trade turnover between the CIS states, yet it requires a deepening of cooperation to eliminate existing barriers. Following the meeting, the CIS member countries signed a number of documents, including the declaration on strategic economic cooperation [Akorda, 2019c].

Overall, President Tokayev's speeches at the aforementioned events centered around three major issues. He paid special attention to the importance of the development of the Asian century and opportunities and threats stemming from that. At all the three platforms, he emphasized that the world entered the era of uncertainty due to the changing architecture of international relations [Akorda, 2019c], while "the intensity of confrontational rhetoric, the intensity of proxy hybrid wars, the arms race, including nuclear, have reached a critical point" [Astana Times, 2019]. Therefore, the participating states have to develop common effective mechanisms for using the potential of the Asian growth together, including through international institutions. In addition, due to the turbulent state of the world economy and the struggle for leverage over the future economic order through the promotion of trade interests, Asian states have to develop common stable conditions for trade. Hence, he repeatedly called for the removal of trade barriers within the EAEU and the CIS to boost multilateral economic cooperation, while accelerating the development of conditions conducive to innovation. In this regard, President Tokayev also urged

тивними напрямками спільної роботи, і пропонував регулярно проводити спеціальні форуми ШНГ по сучасним технологіям. Токаєв також відзначив, що створення зони вільної торгівлі ШНГ в 2011 році збільшило товарооборот між державами ШНГ, однак для усунення існуючих бар'єрів потребується углублення співпраці. По итогам засідання країни-учасниці ШНГ підписали ряд документів, в том числі декларацію про стратегічному економічному співробітництві [Акорда, 2019с].

В цілому, виступлення президента Токаєва на вищезгаданих заходах зводились до трьох основних питань. Він уділив особливу увагу важливості розвитку азіатського століття і виникаючим з цього можливостям і загрозам. На всіх трьох платформах він підкреслював, що мир

to create a common transportation system within the EAEU by highlighting the progress achieved on transport and logistics cooperation [Akorda, 2019a]. Another common ground for both EAEU and CIS is the celebration of the 75th anniversary of the victory in the Second World War in 2020. As a son of the war veteran, Tokayev emphasized that people in Kazakhstan honor the memory of the soldiers who gave their lives for the victory. He confirmed his intention to visit Moscow for the celebration in May 2020 [Akorda, 2019d]. Thus, given all the observed nuances, President Tokayev's recent foreign tours confirmed Kazakhstan's multivector policy and its commitment to developing a multilateral agenda through promoting opportunities of trade and transportation jointly with all the Eurasian players.

вступил в эпоху неопределенности из-за изменяющейся архитектуры международных отношений [Акорда 2019с], тогда как «интенсивность конфронтационной риторики, интенсивность опосредованных гибридных войн, гонки вооружений, в том числе ядерных, достигли критической точки» [Astana Times, 2019]. Поэтому государства-участники должны разработать общие эффективные механизмы совместного использования потенциала азиатского роста, в том числе через международные институты. Кроме того, из-за турбулентного состояния мировой экономики и борьбы за влияние на будущий экономический порядок через продвижение торговых интересов азиатские государства должны разработать общие стабильные условия для торговли. Исходя из этого, он неоднократно призывал к устранению торговых

References:

1. Akorda (2019a). Kassym-Jomart Tokayev took part in the session of the Supreme Eurasian Economic Council. Retrieved from http://www.akorda.kz/en/special/events/international_community/foreign_visits/kassym-jomart-tokayev-took-part-in-the-session-of-the-supreme-eurasian-economic-council. Accessed on 09.10.2019.
2. Akorda (2019b). Kassym-Zhomart Tokayev took part in a meeting of the Valdai Discussion Club. Retrieved from http://www.akorda.kz/ru/events/international_community/foreign_visits/kasym-zhomart-to-kaev-prinyal-uchastie-v-zasedanii-diskussionnogo-kluba-valdai. Accessed on 09.10.2019.
3. Akorda (2019c). Kassym-Jomart Tokayev took part in the meeting of the Council of CIS Heads of State. Retrieved from http://www.akorda.kz/en/events/international_community/foreign_visits/kassym-jomart-tokayev-took-part-in-the-meeting-of-the-

**TOKAYEV'S RECENT
FOREIGN TOURS
CONFIRMED
KAZAKHSTAN'S
MULTIVECTOR
POLICY AND ITS
COMMITMENT
TO DEVELOPING
A MULTILATERAL
AGENDA**

барьеров в ЕАЭС и СНГ, чтобы стимулировать многостороннее экономическое сотрудничество, ускоряя при этом развитие условий, способствующих инновациям. В этой связи президент Токаев также призвал создать общую транспортную систему в рамках ЕАЭС, подчеркнув прогресс, достигнутый в сотрудничестве в области транспорта и логистики [Акорда, 2019а]. Еще одной общей темой для ЕАЭС и СНГ является празднование в 2020 году 75-й годовщины победы во Второй мировой войне. Будучи сыном ветерана войны, Токаев подчеркнул, что люди в Казахстане чтят память воинов, отдавших свои жизни за победу. Он

council-of-cis-heads-of-state. Accessed on 14.10.2019.

4. Akorda (2019d). President of Kazakhstan met with Vladimir Putin. Retrieved from http://www.akorda.kz/ru/events/international_community/foreign_visits/prezident-kazakhstana-provel-vstrechu-s-vladimirom-putinyim. Accessed on 14.10.2019.
5. Astana Times (2019). Tokayev outlines Asia strategy, promises multilateral approach to global issues at Valdai Meeting. Retrieved from <https://astanatimes.com/2019/10/tokayev-outlines-asia-strategy-promises-multilateral-approach-to-global-issues-at-valdai-meeting/>. Accessed on 14.10.2019.
6. OC Media (2019). Pashinyan joined by Rouhani and Putin at Eurasian Economic Union summit in Yerevan. Retrieved from <https://oc-media.org/pashinyan-joined-by-rouhani-and-putin-at-eurasian-economic-union-summit-in-yerevan/>. Accessed on 09.10.2019.

НЕДАВНИЕ ЗАРУБЕЖНЫЕ ПОЕЗДКИ ТОКАЕВА ПОДТВЕРДИЛИ МНОГОВЕКТОРНУЮ ПОЛИТИКУ КАЗАХСТАНА И ЕГО ПРИВЕРЖЕННОСТЬ РАЗРАБОТКЕ МНОГОСТОРОННЕЙ ПОВЕСТКИ ДНЯ

подтвердил свое намерение посетить Москву в рамках праздничных мероприятий в мае 2020 года [Акорда, 2019d]. Таким образом, учитывая все отмеченные нюансы, недавние зарубежные поездки президента Токаева подтвердили многовекторную политику Казахстана и его приверженность разработке многосторонней повестки дня посредством продвижения возможностей торговли и транспорта совместно со всеми евразийскими игроками.

Источники:

1. Акорда (2019a). Президент Казахстана принял участие в заседании Высшего Евразийского экономического совета. Доступен по адресу: http://www.akorda.kz/ru/special/events/international_community/foreign_visits/prezident-kazakhstana-prinyal-uchastie-v-zasedanii-vysshego-evraziiskogo-ekonomicheskogo-soveta. Дата обращения: 09.10.2019.
2. Акорда (2019b). Касым-Жомарт Токаев принял участие в заседании дискуссионного клуба «Валдай». Доступен по адресу: http://www.akorda.kz/ru/events/international_community/foreign_visits/kasym-zhomart-tokayev-prinyal-uchastie-v-zasedanii-diskussionnogo-kluba-valdai. Дата обращения: 09.10.2019.
3. Акорда (2019c). Касым-Жомарт Токаев принял участие в заседании Совета глав государств СНГ. Доступен по адресу: http://www.akorda.kz/ru/events/international_community/foreign_visits/kasym-zhomart-tokayev-prinyal-uchastie-v-zasedanii-soveta-glav-gosudarstv-sng. Дата обращения: 14.10.2019.
4. Акорда (2019d). Президент Казахстана провел встречу с Владимиром Путиным. Доступен по адресу: http://www.akorda.kz/ru/events/international_community/foreign_visits/prezident-kazakhstana-provel-vstrechu-s-vladimirom-putinyim. Дата обращения: 14.10.2019.
5. Astana Times (2019). Токаев обрисовывает в общих чертах стратегию Азии, обещает многосторонний подход к глобальным проблемам на заседании Валдая. Доступен по адресу: <https://astanatimes.com/2019/10/tokayev-outlines-asia-strategy-promises-multilateral-approach-to-global-issues-at-valdai-meeting/>. Дата обращения: 14.10.2019.
6. OC Media (2019). Пашинян принял Рухани и Путина на саммите Евразийского экономического союза в Ереване. Доступен по адресу: <https://oc-media.org/pashinyan-joined-by-rouhani-and-putin-at-eurasian-economic-union-summit-in-yerevan/>. Дата обращения: 09.10.2019.

ТҮРКІСТАН ОБЛЫСЫНДАҒЫ ҮКІМЕТТІК ЕМЕС ҰЙЫМДАРДЫҢ ҚЫЗМЕТІ

DAULET ZHAILYBAYEV

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ,
UZMAN ARAŞTIRMACI

ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ
ИНСТИТУТЫ, АҒА ҒЫЛЫМИ ҚЫЗМЕТКЕР

ТҮРКІСТАН ЕYALETİNDEKİ SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ GENEL GÖRÜNÜMÜ

Қазақстандағы азаматтық қоғам институттарын дамытудың бірден бір жолы үкіметтік емес ұйымдардың қызметімен байланысты болып табылады. Билік пен бизнестен кейінгі үшінші сектор болып табылатын үкіметтік емес ұйымдар Қазақстандағы демократиялық бетбұрыстарды қалыптастырып келеді. Алайда, Қазақстандағы үкіметтік емес ұйымдардың қызметі айтарлықтай белсенді емес. Дегенмен, Қазақстанда азаматтық қоғам институттарын дамыту үшін үкіметтік емес ұйымдардың қызметін ерекшелейтін бірқатар заңдар мен концепциялар қабылданған [Гражданское общество, 2012].

Қазіргі кезде Қазақстандағы үкіметтік емес ұйымдардың қызметі белсенді және белсенді емес болып екіге бөлінеді. Белсенді емес ҰЕҰ қызметі республика көлеміндегі жаппай науқандық іс-шараларда ғана көрініс тауып жатады немесе тек тіркеуде ғана тұрғандар. Ал, белсенді ҰЕҰ қызметі күнделікті қоғам өміріндегі өзекті мәселелерді оңтайлы шешуге бағытталады. Олардың көпшілігі мегаполистер мен орталық қалаларда ғана қызмет етіп жатады. Керісінше, ауылдық аймақтар мен шалғай өңірлерде ақпараттық байланыстардың нашарлығынан ҰЕҰ қызметтері әлі

**2019 ЖЫЛҒЫ
МӘЛІМЕТТЕР
BOЙЫНША
ҚАЗАҚСТАН
BOЙЫНША 22,763 ҰЕҰ
TІРКЕЛГЕН, OНЫҢ
ІШІНДЕ HАҚТЫ
ҚЫЗМЕТ АТҚАРЫП
OТЫРҒAНЫ 15 954**

**2019 YILI
VERİLERİNE GÖRE,
KAZAKİSTAN'DA
AKTİF OLARAK
FAALİYET GÖSTEREN
15,954 SİVİL TOPLUM
KURULUŞU DÂHİL
OLMAK ÜZERE
TOPLAM 22,763 SİVİL
TOPLUM KURULUŞU
TESCİL EDİLMİŞTİR**

Sivil toplum kuruluşları (STK'lar), Kazakistan'daki sivil toplumu geliştirmenin önemli araçlarından birisidir. Kamu kurumları ve iş dünyasından sonra üçüncü sektör olan STK'lar, Kazakistan'ın demokratik dönüşümünü tetiklemektedir. Ancak, Kazakistan'daki sivil toplum kuruluşlarının yeterince aktif olmadığı gözlemlenmektedir. Bununla birlikte, STK'ların faaliyetlerinin çerçevesinin belirlenmesi ve geliştirilmesine yönelik bir dizi yasa ve yönetmelik kabul edilmiştir [Sivil toplum, 2012].

Hâlihazırda, Kazakistan'daki STK'lar, aktif ve pasif olarak iki gruba ayrılabilir. Aktif olmayan sivil toplum kuruluşlarının bir kısmı tamamen kâğıt üzerinde görünürken bir kısmı da sadece belirli dönemlerde ülke genelinde yapılan etkinliklerde varlık gösterebilmektedir. Aktif STK'ların faaliyetleri ise toplumun günlük hayatındaki güncel konulara en uygun çözümleri bulmaya odaklanmaktadır. Bu STK'ların faaliyetleri genellikle büyük şehirlerde ve eyalet merkezi olan şehirlerde yoğunlaşmaktadır. Kırsal kesimler ile uzak bölgelerde zayıf iletişim nedeniyle STK'ların faaliyetlerinin henüz, yeterince gelişmediği bilinmektedir. Bu, STK'lar ile kamu kurumları arasındaki etkileşimin zayıflığına işaret et-

де болса дамымай отыр. Бұл үкіметтік емес ұйымдар мен билік органдары арасындағы өзара қатынастың әлсіздігін көрсетеді. Себебі, үшінші секторға жататын еріктілердің ұйымдары билік және бизнес өкілдері арасындағы қызметінің алшақтығын көрсетеді. 2019 жылғы мәліметтер бойынша Қазақстан бойынша 22,763 YEҰ тіркелген, оның ішінде нақты қызмет атқарып отырғаны 15,954 [Qogam.gov.kz, 2019].

Қазақстан бойынша әртүрлі бағытта жұмыс істеп отырған үкіметтік емес ұйымдарға жыл сайын бөлінетін қаржының көлемі де өсіп келеді, мысалы, 2003 жылы жалпы YEҰ бөлінген қаржы – 10,7 млн. теңгені құраса, 2019 жылы YEҰ бөлінген қаржының көлемі 4 млрд. теңгені құрап отыр.

Үкіметтік емес ұйымдардың негізгі қызметі мемлекеттің әлеуметтік саясаты мен демократиялық үрдістерді жеделдетуге атсалысу болып табылады. Соған сәйкес үкімет тарапынан YEҰ ларға арналған гранттық

mektedir. Çünkü üçüncü sektör olan gönüllü kuruluşlar, yönetim ve iş dünyası temsilcileri arasındaki iletişim boşluğunu doldurmada yetersiz kalmaktadır. 2019 yılı verilerine göre, Kazakistan'da aktif olarak faaliyet gösteren 15,954 STK dahil olmak üzere toplamda 22,763 STK tescil edilmiştir [Qogam.gov.kz, 2019]. Resmi veriler, Kazakistan'daki STK'ların çeşitli alanlara dağıldığını göstermektedir. Bu alanlar, cinsiyet eşitliği (%14), insan haklarının korunması (%8), çevrenin korunması (%15), kültür, eğitim ve bilimin geliştirilmesi (%13), sağlık (%13), sosyal hizmetler (%7) ve diğer hizmetler (%30) şeklindedir [Turgaleyeva, 2014].

Kazakistan'da, belirtilen bu alanlarda faaliyet gösteren STK'lara yıllık olarak tahsis edilen fon miktarının da artmakta olduğu görülmektedir. Örneğin, 2003 yılında STK'lara tahsis edilen fonlar 10.7 milyon tenge iken 2019 yılında 4 milyar tengeye ulaşmıştır. STK'ların temel hedefi, devletin sosyal politikasının ve

**БИЫЛҒЫ ЖЫЛЫ МЕМЛЕКЕТТІК ӘЛЕУМЕТТІК
ТАПСЫРЫСҚА 610,2 МИЛЛИОН ТЕҢГЕ
КӨЛЕМІНДЕГІ 138 ЖОБА ҚАРАСТЫРЫЛҒАН**

**2019 YILINDA DEVLET
SOSYAL PROGRAMLARI
KAPSAMINDA 610,2 MİLYON
TENGE TUTARINDAKİ 138
PROJENİN BAŞLATILMASI
PLANLANMAKTADIR**

қаржыландыру қарастырылған. Сонымен қатар, Қазақстандағы ҰЕҰ ұйымдардың ішінде халықаралық ұйымдарда тіркелген. Олардың саны қазіргі кезде 53-ке жетіп отыр. Сонымен қатар, Қазақстанда жұмыс істеп отырған шетелдік ҰЕҰ саны 30 ұйымнан тұрады. Бұл ұйымдардың негізгі қаржыландыру көзі негізінен БҰҰ, ЮНИСЕФ, ЮСАИД және т.б. Жалпы, шетелден қаржыландырылатын ұйымдардың 70%-ын АҚШ тарапынан қаржыландырылады [Sputniknews.kz, 2018]. Қазіргі уақытта дүние жүзі бойынша үкіметтік емес ұйымдар АҚШ, Австралия және т.б. елдерде жақсы қызмет етіп келеді. Бұл олардың қоғамды демократияландыруға әр бір азаматтың мүмкіндігі бар екендігін түсіндіріп отыр.

Қазіргі таңда Түркістан облысындағы белсенді ҰЕҰ саны 176 болып отыр. Оның ішінде 11 қоғамдық қор, 165 қоғамдық бірлестік бар [Turkistan.gov.kz, 2019]. Бұл бірлестіктер мен ұйымдар облыстың қоғамдық өмірінде жан-жақты қызмет етіп келеді. Алайда, кейбір зерттеулерде Қазақстандағы үкіметтік емес ұйымдардың айналысатын негізгі

demokratik süreçlerin geliştirilmesini teşvik etmektir. Bu çerçevede hükümet, STK'lara hibeler sağlamaktadır. Yerel STK'lar dışında, Kazakistan'da kayıtlı olarak faaliyet gösteren 53 uluslararası STK ve 30 yabancı STK bulunmaktadır. Bu örgütlerin temel finansman kaynakları çoğunlukla BM, UNICEF, USAID gibi kuruluşlar tarafından sağlanmaktadır. Genel olarak, yabancı kaynaklı kuruluşların %70'i ABD tarafından finanse edilmektedir [Sputniknews.kz, 2018]. Günümüzde STK'ların, dünya genelinde, özellikle ABD ve Avustralya gibi ülkelerde etkin bir biçimde faaliyet gösterdiği bilinmektedir. Bu durum, her vatandaşın sivil toplum ve demokrasinin geliştirilmesinde katkı sağlama imkânına sahip olduğunu göstermektedir.

Mevcut durumda, Türkistan eyaletinde 11'i sivil toplum fonu ve 165'i kamu derneği olmak üzere toplam 176 STK, aktif olarak faaliyet göstermektedir [Turkistan.gov.kz, 2019]. Bu dernekler ve kuruluşlar, Türkistan'ın sosyal hayatına önemli katkı sağlamaktadır. Türkistan'daki STK'ların %10,7'si cinsiyet eşitliği,

бағыты мынадай көрсеткіштермен – 14%, адам құқығын қорғау – 8%, табиғатты қорғау – 15%, мәдениет, білім, ғылымды дамыту – 13%, денсаулық сақтау – 13%, әлеуметтік қызмет көрсету – 7% және басқа қызметтер – 30%-ын құрайды [Тургалева, 2014]. Ал, енді осы көрсеткіштерді Түркістан облысының мәліметтерімен салыстыратын болсақ: гендерлік теңдік – 10,7%, адам құқығын қорғау – 11,3%, табиғатты қорғау – 3,4%, мәдениет, білім, ғылымды қолдау – 11,3%, әлеуметтік қызмет көрсету – 35,2% және басқа қызметтер – 22,1%-ын құрайды. Облыстағы ҰЕҰ қызметінен көріп отырғанымыздай, әлеуметтік қызмет көрсету саласы жоғары көрсеткіштерге ие болып отыр. Бұл өңірдегі әлеуметтік мәселелердің өзекті болып отырғанын көрсетеді. Әлеуметтік салада жақсы нәтижеге жетуі үшін үкіметтік емес ұйымдар жергілікті және республикалық деңгейдегі мемлекеттік органдармен тығыз байланыста жұмыс істеуі керек. Облыстық ҰЕҰ тізімінен байқағанымыз олардың көпшілігі ҰОС соғыс ардагерлері, әйел кәсіпкерлер ұйымы, мүгедектердің бірлестіктерінен тұрады. Бұл бірлестіктер облыстық деңгейде қалып отырғандығын дәлелдейді.

Түркістан облысындағы үкіметтік емес ұйымдар жергілікті қоғамның бірқатар саласына атсалысып келеді. Соның ішінде жаңа құрылып жатқан облыстық әлеуметтік мәселелерін оңтайлы шешілуінде ҰЕҰ қызметі зор. Үкіметтік емес ұйымдар биылғы ҚР Президенті сайлауында да айтарлықтай қызмет атқарды. Еріктілерден құрылған тәуелсіз бақылаушылар сайлау барысында заң бұзушылықтардың болмауын қамтамасыз етті.

Қазіргі кезде, облыстағы үкіметтік емес ұйымдардың қызметтері әлеуметтік жобаларды іске асыруда айқын көрініс тауып отыр. Соның ішінде мемлекеттік бағдарлама-

**ТҮРКІСТАННЫҢ
ОБЛЫС РЕТІНДЕ
ҚАЙТА ҚАЛЫПТАСА
БАСТАУЫ ОБЛЫСТАҒЫ
ҮКІМЕТТІК ЕМЕС
ҰЙЫМДАРДЫҢ
ҚЫЗМЕТІНІҢ
ЖЕТІЛУІНЕ МОЛ
СЕПТІГІН ТИГІЗЕДІ**

**YENİ KURULAN
STK'LAR İŞE YAKIN
ZAMANDA EYALET
MERKEZİ OLARAK
BELİRLENEN
TÜRKİSTAN'IN
İHTİYAÇLARINI
KARŞILAYACAK
PROJELER GELİŞTİRME
İMKÂNINA SAHİP
OLACAKTIR**

%11,3'ü insan haklarının korunması, %3,4'ü doğanın korunması, %11,3'ü kültür, eğitim ve bilim, %35,2'si sosyal hizmetler ve %22,1'i diğer alanlarda çalışmalar yürütmektedir. Bu STK'ların faaliyetlerinden görüldüğü üzere sosyal hizmetler sektörü, belirtilen alanlar içerisinde en büyük paya sahip bulunmaktadır. Bu durum, Türkistan'daki bir kısım sosyal sorunların daha öncelikli olduğunu göstermektedir. Sivil toplum geliştirilebilmesi için, STK'lar, yerel ve ulusal resmi makamlarla yakın işbirliği içinde çalışmalıdır. Türkistan eyaleti STK listesine bakıldığında, bu kuruluşların büyük çoğunluğunun 'Büyük Vatanseverlik Savaşı' gazileri tarafından kurulan örgütler, girişimci kadın örgütleri ve engelli dernekleri olduğu görülmektedir. Ancak bu derneklerin çoğu bölgesel düzeyde faaliyet yürüten STK'lar niteliğindedir.

Türkistan'daki STK'lar, birçok alanda yereldeki sivil toplumun kalkınmasına önemli katkı sağlamaktadır. Bu STK'lar, yakın zamanda eyalet merkezi olan Türkistan'ın sosyal sorunlarının çözümü konusunda önemli rol oynamaktadır. 2019 yılında yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde de STK'lar aktif olarak bu süreçte bulunmuştur ve gönüllü olarak bağımsız gözlemcilik yaparak olası ihlallerin yaşanmamasını sağlamıştır.

Hâlihazırda, Türkistan eyaletindeki STK'ların, sosyal projelerini hayata geçirilmesinde önemli payı olduğu açıkça görülmektedir. Özellikle, devlet programları çerçevesinde başlatılan çeşitli projeler, bu kuruluşlar ve dernekler tarafından yürütülmektedir. Örnek vermek gerekirse yakın zamanda Arıs kasabasındaki askeri depolarda yaşanan patlamalarda yerel halka ilk yardım ulaştırma ve diğer eyaletlerden gönderilen yardımın dağıtılmasında Türkistan STK'ları aktif rol üstlenmiştir. Bu örnekler ve genel tablo, Türkistan'daki STK'larının gelişmekte olduğunu göstermektedir.

лардың аясындағы әртүрлі жобалар осы ұйымдар мен бірлестіктер тарапынан іске асырылып жатыр. Бұл облыстағы азаматтық қоғам құру институттарының дамып келе жатқанын көрсетеді. Сонымен қатар, облыстың үкіметтік емес ұйымдары Арыс қаласындағы оқ-дәрі қоймаларының жарылуы кезінде тұрғындарға алғашқы көмек көрсету, әр облыстардан жеткізілген материалдық көмектерді бөлу, тарату жұмыстарын жүргізуде белсенділік танытты. Сондай-ақ үй-күйсіз қалған жергілікті халықты сабырға шақырып, мәмілеге келе бастаған осы еріктілердің ұйымдары болды. Бұл облыс көлеміндегі үкіметтік емес ұйымдардың жұмысының нәтижесін көрсете білді [Lenta.inform.kz, 2019].

Қазіргі кезде Түркістан облысында үкіметтік емес ұйымдардың орталықтандырылған базасын кеңейтуге арналған жобалар қолға алынуда. Бұл облыс көлеміндегі 700-ден аса үкіметтік емес ұйымның жұмысын жетілдіруге мүмкіндік береді. Сондай-ақ биылғы жылы мемлекеттік әлеуметтік тапсырысқа 610,2 миллион теңге көлеміндегі 138 жоба қарастырылған. Бұл жобалардың көпшілігі мүгедектерді қолдауға, экология, дін және жастар мәселесіне арналып отыр. Сонымен қатар, жемқорлықпен күрес және қоғамдық келісімге бағытталған жобаларды қолдайды [Qogam.gov.kz, 2019]. Бұл облыстағы бірлестіктер

[Lenta.inform.kz, 2019].

Öte yandan, Türkistan'daki STK'ların bir araya getirileceği merkezi veri tabanının genişletilmesine yönelik yeni projeler de geliştirilmektedir. Bu planlamanın, eyalet genelindeki 700'den fazla STK'nın çalışmalarına olumlu katkı yapacağı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra, 2019 yılında devlet sosyal programları kapsamında 610,2 milyon tenge tutarındaki 138 projenin başlatılması da planlanmaktadır. Söz konusu projelerin büyük kısmı, engellilere yardım, çevre, din ve gençlere destek alanlarında yoğunlaşmaktadır. Söz konusu projeler dahilinde ayrıca, yolsuzlukla mücadele ve sosyal uyum çalışmalarının da desteklenmesi hedeflenmektedir [Qogam.gov.kz, 2019]. Bu durum, eyaletteki STK'ların ve kamu kuruluşlarının yeni projeleri hayata geçirmelerini sağlayacaktır. Ancak, Türkistan eyaletinde sadece 3 STK, STK'lara yönelik devlet prim desteği listesine alınmıştır [Qogam.gov.kz, 2019]. Bu durum, Türkistan eyaletindeki kamu kuruluşlarının faaliyetlerinin eyalet içerisinde sınırlı kaldığını göstermektedir. Çünkü Çimkent şehrinin özel devlet statüsü kazanması, çok sayıda (eski bölgesel) STK'nın faaliyet alanını daraltmıştır. Yeni kurulan STK'lar ise yakın zamanda eyalet merkezi olarak belirlenen Türkistan'ın ihtiyaçlarını karşılayacak projeler geliştirme imkânına sahip olacaktır. Bunun bir sonucu olarak, Türkistan'daki STK'lar, yeni

ҮЕҰ ДЕРЕКҚОРЫ

мен қоғамдық ұйымдардың жаңа жобаларды іске асыруына мүмкіндіктер береді. Алайда, мемлекет тарапынан ҰЕҰ-ға арналған сыйлықақы алу тізімінде Түркістан облысының тек 3 қана үкіметтік емес ұйым ұсыныс берген [Qogam.gov.kz, 2019]. Бұл өңірдегі қоғамдық ұйымдардың қызметінің облыс көлемімен шектеліп отырғандығын көрсетеді. Себебі, Шымкент қаласының арнайы мемлекеттік статус алуы көптеген (бұрынғы облыстық) үкіметтік емес ұйымдардың қызметін шектеп тастады. Ал, қазіргі жаңадан құрылып отырған үкіметтік емес ұйымдар жаңа облыстың жаңа талаптарына сай жобаларды орындайтын болады. Нәтижесінде облыстағы азаматтық қоғам құру институттарының деңгейі жаңа деңгейге көтерілетін болады.

Қорытындылай келе, Түркістан облысындағы үкіметтік емес ұйымдары Қазақстанның барлық аймақтарындағы қоғамдық ұйымдар сияқты өз жұмыстарын атқарып келеді. Түркістанның облыс ретінде қайта қалыптаса бастауы облыстағы үкіметтік емес ұйымдардың қызметінің жетілуіне мол септігін тигізеді. Сондай-ақ, қоғамдық ұйымдардың әлеуметтік жобаларды орындауда сапаның артуына жаңа талаптар қалыптасатын болады. Бұл облыстағы үкіметтік емес ұйымдардың алдында жаңа міндеттерді қойып отыр. Яғни облыс төңірегіндегі мәдени және әлеуметтік өзгерістер осы қоғамдық ұйымдар арқылы жүргізілетін болады. Бұл жергілікті ортада қалыптасып қалған стереотиптерді жойып, бюрократиялық қатынастарды азайтуға жағдай жасайды. Түркістан облысындағы қоғамдық ұйымдарды жетілдіруде республикалық және халықаралық қоғамдық ұйымдармен тығыз қарым-қатынас орнатуы маңызды тәжірибе болып табылады. Соған сәйкес облыстық ұйымдар жан-жақты дамудың жолын қарастыруы қажет.

**МЕМЛЕКЕТТІҢ
ЭКОНОМИКАНЫҢ
ӘЛЕУМЕТІК
СЕКТОРЫН
ҚОЛДАУЫ САЯСИ
ТҰРАҚТЫЛЫҚТЫҢ
КЕПІЛІ БОЛЫП
ТАБЫЛАДЫ**

**DEVLETİN
EKONOMİK OLARAK
SOSYAL SEKTÖRE
VERDİĞİ DESTEĞİ,
SİYASİ İSTİKRARIN
GARANTİSİ OLARAK
KABUL EDEBİLİRİZ**

bir düzeye yükselmiş olacaktır.

Sonuç olarak, Türkistan eyaletindeki STK'lar, Kazakistan'ın tüm bölgelerindeki kamu kuruluşları gibi kendi alanında çalışmalar yürütmektedir. Türkistan'ın eyalet olarak yeniden kuruluyor olması, eyaletteki STK'ların gelişimini teşvik etmektedir. Ayrıca, kamu kuruluşlarının sosyal projeleri hayata geçirmesi hususunda niteliğin artırılması için yeni imkânlar sunulmaktadır. Bu yeni tablo, eyaletteki STK'lar için yeni hedeflerin oluşturulmasını da tetiklemektedir. Önümüzdeki dönemde söz konusu kuruluşlar, Türkistan eyaletinin kültürel ve sosyal gelişiminde öncü rol üstlenecektir. Bu durum, yerelde eski alışkanlıkların ortadan kaldırılmasına ve bürokratik engellerin azaltılmasına katkı sağlayacaktır. Ulusal ve uluslararası STK'lar ile yakın işbirliği içinde çalışmak, Türkistan eyaletindeki kamu kuruluşlarının geliştirilmesi açısından da önemli bir tecrübe olacaktır. Bu bağlamda, Türkistan eyaletindeki STK'lar, kapsamlı kalkınma yollarını göz önünde bulundurmanın yanı sıra yerel yetkililerden ve iş dünyası temsilcilerinden destek sağlamaya çalışmalıdır. Devletin ekonomik olarak sosyal sektöre verdiği desteği, siyasi istikrarın garantisi olarak kabul edebiliriz.

Kaynakça:

1. Kazakistan Cumhuriyeti'nde sivil toplum: kavramsal temeller ve kalkınma gerçekliği. – Almatı, 2012. – 216 sayfa.
2. Qogam.gov.kz (2019). Sivil toplum. Alınan yer: <http://qogam.gov.kz/kk/kategorii/grazhdanskoe-obshchestvo>. Erişim tarihi: 27.10.2019.
3. Sputniknews.kz (2018). Kazakistan'da hangi ülkeler STK'ları finanse etmektedir? Alınan yer: <https://ru.sputniknews.kz/economy/20181127/8252915/kazakhstan-npo-finansirovaniye.html>. Erişim tarihi: 24.10.2019.
4. Turkistan.gov.kz (2019). Türkistan eyaletinde aktif sivil toplum kuruluşlarının listesi. Alınan yer: <http://turkistan.gov.kz/kk/spisok-aktivnykh-nepriavitelstvennykh-organizatsiy-turkestanskoy-oblasti>. Erişim tarihi: 24.10.2019.

Сонымен қатар, жергілікті билік пен бизнес өкілдері тарапынан қолдау табуы тиіс. Мемлекеттің экономиканың әлеуметік секторын қолдауы саяси тұрақтылықтың кепілі болып табылады.

Дереккөз:

1. Гражданское общество в Республике Казахстан: концептуальные основы и реальность развития. – Алматы, 2012. – 216 с.
2. Qogam.gov.kz (2019). Азаматтық қоғам. Сілтеме: <http://qogam.gov.kz/kk/kategorii/grazhdanskoe-obshchestvo>. Қараған уақыты: 27.10.2019.
3. Sputniknews.kz (2018). Какие страны финансирует НПО в Казахстане. Сілтеме: <https://ru.sputniknews.kz/economy/20181127/8252915/kazakhstan-npo-finansirovaniye.html>. Қараған уақыты: 24.10.2019.
4. Turkistan.gov.kz (2019). Түркістан облысындағы белсенді үкіметтік емес ұйымдардың тізімі. Сілтемелер: <http://turkistan.gov.kz/kk/spisok-aktivnykh-nepravitelstvennykh-organizatsiy-turkestan-skoj-oblasti>. Қараған уақыты: 24.10.2019.
5. Тургалеева А.Т. Деятельность НПО в процессе социальной модернизации Республики Казахстан // Достижения вузовской науки. – 2014. – №8. – С. 124–128.
6. Lenta.inform.kz (2019). Түркістан облысы: Үкіметтік емес ұйымдардың жұмысы жандануы тиіс. Сілтемелер: https://lenta.inform.kz/kz/turkistan-oblysy-ukimettik-emes-uyumdardyn-zhumysy-zhandanuy-tiis_a3550487. Ерісім tarihi: 25.10.2019.
7. Qogam.gov.kz (2019). Түркістан еялетінде kamuoyu tartışmalarından sonra 2019'da uygulanması planlanan sosyal projeler ve (veya) devlet sosyal programları hakkında bilgi. Alınan yer: <http://qogam.gov.kz/kk/kategorii/gosudarstvennyy-socialnyy-zakaz>. Ерісім tarihi: 25.10.2019.
8. Qogam.gov.kz (2019). STK'lara yönelik prim destekleri. Alınan yer: <http://qogam.gov.kz/kk/kategorii/premii-dlya-npo>. Ерісім tarihi: 27.10.2019.

tiis_a3550487. Қараған уақыты: 25.10.2019.

7. Qogam.gov.kz (2019). Информация о планируемых к реализации социальных проектах и (или) социальных программ государственного социального заказа после публичного обсуждения на 2019 год по Туркестанской области. Сілтемелер: <http://qogam.gov.kz/kk/kategorii/gosudarstvennyy-socialnyy-zakaz>. Қараған уақыты: 25.10.2019.
8. Qogam.gov.kz (2019). YEҰ үшін сыйлықақы. Сілтемелер: <http://qogam.gov.kz/kk/kategorii/premii-dlya-npo>. Қараған уақыты: 27.10.2019.

ISLAMIC STUDIES CONTINUE TO DEVELOP

PROF. GULNAR NADIROVA

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE
SENIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
СТАРШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

ИСЛАМСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ ПРОДОЛЖАЮТ РАЗВИВАТЬСЯ

On October 1-6, 2019, the III Forum of Commonwealth of Independent States (CIS) Scholars on "Islamic Intellectual Thought in the CIS Countries: Past, Present and the Way Forward" was held in Istanbul [ИИТ, 2019]. The forum was jointly organized by Azerbaijan Public Association 'Idrak' and the International Institute of Islamic Thought (ИИТ). The main goals of the "Idrak" are to promote intercultural and interreligious dialogue and counter terrorism and extremism, as well as organize conferences, symposia, trainings, and scientific and practical meetings that are consistent with these goals [IDRAK, 2017]. The ИИТ has specialized in providing a platform for Muslim thinkers, scientists and practitioners in the field of humanities and social sciences since 1981 [ИИТ, n.d.]. The forum has been dealt with current issues of Islamic education, theology, law, politics, economics, philosophy, ethics, culture and literature, as well as specific problems of Muslims of the CIS countries. Such meetings provide an opportunity to be acquainted with the experience of different countries not only in the field of theory but also in a number of practical issues, such as the transformation of educational systems and scientific research methods in the field of religion.

Recent decades have been ambiguous and to some extent crucial for the religious life of Muslims around the world, including the former Soviet space. On the one hand, there

С 1 по 6 октября 2019 г. в Стамбуле состоялся III Форум ученых Содружества Независимых Государств (СНГ) на тему «Исламская интеллектуальная мысль в странах СНГ: прошлое, настоящее и путь вперед» [ИИТ, 2019]. Форум был организован совместно азербайджанским общественным объединением «Идрак» и Международным институтом исламской мысли (ИИТ). Основными целями «Идрак» являются содействие межкультурному и межрелигиозному диалогу и борьба с терроризмом и экстремизмом, а также организация конференций, симпозиумов, тренингов и научно-практических встреч, соответствующих этим целям [IDRAK, 2017]. ИИТ с 1981 года специализируется на предоставлении платформы для мусульманских мыслителей, ученых и практиков в области гуманитарных и социальных наук [ИИТ, n.d.]. На форуме рассматривались актуальные вопросы исламского образования, теологии, права, политики, экономики, философии, этики, культуры и литературы, а также конкретные проблемы мусульман стран СНГ. Такие встречи дают возможность познакомиться с опытом разных стран не только в области теории, но и по ряду практических вопросов, таких как трансформация систем образования и методов научных исследований в области религии.

Последние десятилетия были неоднозначными и в некоторой степени решающими для религиозной жизни мусульман

was a change in ideology and a way out of the shadowy space of beliefs, formerly driven by the dominant ideology into a very limited niche. On the other hand, unexpected, sometimes extremely aggressive activities in the international arena of various religious organizations and groups caused a state of shock and subsequent negative perception in many societies and regions of the world. It was a period of severe trials for Islam and Muslims but also for theologians and religious scholars who felt the need to revise and rethink many principles that seemed previously unshakable.

The content of expert presentations has yet to be comprehended after the release of the printed version of the forum materials. However, I would like to draw attention to the huge variety of structures of the academic space associated with Islam in the CIS countries, whose representatives took part in the forum.

In 2010, under the auspices of the Russian Fund for the Support of Islamic Culture, Science and Education and the Al-Wasatiyyah International Center in Kuwait, the Al-Wasatiyyah Research and Education Center was established in Moscow. The purpose of this organization is to change the consciousness of Muslims, free it from the stereotypes of the medieval past and transfer values and principles of Islam into the context of modernity, reject all forms of extremism in the society, promote harmonious and good-neighborly coexistence with representatives of other religions and worldviews. Experts of the Russian Center Al-Wasatiyyah translate a number of works by famous Islamic scholars from Arabic to Russian and publish, organize educational work in various regions of Russia to explain

**THE FORUM
DISCUSSED CURRENT
ISSUES OF ISLAMIC
EDUCATION AND
THEOLOGY, LAW
AND POLITICS,
ECONOMICS,
PHILOSOPHY AND
ETHICS, CULTURE AND
LITERATURE**

**НА ФОРУМЕ
РАССМАТРИВАЛИСЬ
АКТУАЛЬНЫЕ
ВОПРОСЫ
ИСЛАМСКОГО
ОБРАЗОВАНИЯ,
ТЕОЛОГИИ, ПРАВА,
ПОЛИТИКИ,
ЭКОНОМИКИ,
ФИЛОСОФИИ,
ЭТИКИ, КУЛЬТУРЫ И
ЛИТЕРАТУРЫ**

всего мира, в том числе на постсоветском пространстве. С одной стороны, произошли изменения в идеологии и выход из теневого пространства верований, которые раньше были вытеснены доминирующей идеологией в очень ограниченную нишу. С другой стороны, неожиданные, порой чрезвычайно агрессивные действия на международной арене различных религиозных организаций и групп вызвали состояние шока и последующее негативное восприятие во многих обществах и регионах мира. Это был период серьезных испытаний для ислама и мусульман, а также для богословов и религиозных ученых, которые чувствовали необходимость пересмотреть и переосмыслить многие принципы, которые казались ранее незыблемыми.

Содержание выступлений участников еще предстоит осмыслить после выхода печатной версии материалов форума. Однако хотелось бы обратить внимание на значительное разнообразие академических структур, связанных с исламом в странах СНГ, представители которых приняли участие в форуме.

В 2010 году в Москве под эгидой Российского фонда поддержки исламской культуры, науки и образования и Международного центра «Аль-Васатия» в Кувейте был создан Научно-образовательный центр «Аль-Васатия». Цель этой организации - изменить сознание мусульман, освободить его от стереотипов средневекового прошлого и перенести ценности и принципы ислама в контекст современности, дать отпор всем формам экстремизма в обществе, пропагандировать гармоничные и добрососедские отношения, сосуществование с представителями других религий и мировоззрений. Эксперты Рус-

the principle of moderation in the Qur'an, and conduct advanced training courses for teachers of Muslim educational institutions, imams, preachers, and Muslim journalists [Al-Wasatiya, 2013].

As a non-governmental foundation, the Moscow Islamic Institute (MII) was established under the Spiritual Administration of Muslims of the European part of Russia, in 1999. The MII provides secondary vocational education and higher professional education, as well as postgraduate programs such as training courses, advanced training courses and training of trainers. Two years ago, the Bolgar Islamic Academy (BIA) was established as a new generation university, located in the city of Bolgar near the Tatarstan capital. It can be recalled that the state of the Turkic-speaking Bulgarian tribes was part of the Islamic caliphate from the 10th to the 15th century,

ского центра «Аль-Васатия» переводят с арабского на русский язык и публикуют работы известных исламских ученых, организуют просветительскую работу в различных регионах России, чтобы объяснить принцип умеренности в Коране, и проводят курсы повышения квалификации для преподавателей мусульманских учебных заведений, имамов, проповедников и мусульманских журналистов [Аль-Васатия, 2013].

В качестве неправительственного фонда в 1999 году при Духовном управлении мусульман европейской части России был создан Московский исламский институт (МИИ). Институт обеспечивает среднее профессиональное и высшее профессиональное образование, а также программы последипломного обучения, такие как учебные курсы, курсы повышения квалификации и подготовка инструкторов. Как

when it was conquered because of the Mongol invasion. Nevertheless, it was considered the northernmost point of the spread of Islam [Historical document, 2017].

Mintimer Shaimiev, the first president of Tatarstan, decided to revive the ancient city: he created a special fund, attracted investments, and developed a project. The key objects of the Bolgar State Historical and Architectural Museum-Reserve were the White Mosque, the restored khanaka building - a kind of hotel for stopping wandering Muslim dervishes, and the Islamic Academy [mir24, 2019]. The BIA was conceived as the highest level of religious education, where Muslims from all over the Russian Federation can obtain a master's and doctoral degree in Islamic studies. Among the main tasks originally set for this educational institution were:

- providing opportunity for Muslims of Russian Federation to receive high-quality Islamic education (in Arabic) in their homeland;
- protection of Muslims of Russian Federation from foreign religious influence;
- development of traditions in the field of Islamic theology that existed on the territory of Russia in previous periods of its history.

Muslims of the CIS countries, in particular Kyrgyzstan, also have the opportunity to study at the BIA.

Other post-Soviet states also have not lost interest in the study of Islam; moreover, new structures and initiatives are emerging there to expand the scope and boundaries of Islamic studies. Therefore, in September 2015, in the city of Ostrog (Ukraine), a center for Islamic studies at the

**RECENT DECADES
HAVE BEEN
AMBIGUOUS AND
TO SOME EXTENT
CRUCIAL FOR THE
RELIGIOUS LIFE OF
MUSLIMS AROUND
THE WORLD,
INCLUDING THE
FORMER SOVIET SPACE**

**ПОСЛЕДНИЕ
ДЕСЯТИЛЕТИЯ БЫЛИ
НЕОДНОЗНАЧНЫМИ
И В НЕКОТОРОЙ
СТЕПЕНИ
РЕШАЮЩИМИ ДЛЯ
РЕЛИГИОЗНОЙ
ЖИЗНИ МУСУЛЬМАН
ВСЕГО МИРА, В
ТОМ ЧИСЛЕ НА
ПОСТСОВЕТСКОМ
ПРОСТРАНСТВЕ**

университет нового поколения два года тому назад была основана Болгарская исламская академия (БИА), расположенная в городе Болгар недалеко от столицы Татарстана. Как известно, государство тюркоязычных болгарских племен было частью исламского халифата с 10 по 15 век, но затем было завоевано монголами. Тем не менее, оно считалось самой северной точкой распространения ислама [Исторический документ, 2017].

Первый президент Татарстана Минтимер Шаймиев предложил возродить древний город: он создал специальный фонд, привлек инвестиции и разработал проект. Ключевыми объектами Болгарского государственного историко-архитектурного музея-заповедника стали Белая Мечеть, отреставрированное здание ханак - своего рода средневековой гостиницы для странствующих мусульманских дервишей и Исламская академия [mir24, 2019]. БИА была задумана как учреждение высшего уровня религиозного образования, где мусульмане Российской Федерации могут получить степени магистра и доктора наук по исламоведению. Среди основных задач, изначально поставленных перед этим учебным заведением, были:

- предоставление возможности мусульманам Российской Федерации получать качественное исламское образование (на арабском языке) у себя на родине;
- защита мусульман Российской Федерации от зарубежного религиозного влияния;
- развитие традиций в области исламской теологии, существовавших на территории России в предыдущие периоды ее истории.

National University of Ostrog Academy was established. The main goal of the Center is to study the Islamic heritage of Western Ukraine, especially in relation to the local Tatar Muslim communities that have existed for more than 500 years. One of the other priority areas of research is the Islamic intellectual tradition on Ukrainian lands under the rule of the Crimean Khanate, including the study of relevant Arabic and Ottoman manuscripts. The first step that is currently being taken to develop the Center is to create a database of accessible materials on the history of Islam in Ukraine. The center has already begun to establish close research ties with the most advanced Islamic research institutes in Ukraine and abroad. One of the most important projects is the translation and publication of primary sources of Islam in the Ukrainian language, including both sacred texts and post-classic and modern works [The National University of Ostrog Academy, n.d.].

Мусульмане стран СНГ, в частности Кыргызстана, также имеют возможность учиться в БИА.

Другие постсоветские государства также не потеряли интерес к изучению ислама; кроме того, там появляются новые структуры и инициативы, расширяющие масштабы и границы изучения ислама. Так, в сентябре 2015 года в городе Острог (Украина) был создан Центр исламских исследований при Национальном университете Острожская академия. Основная цель Центра - изучение исламского наследия Западной Украины, особенно в отношении местных татарских мусульманских общин, которые существуют более 500 лет. Одним из других приоритетных направлений исследований является исламская интеллектуальная традиция на украинских землях под властью Крымского ханства, в том числе изучение соответствующих арабских и османских рукописей. Первым

Representatives of the Center for Comparative Studies of Civilizations at the Jagiellonian University in Krakow also attended the forum. It is the only interdisciplinary educational institution in Poland that provides academic programs in the four main civilizations of the modern world, as well as in-depth scientific research in the field of religious studies. [Jagiellonian University, n.d.] As it turned out, during various periods of history, the local Muslim Tatar community, which officially entered the sphere of the Muftiyat of Crimea until 1918, contributed to the intellectual life of Poland, and representatives of the Muslim intelligentsia participated in the formation of the Polish elite.

Thus, the III forum in Istanbul demonstrated the presence of a significant number of serious academic and educational structures and researchers in post-Soviet countries who are concerned about the history and modern fate of Islam, its scientific and cultural achievements, its attitude and the atti-

шагом, который в настоящее время делается для развития Центра, является создание базы данных доступных материалов по истории ислама в Украине. Центр уже начал налаживать тесные исследовательские связи с самыми передовыми исламскими исследовательскими институтами в Украине и за рубежом. Одним из наиболее важных проектов является перевод и публикация первоисточников ислама на украинском языке, включая как священные тексты, так и постклассические и современные произведения [Национальный университет Острожская академия, б.д.].

На форуме также присутствовали представители Центра сравнительных исследований цивилизаций при Ягеллонском университете в Кракове. Это единственное междисциплинарное образовательное учреждение в Польше, которое предлагает академические программы по четырем основным цивилизациям современного мира, а также углубленные научные исследования в области религиоведения

tude of the rest of the world towards it. Raising the intellectual level of the modern Muslim, moderation, diversity, understanding of their interlocutors are inevitable and necessary living conditions in the 21st century. They are not completely new truths, but nothing better has yet been invented.

References:

1. Al-Wasatiya (2013). Retrieved from <http://wasatiya.ru/en/about/programme.html>. Accessed on 19.10.2019.
2. Historical document (2017). Volga Bulgaria. Retrieved from <http://history-doc.ru/volzhs kaya-bulgariya>. Accessed on 20.10.2019.
3. IDRAK (2017). Retrieved from <http://idrak.org.az/en>. Accessed on 17.10.2019.
4. ИИТ (2019). Islamic Intellectual Thought in the CIS Countries: Past, Present and the Way Forward. Retrieved from <https://iiit.org/en/islamic-intellectual-thought-cis-countries>. Accessed on 17.10.2019.
5. ИИТ (n.d.) Retrieved from <https://iiit.org/en/home>. Accessed on 17.10.2019.

THE KEY OBJECTS OF THE BOLGAR STATE HISTORICAL AND ARCHITECTURAL MUSEUM-RESERVE WERE THE WHITE MOSQUE, THE RESTORED KHANAKA BUILDING, AND THE ISLAMIC ACADEMY

КЛЮЧЕВЫМИ ОБЪЕКТАМИ БОЛГАРСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО ИСТОРИКО-АРХИТЕКТУРНОГО МУЗЕЯ-ЗАПОВЕДНИКА СТАЛИ БЕЛАЯ МЕЧЕТЬ, ОТРЕСТАВРИРОВАННОЕ ЗДАНИЕ ХАНАКИ И ИСЛАМСКАЯ АКАДЕМИЯ

[Ягеллонский университет, б.д.]. Как выяснилось, в разные периоды истории местная мусульманская татарская община, которая до 1918 года официально входила в сферу муфтията Крыма, внесла свой вклад в интеллектуальную жизнь Польши и представителей мусульманской интеллигенции и участвовала в формировании польской элиты.

Таким образом, форум ИИТ в Стамбуле продемонстрировал наличие значительного числа серьезных академических и образовательных структур и исследователей в постсоветских странах, которых волнуют история и современная судьба ислама, его научные и культурные достижения, его отношение к миру и отношение остального мира к нему. Повышение интеллектуального уровня современных мусульман, умеренность, разнообразие, понимание собеседников являются неизбежными и необходимыми условиями жизни в 21 веке. Вряд ли можно назвать эти истины новыми, но ничего лучшего пока не придумано.

Источники:

1. Аль-Васатия (2013). Доступен по адресу: <http://wasatiya.ru/en/about/programme.html>. Дата обращения: 19.10.2019.
2. Исторический документ (2017). Волжская Булгария. Доступен по адресу: <http://history-doc.ru/volzhs kaya-bulgariya>. Дата обращения: 20.10.2019.
3. IDRAK (2017). Доступен по адресу: <http://idrak.org.az/en>. Дата обращения: 17.10.2019.
4. ИИТ (2019). Исламская интеллектуальная мысль в странах СНГ: прошлое, настоящее и путь вперед. Доступен по адресу: <https://iiit.org/en/islamic-intellectual-thought-cis-countries>. Дата обращения: 17.10.2019.
5. ИИТ (n.d.). Доступен по адресу: <https://iiit.org/en/home>. Дата обращения: 17.10.2019.
6. Ягеллонский университет (n.d.). Центр

6. Jagiellonian University (n.d.). Center for Comparative Studies of Civilizations of the Jagiellonian University. Retrieved from http://www.psc.uj.edu.pl/en_GB/o-nas/katedra. Accessed on 10.20.2019.
7. mir24 (2019). The Bolgar Academy has one goal - to spread true Islam. Retrieved from <https://mir24.tv/articles/16363343/u-akademii-v-bolgare-odna-cel-rasprostranyat-istinni-islam>. Accessed on 17.10.2019.
8. The National University of Ostrog Academy. (n.d.). Research Centres and Laboratories. Retrieved from <https://www.oa.edu.ua/en/science/labs>. Accessed on 17.10.2019.

сравнительных исследований цивилизаций Ягеллонского университета. Доступен по адресу: http://www.psc.uj.edu.pl/en_GB/o-nas/katedra. Дата обращения: 10.20.2019.

7. mir24. (2019). У академии в Болгаре одна цель - распространять истинный ислам. Доступен по адресу: <https://mir24.tv/articles/16363343/u-akademii-v-bolgare-odna-cel-rasprostranyat-istinni-islam>. Дата обращения: 17.10.2019.
8. Национальный университет Острожская Академия. (б.д.). Исследовательские центры и лаборатории. Доступен по адресу: <https://www.oa.edu.ua/en/science/labs>. Дата обращения: 17.10.2019.

THE IIT FORUM IN ISTANBUL DEMONSTRATED THE PRESENCE OF A SIGNIFICANT NUMBER OF SERIOUS ACADEMIC AND EDUCATIONAL STRUCTURES AND RESEARCHERS WHO ARE CONCERNED ABOUT THE HISTORY AND MODERN FATE OF ISLAM

ФОРУМ ІІТ В СТАМБУЛЕ ПРОДЕМОНСТРИВ НАЛИЧЧЕ ЗНАЧИТЕЛЬНОГО ЧИСЛА СЕРЬЕЗНИХ АКАДЕМИЧЕСКИХ И ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ СТРУКТУР И ИССЛЕДОВАТЕЛЕЙ В ПОСТСОВЕТСКИХ СТРАНАХ, КОТОРЫХ ВОЛНУЮТ ИСТОРИЯ И СОВРЕМЕННАЯ СУДЬБА ИСЛАМА

EXPLAINING DEMOGRAPHICS OF KARAGANDY AGGLOMERATION

KANAT MAKHANOV

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE
SENIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
СТАРШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

ДЕМОГРАФИЯ КАРАГАНДИНСКОЙ АГЛОМЕРАЦИИ

According to the latest demographic data published by the Statistics Committee of the Kazakh Ministry of National Economy, by July 1, 2019, the population of Kazakhstan reached 18,507,942 people, which is 0.61% higher than at the beginning of the year. Out of 17 regions of the country, only five experienced a population decline during the first seven months of 2019, while the rest recorded a population growth. Overall, there are six regions of Kazakhstan that tend to have declining demographic trends, which is contrary to the nationwide pattern of demographic growth. The Karagandy region is one of them, along with the East Kazakhstan, Kostanay, Pavlodar, Akmola, and North Kazakhstan regions.

At the same time, among the above-mentioned regions, the Karagandy region can be considered as a special case in terms of geography and demography. Being the largest region in terms of land area (427,982 sq. km), it is also the only region of Kazakhstan without any international borders. It has the highest share of the urban population of 79.6% (1,096,819 people), while overall in Kazakhstan the urbanization rate is only 58.3%

**THE CITY OF
KARAGANDY WITH
ITS SURROUNDING
AGGLOMERATION
HAS SHOWN SIGNS
OF THE REVERSAL
OF ITS MODERATE
GROWTH TREND
THAT BEGAN IN MID-
2000S**

**ГОРОД КАРАГАНДА
С ОКРУЖАЮЩЕЙ
ЕГО АГЛОМЕРАЦИЕЙ
ДЕМОНСТРИРУЕТ
ПРИЗНАКИ
РАЗВОРОТА
ТЕНДЕНЦИИ
УМЕРЕННОГО РОСТА,
НАЧАВШЕЙСЯ В
СЕРЕДИНЕ 2000-Х
ГОДОВ**

Согласно последним демографическим данным, опубликованным Комитетом по статистике Министерства национальной экономики Казахстана, к 1 июля 2019 года население страны достигло 18 507 942 человек, что на 0,61% больше, чем было в начале года. Из семнадцати регионов Казахстана только пять показали снижение численности населения в течение первых семи месяцев 2019 года, а в остальных наблюдался рост населения. В целом, в шести регионах Казахстана наблюдается тенденция к снижению демографических показателей, что не соответствует общенациональной динамике демографического роста. Одним из этих регионов является Карагандинская область, наряду с Восточно-Казахстанской, Костанайской, Павлодарской, Акмолинской и Северо-Казахстанской.

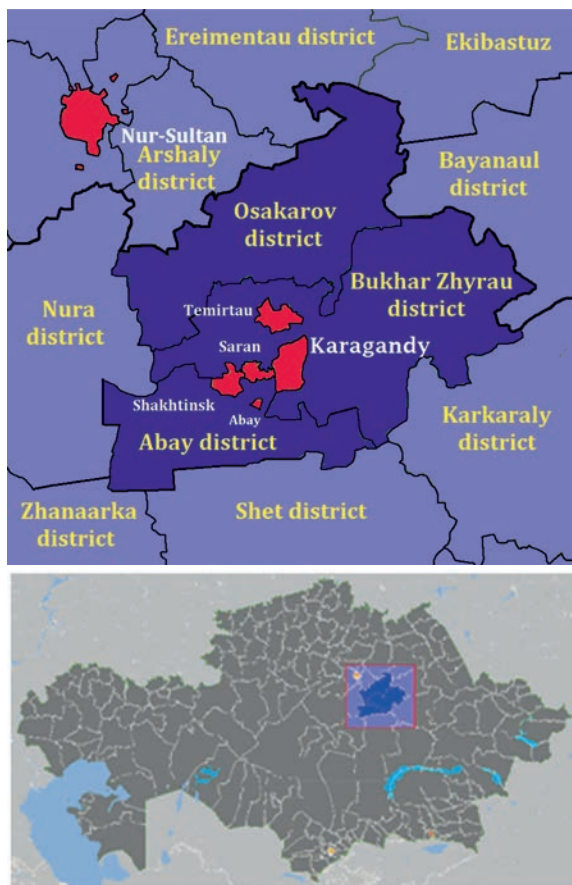
В то же время среди вышеперечисленных областей Карагандинскую область можно рассматривать как особый случай с точки зрения географии и демографии. Будучи крупнейшим регионом по площади (427 982 кв. км), она также является единственной областью Казах-

[World Bank, 2017]. One of the factors explaining the high rate of urbanization in the region is that most of its territory, except for the northern part, is not suitable for common types of agricultural activities due to harsh continental climate and small amount of precipitation, which do not exceed 300 mm per year [Statistics Committee, 2004].

However, one of the facts that make the Karagandy region highly important in terms of demographics is the agglomeration around the city of Karagandy. Unlike other large urban areas, which are basically one large single city surrounded by rural communities, it is a large urban agglomeration consisting of several urban settlements, including the city

Figure 1. Map of Karagandy metro area and surrounding districts

Рисунок 1. Карта Карагандинской агломерации и прилегающих районов

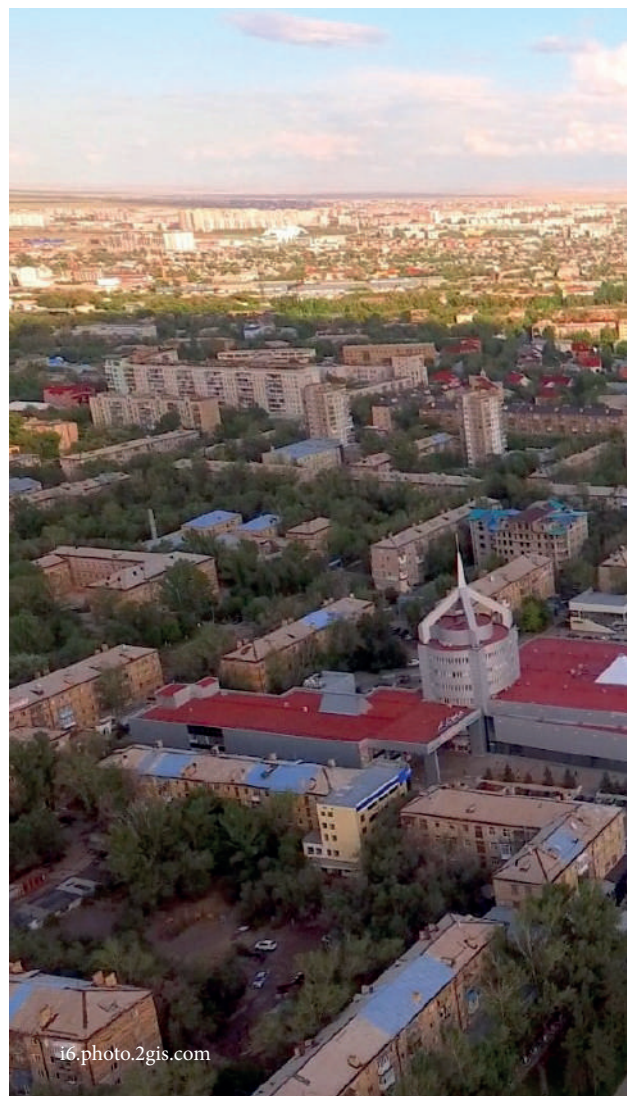

Source: Prepared by the author based on maps from Citypopulation.de

Источник: подготовлено автором на основе карт из Citypopulation.de

стана, не имеющей каких-либо международных границ. В ней самая высокая доля городского населения – 79,6% (1 096 819 человек), тогда как в целом по Казахстану уровень урбанизации составляет всего 58,3% [Всемирный банк, 2017]. Одним из факторов, объясняющих высокий уровень урбанизации в области, является то, что большая часть ее территории, за исключением северных районов, не подходит для обычных видов сельскохозяйственной деятельности из-за сурового континентального климата и небольшого количества осадков, уровень которых не превышает 300 мм в год [Комитет по статистике, 2004].

Однако одним из обстоятельств, делаю-

of Karagandy itself (497,906 people), Temirtau (186,216), Shakhtinsk (57,162 people), Saran (52,008 people), Abay (28,365) and other smaller settlements in close vicinity. The combined population of the agglomeration is over 820,000 people, which is nearly 60% of the region's population. However, since recently the city of Karagandy with its surrounding agglomeration has shown signs of the reversal of its moderate growth trend that began in mid-2000s. Thus, the 2019 statistics registered the first population decline in the Karagandy city since 2003. After two years of staying above a symbolic threshold of 500,000 people in 2017 and 2018, it dropped again below that level to 497,906 people by the beginning of 2019. The de-

щих Карагандинскую область чрезвычайно важной с точки зрения демографии, является агломерация вокруг города Караганды. В отличие от других крупных городских районов, которые в основном представляют собой один большой город, окруженный сельскими поселениями, это крупная городская агломерация, состоящая из нескольких городских поселений, таких как сам город Караганда (497 906 человек), Темиртау (186 216), Шахтинск (57 162 человека), Сарань (52 008 человек), Абай (28 365) и другие небольшие населенные пункты, расположенные в непосредственной близости. Общая численность населения агломерации составляет более 820 тыс. человек, что составляет почти 60% населения

KARAGANDY IS THE ONLY LARGE URBAN AREA THAT HAS NOT RECOVERED ITS DEMOGRAPHIC SIZE IT HAD BEFORE KAZAKHSTAN BECAME INDEPENDENT

КАРАГАНДА ЯВЛЯЕТСЯ ЕДИНСТВЕННЫМ КРУПНЫМ ГОРОДСКИМ ЦЕНТРОМ, КОТОРЫЙ НЕ ВОССТАНОВИЛ ЧИСЛЕННОСТЬ СВОЕГО НАСЕЛЕНИЯ, ЗАФИКСИРОВАННОГО ДО ТОГО, КАК КАЗАХСТАН СТАЛ НЕЗАВИСИМЫМ

mographics of the surrounding urban settlements followed a similar trend with the growth rates approaching 0%. It is noteworthy to mention that the recent demographic cycle of the city of Karagandy nearly matched the current demographic growth of Kazakhstan that began in 2003 [UN, 2013].

The Karagandy agglomeration shows even more unusual demographic dynamics in larger timeframes. Interestingly, Karagandy is the only large urban center that has not recovered its demographic size it had before Kazakhstan became independent. Despite

области. Однако город Караганда с окружающей его агломерацией с недавних пор демонстрирует признаки разворота тенденции умеренного роста, начавшейся в середине 2000-х годов. Так, например, статистика 2019 года зарегистрировала первое сокращение численности населения города Караганды с 2003 года. После двух лет пребывания выше символического порога в 500 тыс. человек в 2017 и 2018 годах к началу 2019 года оно снова упало ниже этого уровня до 497 906 человек. Демографические показатели в окружающих городских поселениях следовали

the average 0.67% annual population growth during more than a decade, the population of the Karagandy agglomeration is still smaller than it was in 1989 and even 1979. In other words, the population dynamics of the urban area around Karagandy was very different from the general urban demographics in Kazakhstan. Most of the large urban areas have experienced a significant population growth even during nationwide demographic downturns due to migration from the country's rural areas. Comparing 1989 with 2019, we can note that some of the major agglomerations and cities increased their population dramatically. For instance, the population of Almaty doubled since 1989. The agglomeration around Shymkent tripled, and the population size of the capital city of Nur-Sultan increased almost by a factor of five.

The demographic trend of the Karagandy agglomeration is not limited to its metro area and extends to the nearby districts. In general, when counting the population of the cities inside the Karagandy agglomeration jointly with the corresponding districts they are located in, we can note that throughout most of the period since 1979 the entire area adjacent to the agglomeration had extremely negative demographic dynamics. This is especially true for the Bukhar-Zhyrau and Abay districts that surround all the elements of the agglomeration. The two districts have lost 195,628 people, which is more than any other of all 175 administrative districts of Ka-

Table 1. Comparison of the population change in major metropolitan areas and urban centers of Kazakhstan between 1979 and 2019.

	1979	1989	1999	2009	2019
Karagandy metro area Агломерация Караганды	977 385	943 008	770 567	767 311	821 657
Nur-Sultan (city) Нур-Султан	228 481	276 003	326 939	605 254	1 078 384
Almaty (city) Алматы	956 817	1 071 927	1 128 989	1 361 877	1 854 656
Shymkent Шымкент	318 407	380 091	419 640	602 344	1 009 086
Aktobe Актобе	190 276	252 978	281 807	390 953	487 994

Sources: Statistics Committee (2019); Citypopulation.de (2019)

аналогичной тенденции с темпами роста, приближающимися к 0%. Следует отметить, что недавний демографический цикл города Караганды почти совпал с текущим демографическим ростом Казахстана, который начался в 2003 году [ООН, 2013].

Карагандинская агломерация демонстрирует еще более необычную демографическую динамику на более протяженных временных отрезках. Интересно отметить, что Караганда является единственным крупным городским центром, который не восстановил численность своего населения, зафиксированного до того, как Казахстан стал независимым. Несмотря на средний ежегодный прирост населения в размере 0,67% в течение более десяти лет, численность населения Карагандинской агломерации все еще меньше, чем в 1989 и даже в 1979 году. Другими словами, динамика численности населения городской агломерации вокруг Караганды сильно отличалась от общей динамики городского населения в Казахстане. В большинстве крупных городских районов наблюдался значительный рост населения даже во время общенациональных демографических спадов в силу миграции из сельских районов страны. Сравнивая 1989 год с 2019 годом, мы можем отметить, что некоторые крупные агломерации и города резко выросли в плане численности населения. Например, население Алматы удвоилось с 1989 года. Агломерация вокруг Шымкента

Таблица 1. Сравнение демографических изменений в основных мегаполисах и городах Казахстана между 1979 и 2019 гг.

Источники: Комитет по статистике (2019); Citypopulation.de (2019)

zakhstan during 1989 and 2019. In general, the population decline in the Bukhar-Zhyrau, Abay and Osakarov districts was far above the country's average, and they often were at the extreme bottom of the district level ranking.

One of the factors that explain the slow demographic growth of the Karagandy agglomeration is the low share of the rural population in its immediate surroundings. As it was mentioned earlier, the Karagandy region has a very low share of the rural population – around 20%. In the three districts, Osakarov, Bukhar-Zhyrau and Abay, the combined share of the rural population relative to the total population of the area never exceeded 15% since 1989, whereas the nationwide share of the rural population at all periods was at least three times higher. At the same time, we can note that there was nothing unusual in the change of the rural population in the three above-mentioned districts. For instance, during 2009-2019, the rural population of the three districts dropped by nearly 7%, which is similar to the rural population decrease in the neighboring Pavlodar region and slightly slower than in the Kostanay and East Kazakhstan regions that have very similar general demographic features. This fact suggests that the rate at which the rural population moves to the cities around the Karagandy agglomeration has been similar to those of other regions of northern and eastern Kazakhstan. However, due to a very low share of the rural population compared to other regions, the elements of the Karagandy agglomeration do not have the necessary migrant inflow from the nearby rural areas to grow on.

Yet another reason explaining the slow growth of the Karagandy agglomeration might be the nearby presence

утроилась, а численность населения столицы Нур-Султана увеличилась почти в пять раз.

Демографическая тенденция Карагандинской агломерации не ограничивается пределами городской местности и распространяется на близлежащие районы. В целом, если считать население городов внутри Карагандинской агломерации вместе с соответствующими районами, в которых они расположены, можно отметить, что на протяжении большей части периода с 1979 года вся территория, прилегающая к агломерации, имела крайне негативную демографическую динамику. Это в первую очередь относится к Бухар-Жыраускому и Абайскому районам, в которых расположены все элементы агломерации. С 1989 по 2019 годы суммарное население этих двух районов снизилось на 195 628 человек, что больше, чем в любом другом из всех 175 административных районов Казахстана. В целом, убыль населения в Бухар-Жырауском, Абайском и Осакаровском районах была намного больше, чем в среднем по стране, и именно эти районы зачастую находились в самом конце списка районов по этому показателю.

Одним из факторов, объясняющих медленный демографический рост Карагандинской агломерации, является низкая доля сельского населения в его ближайших окрестностях. Как уже упоминалось, в Карагандинской области очень низкая доля сельского населения – около 20%. В трех районах, Осакаровском, Бухар-Жырауском и Абайском, совокупная доля сельского населения по отношению к общей численности их населения никогда не превышала 15% с 1989 года, тогда как общенациональная доля сельского населения во все периоды была по крайней мере в три раза выше.

THROUGHOUT MOST OF THE PERIOD SINCE 1979 THE ENTIRE AREA ADJACENT TO THE AGGLOMERATION HAD EXTREMELY NEGATIVE DEMOGRAPHIC DYNAMICS

НА ПРОТЯЖЕНИИ БОЛЬШЕЙ ЧАСТИ ПЕРИОДА С 1979 ГОДА ВСЯ ТЕРРИТОРИЯ, ПРИЛЕГАЮЩАЯ К АГЛОМЕРАЦИИ, ИМЕЛА КРАЙНЕ НЕГАТИВНУЮ ДЕМОГРАФИЧЕСКУЮ ДИНАМИКУ

of another (and more powerful) urban center of Nur-Sultan. A relatively small distance (212 km) to this massive urban area and the country's capital might be a factor that limits the growth of the smaller Karagandy urban area as the majority of rural migrants from the surrounding areas are attracted to the capital. We can note that between 1999 and 2019 the population of Nur-Sultan nearly tripled almost entirely due to internal migration from other regions of Kazakhstan. However, without necessary data it is extremely difficult to single out the share of rural migrants that moved to Nur-Sultan instead of Karagandy. We also have to admit that economic factors such as the industrial specialization of urban areas, labor productivity differences, human capital and others are the ones that determine the growth of the cities [Storper, 2008]. Moreover, unlike the southern regions of Kazakhstan, the Karagandy agglomeration, as well as its surroundings, did not attract very much external migrants mainly consisting of repatriates during the 1990s and early 2000s [UN, 2013].

В то же время можно отметить, что в изменении численности сельского населения в трех вышеупомянутых районах не было ничего необычного. Например, в течение 2009-2019 годов сельское население трех районов сократилось почти на 7%, что аналогично сокращению сельского населения в соседней Павлодарской области и немного медленнее, чем в Костанайской и Восточно-Казахстанской областях, в которых наблюдаются очень похожие общие демографические характеристики. Этот факт свидетельствует о том, что темпы перемещения сельского населения в города вокруг Карагандинской агломерации были такими же, как и в других районах северного и восточного Казахстана. Однако из-за очень низкой доли сельского населения по сравнению с другими областями элементы Карагандинской агломерации не имеют необходимого притока мигрантов из близлежащих сельских районов для своего роста.

Еще одной причиной, объясняющей медленный рост Карагандинской агломера-

Within the general demographic framework of Kazakhstan characterized by rapid urbanization and population growth in big cities and large urban areas, the sluggish growth of the Karagandy agglomeration is a rather unusual and unexpected case. Once a metro area expected to reach a milestone of one million people in a couple of decades into the 21st century, it did not even recover its population size of 1989. Moreover, in 2019, after more than a decade of a moderate growth, it returns to showing signs of population stagnation or even decline. Interestingly, it turns out that apart from basic demographic factors that are similar with the northern and eastern parts of Kazakhstan, a very low share of the rural population around the Karagandy agglomeration is one of the factors that limits the growth of its demographics.

ции, может быть присутствие по соседству еще одного (и более мощного) городского центра – Нур-Султана. Относительно небольшое расстояние (212 км) до этого массивного городского центра и столицы страны может быть фактором, который ограничивает рост небольших городов карагандинской агломерации, поскольку большинство сельских мигрантов из близлежащих районов привлекает столица. Можно отметить, что в период с 1999 по 2019 годы население города Нур-Султан увеличилось приблизительно втрое почти полностью за счет внутренней миграции из других регионов Казахстана. Однако без необходимых данных практически невозможно определить долю сельских мигрантов, которые переехали в Нур-Султан вместо Караганды. Мы также должны признать, что такие экономические фак-

References:

1. Citypopulation.de (2019). The population of all Kazakh cities, urban and rural settlements with more than 20,000 inhabitants according to census results and latest official estimates. Retrieved from <https://www.citypopulation.de/Kazakhstan-Cities.html>. Accessed on 22.10.2019.
2. Statistics Committee of the Ministry of National Economy of Kazakhstan (2019). Summary of the 1999 Census in the Republic of Kazakhstan. Retrieved from <http://old.stat.gov.kz>. Accessed on 24.10.2019.
3. Statistics Committee of the Ministry of National Economy of Kazakhstan (2004). Regions of Kazakhstan-2004. Retrieved from <http://old.stat.gov.kz>. Accessed on 25.10.2019.
4. Storper, Michael (2008). Why Does a City Grow? Specialization, Human Capital, or Institutions? Retrieved from <https://hal-sciencespo.archives-ouvertes.fr/hal-01023792/document>. Accessed on 22.10.2019.
5. UN (2013). Urbanization in Central Asia: Challenges, Issues, and Prospects. Retrieved from <https://www.unescap.org/resources/urbanization-central-asia-challenges-issues-and-prospects>. Accessed on 22.10.2019.
6. World Bank (2017). Cities in Eastern Europe and Central Asia: A Story of Urban Growth and Decline. Retrieved from <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2017/11/30/cities-in-eastern-europe-and-central-asia>. Accessed on 20.10.2019.

торы, как промышленная специализация городских районов, различия в производительности труда, человеческий капитал и другие, являются теми факторами, которые определяют рост городов [Сторпер, 2008]. Более того, в отличие от южных регионов Казахстана, Карагандинская агломерация, а также ее окрестности не очень сильно привлекали внешних мигрантов, в основном состоящих из репатриантов, в течение 1990-х и в начале 2000-х годов [ООН, 2013].

В общих демографических рамках Казахстана, характеризующихся быстрой урбанизацией и ростом населения в крупных городах и крупных городских районах, вялый рост Карагандинской агломерации

ONE OF THE FACTORS THAT EXPLAIN THE SLOW DEMOGRAPHIC GROWTH OF THE KARAGANDY AGGLOMERATION IS THE LOW SHARE OF RURAL POPULATION IN ITS IMMEDIATE SURROUNDINGS

ОДНИМ ИЗ ФАКТОРОВ, ОБЪЯСНЯЮЩИХ МЕДЛЕННЫЙ ДЕМОГРАФИЧЕСКИЙ РОСТ КАРАГАНДИНСКОЙ АГЛОМЕРАЦИИ, ЯВЛЯЕТСЯ НИЗКАЯ ДОЛЯ СЕЛЬСКОГО НАСЕЛЕНИЯ В ЕГО БЛИЖАЙШИХ ОКРЕСТНОСТЯХ

является довольно необычным и неожиданным явлением. Агломерация, которая по ожиданиям должна была достичь отметки в миллион человек за пару десятилетий в 21-м веке, даже не восстановила численность своего населения 1989 года. Более того, в 2019 году, после более чем десятилетия умеренного роста, она вновь показывает признаки стагнации населения или даже убыли. Интересно отметить, что помимо основных демографических факторов, которые схожи с северной и восточной частями Казахстана, очень низкая доля сельского населения вокруг Карагандинской агломерации является одним из факторов, ограничивающих рост ее демографических показателей.

Источники:

1. Citypopulation.de (2019). Население всех городов Казахстана, городских и сельских поселений с населением более 20 тыс. человек по данным переписи населения и последним официальным оценкам. Доступен по адресу: <https://www.citypopulation.de/Kazakhstan-Cities.html>. Дата обращения: 22.10.2019.
2. Комитет по статистике Министерства национальной экономики Казахстана (2019). Итоги переписи 1999 года в Республике Казахстан. Доступен по адресу: <http://old.stat.gov.kz>. Дата обращения: 24.10.2019.
3. Комитет по статистике Министерства национальной экономики Казахстана (2004). Регионы Казахстана-2004. Доступен по адресу: <http://old.stat.gov.kz>. Дата обращения: 25.10.2019.
4. Сторпер, Майкл (2008). Почему город растет? Специализация, человеческий капитал или институты? Доступен по адресу: <https://hal-sciencespo.archives-ouvertes.fr/hal-01023792/document>. Accessed on: 22.10.2019.
5. ООН (2013). Урбанизация в Центральной Азии: вызовы, проблемы и перспективы. Доступен по адресу: <https://www.unescap.org/resources/urbanization-central-asia-challenges-issues-and-prospects>. Дата обращения: 22.10.2019.
6. Всемирный банк (2017). Города Восточной Европы и Центральной Азии: история городского роста и упадка. Доступен по адресу: <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2017/11/30/cities-in-eastern-europe-and-central-asia>. Дата обращения: 20.10.2019.

INDIA-CHINA INFORMAL SUMMIT: A WAY TO DEEPEN THE DIALOGUE

ALBINA MURATBEKOVA

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE
JUNIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
МЛАДШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

НЕФОРМАЛЬНЫЙ САММИТ ИНДИИ И КИТАЯ: ПУТЬ К УГЛУБЛЕ- НИЮ ДИАЛОГА

The second informal summit between Chinese President Xi Jinping and Indian Prime Minister Narendra Modi held in Mamallapuram near Chennai in India on October 11-12, 2019 was marked as an efficient dialogue platform to deepen dialogue and promote mutual understanding between the leaders. Acknowledging the progress made since their first informal summit in Chinese Wuhan in April 2018, this time, the leaders focused on bolstering economic ties and people-to-people contacts, but omitted a range of contentious issues between the states. The leaders believe that through the informal talks and their strong personal support the parties could reach further progress in overall Sino-Indian relations.

Among the major results of the Wuhan-Mamallapuram process could be mentioned the improvement of economic cooperation. The volume of bilateral trade between China and India in 2018 reached a new historical high of \$95,54 billion (\$84,44 billion in 2017), yet the trade deficit for India increased from \$51,72 billion in 2017 to \$57,86 billion in 2018 [Varma, 2019]. Hence, in order to further deepen economic cooperation and address India's claims about the growing trade deficit, the leaders de-

**THE SECOND
INFORMAL SUMMIT
WAS MARKED WITH
ITS OPPORTUNITY
TO DEEPEN
DIALOGUE AND
PROMOTE MUTUAL
UNDERSTANDING
BETWEEN THE TWO
LEADERS**

**ВТОРОЙ
НЕФОРМАЛЬНЫЙ
САММИТ БЫЛ
ОТМЕЧЕН
ВОЗМОЖНОСТЬЮ
УГЛУБЛЕНИЯ
ДИАЛОГА И
ДОСТИЖЕНИЯ
ВЗАИМОПОНИ-
МАНИЯ МЕЖДУ
ДВУМЯ ЛИДЕРАМИ**

Второй неформальный саммит между президентом Китая Си Цзиньпином и премьер-министром Индии Нарендрой Моди, прошедший в местечке Мамаллапурам возле города Ченнаи в Индии 11-12 октября 2019 года, был отмечен как эффективная диалоговая платформа, которая способствует углублению диалога и достижению взаимопонимания между лидерами. Признавая прогресс, достигнутый со времени их первого неформального саммита в китайском городе Ухань в апреле 2018 года, на этот раз лидеры сосредоточили внимание на укреплении экономических связей и контактов между людьми, но обошли ряд спорных вопросов между государствами. Лидеры считают, что посредством неформальных переговоров и их сильной личной поддержки стороны могут достичь дальнейшего прогресса по всему спектру китайско-индийских отношений.

Среди основных результатов Ухань-Мамаллапурамского процесса можно отметить улучшение экономического сотрудничества. Объем двусторонней торговли между Китаем и Индией в 2018 году достиг нового исторического максимума в 95,54 млрд. долл. (84,44 млрд. долл.

cided to establish a High-Level Economic and Trade Dialogue mechanism co-chaired by Chinese Vice Premier Hu Chunhua and Indian Finance Minister Nirmala Sitharaman. This ministerial framework aims to enhance trade and commercial relations, achieve a better balance in trade, as well as increase mutual investments in selected sectors [MEA of India, 2019]. Besides, during the same days in Bangkok, the ministerial meeting of the China-led Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP) almost finalized the free trade pact that provides for new perspectives of economic cooperation not only between China and India but also with ASEAN countries plus Japan, South Korea, Australia, and New Zealand. For the Chinese side, the RCEP will broaden its trade penetration in the Indo-Pacific region, whereas India has multiple concerns with its inclusion in the RCEP. The issue is in India's trade capacity since it has a trade deficit with 11 out of 15 RCEP coun-

в 2017 году), однако дефицит торгового баланса Индии увеличился с 51,72 млрд. долл. в 2017 году до 57,86 млрд. долл. в 2018 году [Варма, 2019]. Поэтому для дальнейшего углубления экономического сотрудничества и удовлетворения претензий Индии по поводу растущего торгового дефицита лидеры решили создать механизм высокого уровня по экономическому и торговому диалогу под сопредседательством вице-премьера Китая Ху Чуньхуа и министра финансов Индии Нирмалы Ситхараман. Данная министерская структура направлена на укрепление торговых и коммерческих отношений, достижение лучшего баланса в торговле, а также увеличение взаимных инвестиций в определенные сектора [МИД Индии, 2019]. Кроме того, в те же дни в Бангкоке министерская встреча Всестороннего регионального экономического партнерства (ВРЭП) под руководством Китая практически завер-

tries. In addition, Indian producers worry that cutting tariffs on dairy and agriculture products will overwhelm the Indian market with cheap Chinese imports, as well as impact the service sector of India [Singh, 2019]. Respectively, the domestic concerns of India outweigh Chinese promises to balance the trade deficit through regional cooperation within the RCEP. Therefore, the established bilateral high-level mechanism offers hope that China's protectionist policies of which India complains will be mitigated. Either way, time will show either the initiated mechanism will reduce the enormous trade gap between China and India until the next informal summit, or the leaders will have to continue negotiating without proper decisions.

Further, the two leaders agreed to designate the year 2020 as the China-India year of cultural and people-to-people exchanges, and celebrate the 70th anniversary of diplomatic relations between China and India by holding 70 events between political parties, cultural and youth organizations and militaries, which will intensify exchanges at all levels [MEA of India, 2019]. In the current situation, when tensions between China and India have escalated due to a number of issues, the reliance on the improvement of people-to-people contacts will be an effective instrument in maintaining a positive image of the neighbor, especially taking into account the negative image of China in the Indian mass media.

Meanwhile, in general, the Sino-Indian relations are facing a number of challenges. Particularly, India's revocation of Kashmir's special status on August 5, 2019, provoked outrage in Pakistan and global worries over a fresh armed conflict between India and Pakistan. The downgrading of diplomatic ties between India and Pakistan has an impact on India's relations with China as well. At the

THE BORDER ISSUE THAT WAS THE VERY REASON FOR INITIATING THE INFORMAL DIALOGUE WAS MISSING FROM THE AGENDA

В ПОВЕСТКЕ ДНЯ ОТСУТСТВОВАЛ ВОПРОС О ГРАНИЦЕ, КОТОРЫЙ И СТАЛ ОСНОВНОЙ ПРИЧИНОЙ СОЗДАНИЯ ФОРМАТА НЕФОРМАЛЬНОГО ДИАЛОГА

шила работу над договором о свободной торговле, который открывает новые перспективы для экономического сотрудничества не только между Китаем и Индией, но и со странами АСЕАН, а также Японией, Южной Кореей, Австралией и Новой Зеландией. Если для китайской стороны ВРЭП расширит распространение торговли на Индо-Тихоокеанский регион, у Индии есть много сомнений по поводу присоединения к ВРЭП. Речь идет о торговом потенциале Индии, поскольку у нее имеется торговый дефицит с 11 из 15 стран РКЭП. К тому же, индийские производители обеспокоены, что снижение тарифов на молочную и сельскохозяйственную продукцию завалит индийский рынок дешевым китайским импортом, а также повлияет на сектор услуг Индии [Сингх, 2019]. Соответственно внутренние проблемы Индии перевешивают обещания Китая сбалансировать дефицит торгового баланса посредством регионального сотрудничества в рамках ВРЭП. Таким образом, созданный двусторонний механизм высокого уровня дает надежду на смягчение протекционистской политики Китая, на которую жалуется Индия. В любом случае время покажет, сможет ли инициированный механизм сократить огромный торговый разрыв между Китаем и Индией до следующего неформального саммита или лидерам придется продолжать вести переговоры без принятия надлежащих решений.

Более того, два лидера решили объявить 2020 год годом китайско-индийских культурных обменов и обменов между людьми, а также отметить 70-ю годовщину установления дипломатических отношений между Китаем и Индией проведением 70 мероприятий с участием политических партий, культурных и молодежных орга-

same time, notwithstanding the China-Pakistan “all-weather” partnership and Pakistani Prime Minister Imran Khan’s visit to Beijing just a day before Xi Jinping’s departure to India, Xi and Modi somehow managed to reach a tentative understanding on Kashmir. If in Beijing President Xi reiterated China’s support to Pakistan on Kashmir, in Chennai Xi declared a bilateral character of the issue that should be resolved between India and Pakistan peacefully [Joshi, 2019]. In his turn, Modi confirmed that the revocation of Kashmir’s autonomy does not change the status quo on the Sino-Indian border, which was the primary concern of Beijing. Apart from that, a week before the informal summit, the first foreign minister-level meeting of the Quadrilateral Security Dialogue, also known as ‘Quad’, comprising India, Japan, Australia, and the United States, was held on the sidelines of the UN General Assembly in New York. Even though the meeting presented a “significant elevation of level” for advancing cooperation in the Indo-Pacific region [Economic Times, 2019], it was far from producing any substantive results, yet it could lead to broader tensions underlying the China-India

низаций и военных, что будет способствовать активизации обменов на всех уровнях [МИД Индии, 2019]. В нынешней ситуации, когда напряженность в отношениях между Китаем и Индией обострилась из-за ряда проблем, упор на улучшение контактов между людьми станет эффективным инструментом поддержания позитивного имиджа соседа, особенно с учетом негативного имиджа Китая в индийских СМИ.

Тем временем, китайско-индийские отношения в целом наталкиваются на ряд вызовов. В частности, аннулирование Индией особого статуса Кашмира 5 августа 2019 года вызвало возмущение в Пакистане и глобальные опасения по поводу нового вооруженного конфликта между Индией и Пакистаном. Ухудшение дипломатических связей между Индией и Пакистаном влияет также и на отношения Индии с Китаем. В то же время, несмотря на «всепогодное» китайско-пакистанское партнерство и визит премьер-министра Пакистана Имран Хана в Пекин за день до отъезда Си Цзиньпина в Индию, Си и Модии каким-то образом сумели прийти к предварительному по-

relationship [Panda, 2019]. Moreover, from Chennai, President Xi headed to Nepal, a state that has traditionally been in the orbit of Indian interests, albeit in its current regional affairs demonstrates a geopolitical shift toward China.

On top of this, the border issue that was the very reason for initiating the informal dialogue after the Doklam standoff, during which Chinese and Indian troops faced off each other for 72 days in the summer of 2017, was missing from the agenda and discussions this time. Probably, understanding the complexity of the border issue and given the current situation with Kashmir, the leaders decided to focus on effective instruments of interaction between the states. Therefore, the deepening of economic cooperation and people-to-people contacts was chosen as a top priority engagement between the two Asian giants.

Nevertheless, it should be remembered that both China and India are keen to develop Asian multilateralism, and their bilateral engagement is ongoing in the context of their aspirations to play a major role in regional affairs. Therefore, while acknowledging the importance of each other in developing and maintaining the rise of Asia, both leaders have different instruments and capacity. As a result, the recent informal summit between the two Asian leaders has shown the course of bilateral relations in a positive light, evading, however, a range of contentious issues.

References:

1. Economic Times (2019). 'Quad's 1st ministerial meeting significant elevation of level'. Retrieved from <https://economictimes.indiatimes.com/news/defence/quads-1st-ministerial-meeting-significant-elevation-of-level/articleshow/71324576.cms>. Accessed on 20.10.2019.
2. Joshi, Yogesh (2019). Xi Jinping and Narendra Modi met again this month. Here are 4 things to know about Sino-Indian relations. Retrieved from <https://www.>

THE DEEPENING OF ECONOMIC COOPERATION AND PEOPLE-TO-PEOPLE CONTACTS WAS CHOSEN AS A TOP PRIORITY ENGAGEMENT BETWEEN THE TWO ASIAN GIANTS

ПЕРВООЧЕРЕДНОЙ ЗАДАЧЕЙ ВЗАИМО-ОТНОШЕНИЙ ДВУХ АЗИАТСКИХ ГИГАНТОВ БЫЛО ВЫБРАНО УГЛУБЛЕНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И КОНТАКТОВ МЕЖДУ ЛЮДЬМИ

ниманию по Кашмиру. Если в Пекине президент Си вновь заявил о поддержке Пакистана в отношении Кашмира, то в Ченнаи Си объявил о двустороннем характере вопроса, который должен быть решен между Индией и Пакистаном мирным путем [Джоши, 2019]. Модди, в свою очередь, подтвердил, что отзыв автономии Кашмира не меняет статус-кво на китайско-индийской границе, что больше всего беспокоило Пекин. Кроме того, за неделю до неформального саммита в кулуарах Генеральной Ассамблеи ООН в Нью-Йорке состоялась первая встреча на уровне министров иностранных дел Четырехстороннего диалога по вопросам безопасности, также известного как «Quad», который включает Индию, Японию, Австралию и США. Несмотря на то, что совещание представляло собой «значительное повышение уровня» в деле развития сотрудничества в Индо-Тихоокеанском регионе [Economic Times, 2019], оно отнюдь не принесло каких-либо существенных результатов, но в то же время это может привести к усилению напряженности, лежащей в основе отношений Китая и Индии [Панда, 2019]. К тому же, из Ченнаи президент Си направился в Непал – государство, традиционно находившееся в орбите индийских интересов, но которое в своей нынешней региональной политике демонстрирует геополитический сдвиг в сторону Китая.

В довершение ко всему, на этот раз в повестке дня и обсуждениях отсутствовал вопрос о границе, который и стал основной причиной создания формата неформального диалога после противостояния в Докламе, когда в течение 72 дней летом 2017 года китайские и индийские войска стояли друг против друга. Вероятно, понимая всю сложность пограничного вопроса и ввиду сложившейся ситуации с Кашмиром, лидеры решили сосре-

washingtonpost.com/politics/2019/10/22/xi-jin-ping-narendra-modi-met-again-this-month-here-are-things-know-about-sino-indian-relations/. Accessed on 20.10.2019.

3. Ministry of External Affairs of India (2019). 2nd India-China Informal Summit. Retrieved from <https://www.mea.gov.in/press-releases.htm?dtl/31938/2nd+IndiaChina+Informal+Summit>. Accessed on 20.10.2019.
4. Panda, Ankit (2019). The Second 'Informal Summit' Is Done. Now for the Hard Part in India-China Ties. Retrieved from <https://thediplomat.com/2019/10/the-second-informal-summit-is-done-now-for-the-hard-part-in-india-china-ties/>. Accessed on 20.10.2019.
5. Singh, Swaran (2019). China, India march in step to economic future. Retrieved from <http://www.globaltimes.cn/content/1167205.shtml>. Accessed on 20.10.2019.
6. Varma, K.J.M. (2019). China bilateral trade declines by 3.59% in first 5 months of this year. Retrieved from <https://www.livemint.com/news/india/india-china-bilateral-trade-declines-by-3-59-in-first-5-months-of-this-year-1562697895804.html>. Accessed on 20.10.2019.

доточиться на эффективных инструментах взаимодействия между государствами. Поэтому первоочередной задачей взаимоотношений двух азиатских гигантов было выбрано углубление экономического сотрудничества и контактов между людьми.

Тем не менее, следует помнить, что и Китай, и Индия заинтересованы в развитии азиатского мультилатерализма, и их двустороннее взаимодействие осуществляется в контексте их стремлений играть ведущую роль в региональных делах. Поэтому оба лидера, признавая важность друг друга в развитии и поддержании подъема Азии, имеют разные инструменты и возможности. В результате прошедший неформальный саммит двух азиатских лидеров показал в позитивном свете направление двусторонних отношений, уклонившись, однако, от ряда спорных вопросов.

Источники:

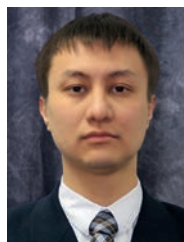
1. Economic Times (2019). «1-я министерская встреча «Quad» – значительное повышение уровня». Доступен по адресу: <https://economictimes.indiatimes.com/news/defence/quads-1st-ministerial-meeting-significant-elevation-of-level/articleshow/71324576.cms>. Дата обращения: 20.10.2019.
2. Джоши, Йогеш (2019). Си Цзиньпин и Нарендра Моди снова встретились в этом месяце. Вот 4 вещи, которые нужно знать о китайско-индийских отношениях. Доступен по адресу: <https://www.washingtonpost.com/politics/2019/10/22/xi-jinping-narendra-modi-met-again-this-month-here-are-things-know-about-sino-indian-relations/>. Дата обращения: 20.10.2019.
3. Министерство иностранных дел Индии (2019). 2-й неформальный саммит Индии и Китая. Доступен по адресу: [https://www.mea.gov.in/press-](https://www.mea.gov.in/press-releases.htm?dtl/31938/2nd+IndiaChina+Informal+Summit)

releases.htm?dtl/31938/2nd+IndiaChina+Informal+Summit. Дата обращения: 20.10.2019.

4. Панда. Анкит (2019). Второй «неформальный саммит» завершен. Теперь о трудностях в отношениях между Индией и Китаем. Доступен по адресу: <https://thediplotom.com/2019/10/the-second-informal-summit-is-done-now-for-the-hard-part-in-india-china-ties/>. Дата обращения: 20.10.2019.
5. Сингх, Сваран (2019). Китай, Индия идут в ногу с экономическим будущим. Доступен по адресу: <http://www.globaltimes.cn/content/1167205.shtml>. Дата обращения: 20.10.2019.
6. Варма К.Дж.М. (2019). Двусторонняя торговля с Китаем сократилась на 3,59% за первые 5 месяцев этого года. Доступен по адресу: <https://www.livemint.com/news/india/india-china-bilateral-trade-declines-by-3-59-in-first-5-months-of-this-year-1562697895804.html>. Дата обращения: 20.10.2019.

EU-JAPAN PARTNERSHIP: WHAT TO EXPECT?

ASSET ORDABAYEV

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
JUNIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
МЛАДШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

ПАРТНЕРСТВО МЕЖДУ ЕС И ЯПОНИЕЙ: ЧЕГО ОЖИДАТЬ?

At the end of September 2019, the European Union (EU) and Japan signed an infrastructure deal to coordinate their transport, energy and digital projects linking Europe and Asia [DW, 2019]. The accord, signed by Japanese Prime Minister Shinzo Abe and President of the European Commission Jean-Claude Juncker, formalizes Japan's involvement in a new EU-Asia "connectivity" strategy that is set to be backed by an approximately €60 billion fund [Reuters, 2018]. The EU's "connectivity" strategy was published in September 2018 and adopted by the European Council in October 2018: this is Europe's attempt to formulate a response to the Chinese Belt and Road Initiative (BRI). This alliance between the world's third-largest economy and the EU can become a serious competitor to the BRI. In this context, for Central Asia and Kazakhstan, it can open up new opportunities, but also increase risks. To assess the situation, it is necessary to understand what tasks the EU sets for itself as part of its strategy and analyze the actions of Japan.

The EU strategy is based on three pillars. First, "connectivity" projects have to be economically, environmentally and socially sustainable in the long

**THE EU'S
"CONNECTIVITY"
STRATEGY IS
EUROPE'S ATTEMPT
TO FORMULATE A
RESPONSE TO THE
CHINESE BELT AND
ROAD INITIATIVE**

**СТРАТЕГИЯ
«СВЯЗНОСТИ» ЕС
– ЭТО ПОПЫТКА
ЕВРОПЫ
СФОРМУЛИРОВАТЬ
СВОЙ ОТВЕТ НА
КИТАЙСКУЮ
ИНИЦИАТИВУ
«ПОЯС И ПУТЬ»**

В конце сентября 2019 года Европейский Союз (ЕС) и Япония подписали инфраструктурное соглашение для координации своих транспортных, энергетических и цифровых проектов, связывающих Европу и Азию [DW, 2019]. Соглашение, подписанное премьер-министром Японии Синдзо Абэ и президентом Европейской комиссии Жан-Клодом Юнкером, формализует участие Японии в новой стратегии «связности» между ЕС и Азией, которая будет поддерживаться фондом в размере примерно 60 млрд. евро (Reuters, 2018). Стратегия «связности» ЕС была опубликована в сентябре 2018 года и принята Европейским советом в октябре 2018 года: это попытка Европы сформулировать свой ответ на китайскую инициативу «Пояс и путь» (ИПП). Этот союз между третьей по величине экономикой мира и ЕС может стать серьезным конкурентом ИПП. В этом контексте для Центральной Азии и Казахстана это может открыть новые возможности, но также увеличить риски. Чтобы оценить ситуацию, необходимо понять, какие задачи ставит перед собой ЕС в рамках своей стратегии, и проанализировать действия Японии.

term. Second, the EU will connect with Asia by transport, digital and energy links, and people-to-people networks. Third, "connectivity" must be rules-based and transparent. The strategy can be seen as a new attempt aimed at transforming Eurasia through regulations and standard setting, and Central Asia will be one of the regions where this new approach will be actively implemented.

It should be noted that in the early 1990s, after the collapse of the USSR, the EU already tried to gain direct access to Central Asia through its programs: via creating the Transport Corridor–Caucasus–Asia (TRACECA) and the Interstate Oil and Gas Transportation to Europe (INOGATE) program, as well as the TACIS program which provided technical assistance to the CIS to support transition to democracy and market economy. Programs had different results, but, in fact, they did not fully achieve their major goals both in the political-economic transition and the trans-

Стратегия ЕС основана на трех столпах. Во-первых, проекты «связности» должны быть экономически, экологически и социально устойчивыми в долгосрочной перспективе. Во-вторых, соединение ЕС с Азией будет налаживаться транспортными, цифровыми и энергетическими путями, а также сетями между людьми. В-третьих, «связность» должна быть основана на законах и прозрачности. Стратегию можно рассматривать как новую попытку, направленную на преобразование Евразии через регулирование и установление стандартов, и Центральная Азия станет одним из регионов, где этот новый подход будет активно применяться.

Следует отметить, что в начале 1990-х годов после распада СССР ЕС уже пытался получить прямой доступ к Центральной Азии через свои программы: через создание Транспортного коридора Кавказ-Азия (TRACECA) и Межгосударственную про-

port-infrastructure field. Obviously, the previous EU strategy had a political background, so this time the EU does not put political reforms at the center stage of its new strategy for Eurasia.

Now the EU focuses on the transformation that has to be carried out through setting and developing compliance standards and good governance norms. Projects should have to be transparent and opinions of people affected by them must be heard, based on appropriate private consultations [EU, 2018a]. This, for example, involves engaging consulting companies that will evaluate transport-transit projects and then publish findings for general public. Another interesting example is the joint work of the EU and China in evaluating the railways that connect them: in 2018, they decided to carry out a joint study to identify the missing links and bottlenecks and improve the capacity of the hubs, as well as the quality of transport services [RailFreight.com, 2019]. The joint study was continued in 2019, but it is not clear when the results will be published.

The format that the EU proposes today tries to take into account the weaknesses of the Chinese initiative. China-funded projects are generally less open to local or international companies and frequently lack transparency. Furthermore, China typically provides loans to countries rather than direct investments, which can result in a debt trap. Sometimes it seems that Beijing is not interested in the sustainability of projects. Moreover, China tries to obtain state guarantees for its loans, thereby removing risks for itself: if local authorities do not implement a project, it will only be their responsibility.

However, one of the weaknesses of

**NOW THE EU
FOCUSES ON THE
TRANSFORMATION
THAT HAS TO BE
CARRIED OUT
THROUGH SETTING
AND DEVELOPING
COMPLIANCE
STANDARDS AND
GOOD GOVERNANCE
NORMS**

**ТЕПЕРЬ ЕС
СОСРЕДОТОЧЕН НА
ПРЕОБРАЗОВАНИЯХ,
КОТОРЫЕ
ДОЛЖНЫ БЫТЬ
ОСУЩЕСТВЛЕНЫ
ПУТЕМ
УСТАНОВЛЕНИЯ
И РАЗВИТИЯ
СТАНДАРТОВ
СООТВЕТСТВИЯ
И НОРМ
НАДЛЕЖАЩЕГО
УПРАВЛЕНИЯ**

грамму транспортировки нефти и газа в Европу (INOGATE), а также программу TACIS, в рамках которой для поддержки перехода к демократии и рыночной экономике СНГ оказывалась техническая помощь. Программы привели к разным результатам, но на деле не смогли полностью достичь своих основных целей как в области политико-экономических преобразований, так и в области транспортной инфраструктуры. Очевидно, что предыдущая стратегия ЕС имела политическую подоплеку, поэтому в этот раз ЕС не ставит политические реформы в центр своей новой стратегии для Евразии.

Теперь ЕС сосредоточен на преобразованиях, которые должны быть осуществлены путем установления и развития стандартов соответствия и норм надлежащего управления. Проекты должны быть прозрачными, а мнения людей, затронутых ими, должны быть услышаны на основе соответствующих частных консультаций [ЕС, 2018a]. Это, к примеру, привлечение консалтинговых компаний, которые будут оценивать транспортно-транзитные проекты, а затем публиковать результаты для широкой общественности. Еще одним интересным примером является совместная работа ЕС и Китая по оценке железных дорог, которые их соединяют: в 2018 году они решили провести совместное исследование, чтобы выявить недостающие звенья и узкие места и улучшить пропускную способность хабов, а также качество транспортных услуг [RailFreight.com, 2019]. Совместное исследование было продолжено в 2019 году, но пока не ясно, когда будут опубликованы результаты.

the new EU strategy is the financial component. The strategy's fund includes an investment framework of up to €60 billion in order to guarantee, inter alia, sustainable investment in connectivity projects. In addition, the EU counts on the private sector, as well as national, international and multilateral financial institutions. Some funds can be raised from the EU's external action budget that has been increased to €123 billion for 2021-2027, €10 billion of which will go to Asia and the Pacific [EU, 2018b]. Therefore, connecting Japan to the EU strategy looks like an opportunity to increase its financial strength.

In its turn, Japan also tried to balance China's efforts, offering \$110 billion through its investment initiative [MFA of Japan, 2015]. Then, to make its own position stronger, Japan started reinforcing partnerships with the United States – through the Trans-Pacific Partnership, as well as Australia and India – through the agreement on joint investment in third countries [Pajon and Saint-Mezard, 2018], as well as via strengthening cooperation with the same countries in the military field. All these actions were aimed at countering China in the Asia-Pacific region. Simultaneously, as part of the development of relations with Eurasian countries, Japan intensified contacts with Central Asia, with Prime Minister Shinzo Abe touring the five countries of the region in 2015 [Japan Times, 2015]. The Japanese leadership also actively tries to develop cooperation with Russia in the Far East.

Eventually, Tokyo and Brussels have decided to join forces. The alliance looks promising because it is united not only by the desire to oppose China but also by democracy values and common infrastructure development goals. During the G20 forum

**ANOTHER
INTERESTING
EXAMPLE IS THE
JOINT WORK OF THE
EU AND CHINA IN
EVALUATING THE
RAILWAYS THAT
CONNECT THEM**

**ЕЩЕ ОДНИМ
ИНТЕРЕСНЫМ
ПРИМЕРОМ
ЯВЛЯЕТСЯ
СОВМЕСТНАЯ РАБОТА
ЕС И КИТАЯ ПО
ОЦЕНКЕ ЖЕЛЕЗНЫХ
ДОРОГ, КОТОРЫЕ ИХ
СОЕДИНЯЮТ**

Формат, который сегодня предлагает ЕС, пытается учитывать слабые стороны китайской инициативы. Финансируемые Китаем проекты, как правило, менее открыты для местных или международных компаний и зачастую непрозрачны. Кроме того, Китай обычно предоставляет странам кредиты, а не прямые инвестиции, что может завести их в долговую ловушку. Иногда кажется, что Пекин не заинтересован в устойчивости проектов. Более того, Китай пытается получить государственные гарантии по своим кредитам, тем самым устраняя риски для себя: если местные власти не реализуют проект, ответственность будет лежать только на них.

Однако одной из слабых сторон новой стратегии ЕС является финансовая составляющая. Фонд стратегии предусматривает инвестиционную программу в размере до 60 млрд. евро, чтобы гарантировать, среди прочего, устойчивые инвестиции в проекты по «связности». Кроме того, ЕС рассчитывает на частный сектор, а также на национальные, международные и многосторонние финансовые институты. Некоторые средства могут быть привлечены из бюджета ЕС на внешние действия, который был увеличен до 123 млрд. евро на 2021-2027 годы, из которых 10 млрд. евро будут потрачены на Азиатско-Тихоокеанский регион [ЕС, 2018b]. Поэтому присоединение Японии к стратегии ЕС выглядит как возможность увеличить ее финансовый потенциал.

В свою очередь, Япония также пыталась сбалансировать усилия Китая, предлагая 110 млрд. долл. в рамках своей инвестиционной инициативы [МИД Японии,

in Osaka, Shinzo Abe proposed to approve principles that infrastructure projects must be transparent and sustainable. These principles must apply to debt burdens as well as environmental and labor standards.

The actions of the EU and Japan are an attempt to restrain the active steps of China, because they are concerned, firstly, by China's growing political influence in Europe and Asia-Pacific. Hungary, Greece and now Italy are examples of countries where China's influence is substantial, causing intra-European divisions and blocking EU-level criticism of China. Second, both Japan and the EU are afraid that the development of relations between countries with weak democratic institutions and China in the digital sphere will lead to further deterioration of freedoms. For instance, the Central Asian governments try to develop "sovereign Internet" following the example of China, implement digital forms of

2015]. Затем с целью усилить собственные позиции Япония начала укреплять партнерские отношения с США – через Транстихоокеанское партнерство, а также с Австралией и Индией – посредством соглашения о совместных инвестициях в третьи страны [Пажон и Сен-Мезар, 2018], а также путем укрепления сотрудничества с этими же странами в военной области. Все эти действия были направлены на противодействие Китаю в Азиатско-Тихоокеанском регионе. Одновременно в рамках развития отношений со странами Евразии Япония активизировала контакты с Центральной Азией, а в 2015 году премьер-министр Синдзо Абэ совершил поездку по пяти странам региона [Japan Times, 2015]. Японское руководство также активно пытается развивать сотрудничество с Россией на Дальнем Востоке.

В итоге Токио и Брюссель решили объе-

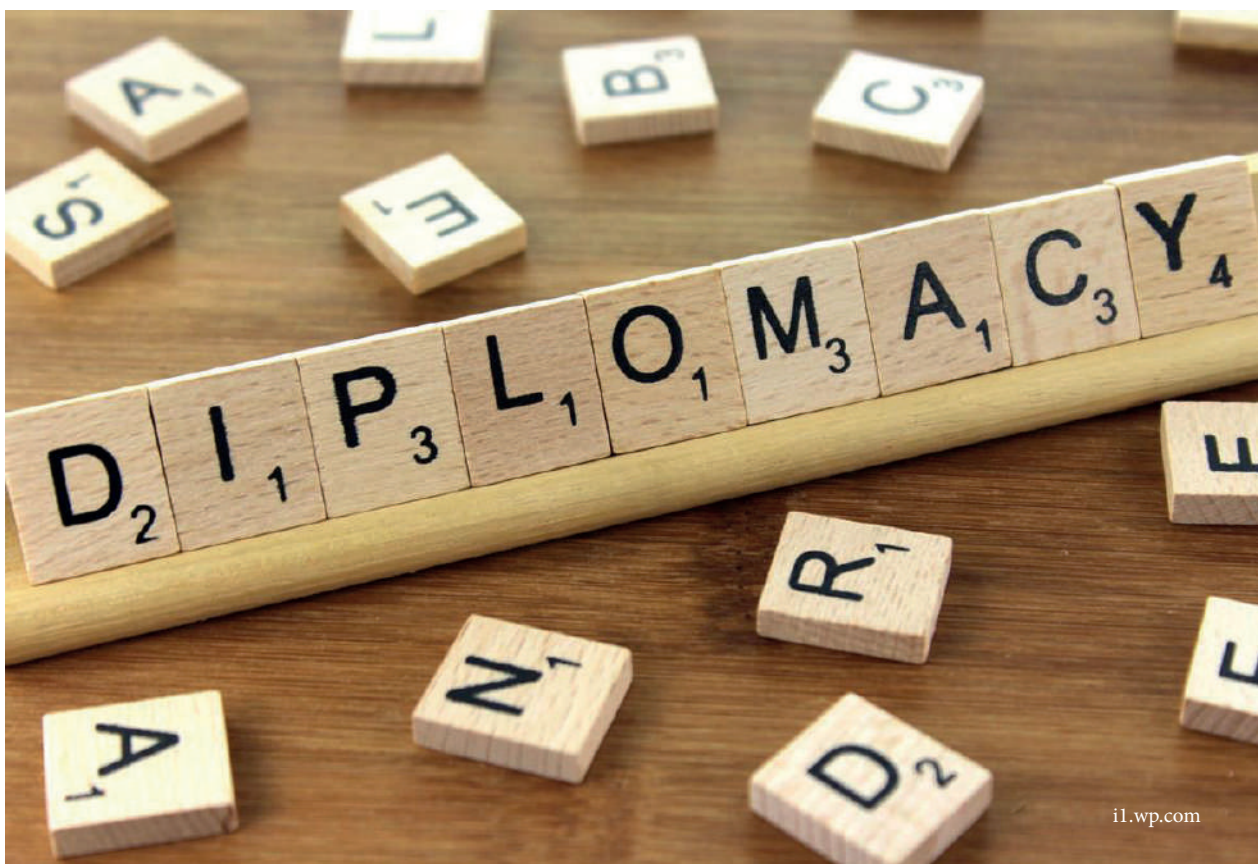

control [Tengrinews, 2019], and collect personal information of citizens, although at the same time they are either careless about private data protection or neglect the right of citizens to privacy of their data.

Joining forces by Japan and Europe can be seen as an important step in countering China. The strategy proposes a model for “connectivity” and a blueprint for building up international support for the values they share. As for the countries of Central Asia, it is important to have an alternative option for the development of infrastructure. Japan and the EU will certainly have stricter standards of participation and management, but in return it will be possible to receive more sustainable projects and avoid the risks associated with the BRI. On the other hand, the actions of Japan and the EU have a clear geopolitical context, and direct competition of external players can present the Central Asian countries with a strategic dilemma, and, as a result,

динить усилия. Альянс выглядит многообещающе, потому что его объединяет не только стремление противостоять Китаю, но и демократические ценности, а также общие цели в развитии инфраструктуры. В ходе форума G20 в Осаке Синдзо Абэ предложил утвердить принципы, согласно которым инфраструктурные проекты должны быть прозрачными и устойчивыми. Эти принципы должны применяться как к долговому бремени, так и к экологическим и трудовым нормам.

Действия ЕС и Японии являются попыткой сдержать активные шаги Китая, потому что они обеспокоены, во-первых, растущим политическим влиянием Китая в Европе и Азиатско-Тихоокеанском регионе. Венгрия, Греция, а теперь и Италия – примеры стран, в которых влияние Китая значительно, что вызывает внутриевропейские разногласия и блокирует критику Китая на уровне ЕС. Во-вторых, и Япония, и ЕС опасаются, что

disrupt the realization of the transit potential of Eurasia.

References:

1. DW (2019). EU-Japan take on China's BRI with own Silk Road. Retrieved from <https://www.dw.com/en/eu-japan-take-on-chinas-bri-with-own-silk-road/a-50697761>. Accessed on 12.10.2019.
2. EU (2018a). Connecting Europe and Asia - Building blocks for an EU Strategy. Retrieved from https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/joint_communication_-_connecting_europe_and_asia_-_building_blocks_for_an_eu_strategy_2018-09-19.pdf. Accessed on 14.10.2019.
3. EU (2018b). Questions and answers: the EU budget for external action. Retrieved from https://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-18-4124_en.htm. Accessed on 14.10.2019.
4. Japan Times (2015). Abe says Japan can reap ¥3 trillion in Central Asia projects. Retrieved from <https://www.japantimes.co.jp/news/2015/10/27/national/politics-diplomacy/abe-vows-support-kazakhstans-plan-introduce-nuclear-power>. Accessed on 13.10.2019.
5. MFA of Japan (2015). Announcement of "Partnership for Quality Infrastructure: Investment for Asia's Future". Retrieved from https://www.mofa.go.jp/policy/oda/page18_000076.html. Accessed on 13.10.2019.
6. Pajon, Céline and Isabelle Saint-Mezard (2018). The Japan-India Economic Partnership: A Politically Driven Process. Retrieved from <https://www.ifri.org/en/publications/notes-de-lifri/asie-visions/japan-india-economic-partnership-politically-driven-process>. Accessed on 14.10.2019.
7. RailFreight.com (2019). EU and China to analyze sustainable rail transport corridors. Retrieved from <https://www.rail-freight.com/beltandroad/2019/04/15/eu-and-china-to-analyse-sustainable-rail-transport-corridors/>. Accessed on 13.10.2019.
8. Reuters (2018). EU unveils Asia infrastructure plan, denies rivalry with China. Retrieved from <https://www.reuters.com/article/us-eu-asia/eu-unveils-asia-infrastructure-plan-denies-rivalry-with-china-idUSKCN1LZ1XF>. Accessed on 13.10.2019.
9. Tengrinews (2019). "You press, and the person's data comes out" – Tokayev instructed to digitize Nur-Sultan. Retrieved from https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/najimaesh-vyihodyat-dann-ye-cheloveka-tokaev-poruchil-381038/. Accessed on 12.10.2019.

THE ALLIANCE LOOKS PROMISING BECAUSE IT IS UNITED NOT ONLY BY THE DESIRE TO OPPOSE CHINA BUT ALSO BY DEMOCRACY VALUES AND COMMON INFRASTRUCTURE DEVELOPMENT GOALS

АЛЪЯНС ВЫГЛЯДИТ МНОГООБЕЩАЮЩЕ, ПОТОМУ ЧТО ЕГО ОБЪЕДИНЯЕТ НЕ ТОЛЬКО СТРЕМЛЕНИЕ ПРОТИВОСТОЯТЬ КИТАЮ, НО И ДЕМОКРАТИЧЕСКИЕ ЦЕННОСТИ, А ТАКЖЕ ОБЩИЕ ЦЕЛИ В РАЗВИТИИ ИНФРАСТРУКТУРЫ

развитие отношений между странами со слабыми демократическими институтами и Китаем в цифровой сфере приведет к дальнейшему ухудшению свобод. Например, правительства стран Центральной Азии пытаются развивать «суверенный Интернет» на примере Китая, внедряя цифровые формы контроля [Tengrinews, 2019] и собирать личную информацию граждан, хотя в то же время они либо не заботятся о защите личных данных, либо пренебрегают правом граждан на конфиденциальность своих данных.

Объединение сил Японии и Европы можно рассматривать как важный шаг в противодействии Китаю. Стратегия предлагает модель «связности» и план создания международной поддержки ценностей, которые они разделяют. В свою очередь, для стран Центральной Азии важно, чтобы у них был альтернативный вариант развития инфраструктуры. Япония и ЕС, безусловно, будут применять более строгие стандарты участия и управления, но взамен можно получить более устойчивые проекты и избежать рисков, связанных с ИПП. С другой стороны, действия Японии и ЕС имеют четкий геополитический контекст, и прямая конкуренция внешних игроков может поставить страны Центральной Азии перед стратегическим выбором и, как следствие, помешать реализации транзитного потенциала Евразии.

Источники:

1. DW (2019). ЕС и Япония принимают вызов китайской ИПП, создавая свой Шелковый путь. Доступен по адресу: <https://www.dw.com/en/eu-japan-take-on-chinas-bri-with-own-silk-road/a-50697761>. Дата обращения: 12.10.2019.
2. ЕС (2018а). Соединяя Европу и Азию – строительные блоки для стратегии ЕС.

Доступен по адресу: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/joint_communication_-_connecting_europe_and_asia_-_building_blocks_for_an_eu_strategy_2018-09-19.pdf. Дата обращения: 14.10.2019.

3. ЕС (2018b). Вопросы и ответы: бюджет ЕС на внешние действия. Доступен по адресу: https://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-18-4124_en.htm. Дата обращения: 14.10.2019.
4. Japan Times (2015). Абэ говорит, что Япония может извлечь 3 триллиона иен из проектов в Центральной Азии. Доступен по адресу: <https://www.japantimes.co.jp/news/2015/10/27/national/politics-diplomacy/abe-vows-support-kazakhstans-plan-introduce-nuclear-power>. Дата обращения: 13.10.2019.
5. МИД Японии (2015). Объявление о «Партнерстве за качественную инфраструктуру: инвестиции в будущее Азии». Доступен по адресу: https://www.mofa.go.jp/policy/oda/page18_000076.html. Дата обращения: 13.10.2019.
6. Пажон, Селин и Изабель Сен-Мезар (2018). Экономическое партнерство Японии и Индии: политически мотивированный процесс.

Доступен по адресу: <https://www.ifri.org/en/publications/notes-de-lifri/asie-visions/japan-india-economic-partnership-politically-driven-process>. Дата обращения: 14.10.2019.

7. RailFreight.com (2019). ЕС и Китай проведут анализ устойчивости железнодорожных транспортных коридоров. Доступен по адресу: <https://www.railfreight.com/beltandroad/2019/04/15/eu-and-china-to-analyse-sustainable-rail-transport-corridors/>. Дата обращения: 13.10.2019.
8. Reuters (2018). ЕС представляет план инфраструктуры для Азии, отрицает соперничество с Китаем. Доступен по адресу: <https://www.reuters.com/article/us-eu-asia/eu-unveils-asia-infrastructure-plan-denies-rivalry-with-china-idUSKCN1LZ1XF>. Дата обращения: 13.10.2019.
9. Tengrinews (2019). «Нажимаешь, и выходят данные человека» – Токаев поручил оцифровать Нур-Султан. Доступен по адресу: https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/najimaesh-vyihodyat-dannyie-cheloveka-tokaev-poruchil-381038/. Дата обращения: 12.10.2019.

SHAPING THE FUTURE

PROF. GULNAR NADIROVA

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE
SENIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
СТАРШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

ФОРМИРУЯ БУДУЩЕЕ

September 11 this year, the results of the World University Rankings 2020 were published, providing information that gives some stability to the academic community and the hope that higher education in the world is still developing in the global environment, overcomes crisis phenomena with more or less success, and affects the future of humanity, however vague it may seem. The five best universities have maintained their positions, except that they have slightly changed places. Oxford is still in first place, the California Institute of Technology (Caltech), which was the fifth last year, moved up to the second position, thus moving all the following universities one position lower - Cambridge from 2 to 3, Stanford University from 3 to 4, and Massachusetts Institute of Technology from 4 to 5 [THE World University Rankings, 2019a].

Stability and a strong position of leaders do not mean that new universities can't enter the world elite. Just look at the list of the top 200 universities to find that noticeable changes have occurred in this group. Despite the fact that most of the groups are American (60 universities, a year earlier there were 63) and British (28, there were 34) higher education institutions, Germany (23), Australia, and the Netherlands (both 11), Canada, China and Switzerland (each with 7 universities). The most notable progress is

**STABILITY AND A
STRONG POSITION
OF LEADERS DO NOT
MEAN THAT NEW
UNIVERSITIES CAN'T
ENTER THE WORLD
ELITE**

**СТАБИЛЬНОСТЬ
И ПРОЧНОЕ
ПОЛОЖЕНИЕ
ЛИДЕРОВ НЕ
ОЗНАЧАЮТ,
ЧТО НОВЫЕ
УНИВЕРСИТЕТЫ НЕ
МОГУТ ПОПАСТЬ В
МИРОВУЮ ЭЛИТУ**

11 сентября текущего года были опубликованы результаты Мирового рейтинга университетов 2020, информация, придающая некоторую стабильность и надежду на то, что высшее образование в мире по-прежнему существует и даже расширяется в глобальной среде, с большим или меньшим успехом преодолевает кризисные явления и влияет на будущее человечества, каким бы неопределенным оно ни казалось. Пять лучших университетов сохранили свои позиции, разве что слегка поменялись местами. Оксфорд по-прежнему на первом месте, на вторую позицию поднялся Калифорнийский технологический институт (Caltech), который был пятым в прошлом году, сдвинув таким образом все следующие университеты на одну позицию ниже – Кембридж со 2 на 3, Стэнфордский университет с 3 на 4, и Массачусетский технологический институт с 4 на 5 [THE Мировой рейтинг университетов, 2019a].

Стабильность и прочное положение лидеров не означают, что новые университеты не могут попасть в мировую элиту. Достаточно посмотреть на топ-200 университетов, чтобы обнаружить, что в этой группе произошли заметные изменения. При том, что большинство в группе составляют американские (60, было 63) и британские (28, было

being shown by Chinese universities. Thus, five Chinese universities that ranked between 200 and 350 five years ago are now among the elite 200, and six others are in the 400 group [Bothwell, 2019a]. It should be noted that in the Times Higher Education ranking, each university is evaluated in five categories, covering the main tasks of all global excellent universities: Teaching, Research, Research Influence, Innovation, and International Outlook.

The Ranking system is needed not only for universities to compare and determine their role, place, directions for further development, but also for students and parents to choose a university, obtain objective information about the quality of teaching, research, innovation, and atmosphere in various educational institutions. For analysts, it provides an opportunity to understand and identify those factors that most positively affect the progress of a particular university and the education system as a whole.

As it turned out, the secrets of success are quite diverse. Therefore, quantitative indica-

34) высшие учебные заведения, прочные позиции имеют Германия (23), Австралия и Нидерланды (11), Канада, Китай и Швейцария (7). Самый заметный прогресс демонстрируют китайские университеты. Пять китайских университетов, которые пять лет назад занимали места между 200 и 350, теперь входят в число 200 элитных, и еще шесть вошли в группу 400 [Босвелл, 2019а]. Следует отметить, что в рейтинге Times Higher Education каждый университет оценивается по пяти категориям, охватывающим основные задачи всех престижных университетов мира: обучение, исследования, влияние исследований, инновации и международные перспективы.

Система ранжирования нужна не только университетам для сравнения и определения своей роли, места, направлений дальнейшего развития, но и студентам и родителям для выбора ВУЗа, получения объективной информации о качестве преподавания, исследований, инноваций и атмосферы в различных учебных заведениях. Аналитикам рейтинг дает возможность осмыслить и выявить факторы, наиболее позитивно влияющие на прогресс отдельного вуза и системы образования в целом.

Как выяснилось, секреты успеха достаточно разнообразны. Так, рост позиции Caltech объясняется не количественными показателями, поскольку это совсем небольшой университет по мировым меркам, в нем обучается всего 2240 студентов и работает 349 преподавателей-исследователей. Руководство университета сумело сфокусировать свое внимание на самых актуальных направлениях: междисциплинарность и сотрудничество. Это означает, что все члены небольшого коллектива могут объединяться в группы для научных исследований по интересам, скажем, биолог, специалист по ИТ и инженер-механик собираются в одной лаборатории и обеспечивают высочайший уровень исследований по выбранному направлению, но именно тому, где университет может стать мировым лидером. Международной известностью пользуются Ла-

tors do not explain Caltech's position growth, since it is a very small university in terms of world standards; only 2,240 students are studying there and 349 teaching researchers work. The university leaders were able to focus on the most relevant areas: interdisciplinarity and cooperation. This means that all members of a small team can join groups for research on interests, for example, a biologist, IT specialist and mechanical engineer get together in one laboratory and provide the highest level of research in selected areas, but in those where the university can become a world leader. The Jet Propulsion Laboratory, Caltech Seismological Laboratory, and the International Observatory Network are internationally renowned. Among graduates and professors of the California Institute of Technology, there are 35 Nobel laureates and winners of the 71 US National Medal of Science or Technology [Times Higher Education, 2019a].

Over the past year, Chinese universities have improved their citation indicators, the share of international staff, and the share of international co-authors, thanks to increased government funding. For the fourth consecutive year, China is the fourth most represented nation in the ranking of universities in the world: 81 institutes compared with 100 British, 110 Japanese and 172 American.

The Nanyang University of Technology in Singapore has also climbed three positions thanks to the generous funding of the Singapore government and innovative efforts to develop technologies such as artificial intelligence, robotics, machine learning, 3D printing, and big data - these are all areas where Nanyang Technical University (NTU) has become a world leader. The knowledge gained and the research performed are translated into industry or com-

THE RANKING SYSTEM IS NEEDED NOT ONLY FOR UNIVERSITIES TO COMPARE AND DETERMINE THEIR ROLE, PLACE, DIRECTIONS FOR FURTHER DEVELOPMENT, BUT ALSO FOR STUDENTS AND PARENTS

СИСТЕМА РАНЖИРОВАНИЯ НУЖНА НЕ ТОЛЬКО УНИВЕРСИТЕТАМ ДЛЯ СРАВНЕНИЯ И ОПРЕДЕЛЕНИЯ СВОЕЙ РОЛИ, МЕСТА, НАПРАВЛЕНИЙ ДАЛЬНЕЙШЕГО РАЗВИТИЯ, НО И СТУДЕНТАМ И РОДИТЕЛЯМ

боратория реактивного движения, Сейсмологическая лаборатория Caltech и Международная сеть обсерваторий. Среди выпускников и преподавателей Калифорнийского технологического института 35 нобелевских лауреатов, а также обладатели 71 Национальной медали США по науке или технологии [Times Higher Education, 2019a].

За последний год благодаря увеличению государственного финансирования китайские университеты улучшили свои показатели в области цитирования, количества международного персонала и зарубежных соавторов. Четвертый год подряд Китай с 81 университетом занимает четвертое место по количеству представленных вузов в мировом рейтинге после Великобритании – 100, Японии – 110 и США – 172.

Наньянский технологический университет (НТУ) в Сингапуре поднялся на три позиции также благодаря щедрому финансированию правительства Сингапура и инновациям в области развития таких технологий, как искусственный интеллект, робототехника, машинное обучение, 3D-печать и большие данные, во всех этих сферах НТУ стал мировым лидером. Полученные знания и результаты исследований применяются в промышленности или общественной сфере. По этой причине корпорации Rolls-Royce, Alibaba, HP и Volvo Buses охотно инвестируют исследования НТУ и проводят тестовые испытания на базе его кампуса [Босвелл, 2019b].

При сравнительно скромном государственном финансировании университетского образования в Германии, особенно в сравнении с китайскими коллегами, успех сильной группы немецких университетов, входящих в топ-200, может объясняться новой правитель-

munity applications. For this reason, Rolls-Royce, Alibaba, HP, and Volvo Buses are eager to invest in NTU research and conduct on-campus testing [Bothwell, 2019b].

With relatively modest public funding for university education in Germany, especially compared to its Chinese counterparts, the new government program "Strategy of Excellence", which allows attracting international staff and collaborating more on international level, establishing joint research centers, can explain the success of a strong group of German universities, which are among the top 200. Professional teams were created, aimed at analyzing ratings and developing improvement strategies, which also played an important role in increasing the number of research grants from the European Union received by German universities and academics. Also, there is one more point that is important. Regardless of the subject that interests students, they can study their degree in English in Germany. LMU Munich, one of the country's oldest universities, affiliated with 42 Nobel laureates, pays great attention to the natural sciences, carrying out world-leading research, discoveries and innovations [Times Higher Education, 2019b].

Danish universities that have experienced annual cuts in funding by 2% since 2016 are nevertheless trying to attract high-ranking researchers. Over the past 10 years, the number of international researchers at the University of Copenhagen, for example, has increased from 18 to 38%. A continuing education program for multidisciplinary research was also developed and invested, which spawned 18 multidisciplinary sustainable development projects such as climate change and global health, which attracted significant EU funding.

**AMONG THE
UNIVERSITIES OF
KAZAKHSTAN,
AL-FARABI KAZAKH
NATIONAL
UNIVERSITY AND
L.N. GUMILYOV
EURASIAN NATIONAL
UNIVERSITY ENTERED
THE WORLD UNIVERSI-
TY RANKINGS 2020 IN
THE GROUP 1001+**

**СРЕДИ
УНИВЕРСИТЕТОВ
КАЗАХСТАНА
КАЗАХСКИЙ
НАЦИОНАЛЬНЫЙ
УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ АЛЬ-ФАРАБИ
И ЕВРАЗИЙСКИЙ
НАЦИОНАЛЬНЫЙ
УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ
Л.Н.ГУМИЛЕВА
ВОШЛИ В
МИРОВОЙ РЕЙТИНГ
УНИВЕРСИТЕТОВ 2020
В ГРУППУ 1001+**

ственной программой «Стратегия совершенства», которая позволяет привлекать международный персонал и сотрудничать в большей степени на международном уровне через совместные исследовательские центры.

Создание стратегических групп, нацеленных на анализ рейтингов и разработку стратегий совершенствования, сыграло важную роль в росте количества исследовательских грантов Европейского Союза, полученных немецкими университетами и академиками. Еще одним важным моментом является тот факт, что, независимо от предмета, который вас интересует, вы можете освоить программу на английском языке. LMU Мюнхен, один из старейших университетов страны, в штате которого состоят 42 нобелевских лауреата, уделяет большое внимание естественным наукам, проводя исследования, совершая открытия и инновации мирового масштаба [Times Higher Education, 2019b].

Университеты Дании, которые с 2016 года сталкиваются с ежегодным сокращением финансирования на 2%, тем не менее стараются привлекать самых авторитетных научных сотрудников. За последние 10 лет число международных исследователей в университете Копенгагена, например, увеличилось с 18 до 38 процентов. Была разработана и инвестирована программа повышения квалификации в области междисциплинарных исследований, в результате которой возникло 18 междисциплинарных проектов в области устойчивого развития, таких как изменение климата и глобальное здоровье, которые финансировались ЕС.

Среди университетов Казахстана Казахский Национальный университет имени аль-Фараби и Евразий-

Among the universities of Kazakhstan, Al-Farabi Kazakh National University and L.N. Gumilyov Eurasian National University entered the World University Rankings 2020 in the group 1001+. Russian higher education is represented by 25 universities, among which, naturally, the leader is Lomonosov Moscow State University (189th place), as well as the Moscow Institute of Physics and Technology (in the group 201–250), Higher School of Economics (251–300) [THE World University Rankings, 2019b]. Low positions of Kazakhstani universities are probably because in our country higher education is predominantly massive, while universities that occupy the highest positions in the ranking are mainly elitist in nature. It is clear that massiveness threatens the quality of higher education, while the reduction of grants at universities limits social justice and the possibility of social or economic development.

What conclusions can be drawn from the success stories of world leaders in higher education? First of all, education requires investment, in a variety of forms, whether public funding or grants from organizations or individuals; in any case, to expect high and quick results, as the example of China shows, we can only after a deliberate “infusion of finances” into the group of the most promising universities in the country, which will allow them to focus on key areas and parameters of educational activity. This is possible, of course, if the country sets the goal of developing higher education as a priority.

References:

1. Bothwell, E. (2019a). THE World University Rankings 2020: China powers up. Retrieved from <https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/world-university-rankings-2020-china-powers>. Accessed on 10. 10.2019.
2. Bothwell, E. (2019b). THE World University Rankings 2020: reaching critical mass. Retrieved from <https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/world-university-rankings-2020-reaching-critical-mass>. Accessed on 07. 10.2019.
3. THE World University Rankings (2019a). Retrieved from https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2020/world-ranking#!/page/0/length/25/sort_by/rank/sort_order/asc/cols/stats. Accessed on 07. 10.2019.
4. THE World University Rankings (2019b). Retrieved from <https://www.timeshighereducation.com>.

ский Национальный университет имени Л.Н.Гумилева вошли в Мировой рейтинг университетов 2020 в группу 1001+. Российское высшее образование представлено 25 университетами, среди которых, естественно, лидирует Московский Государственный Университет имени М.Ломоносова (189 место), а также Московский физико-технический институт (в группе 201–250), Высшая Школа Экономики (251–300) [THE World University Rankings, 2019b]. Низкие позиции казахстанских университетов, вероятно, объясняются тем, что в нашей стране высшее образование преимущественно массовое, а университеты, занимающие самые высокие позиции в рейтинге, носят в основном элитарный характер. Ясно, что массовость негативно влияет на качество высшего образования, однако сокращение грантов в университетах ограничивает социальную справедливость и возможность социального или экономического развития.

Какие выводы можно сделать из историй успеха мировых лидеров высшего обра-

com/world-university-rankings/2020/world-ranking#!/page/0/length/25/locations/RU/sort_by/rank/sort_order/asc/cols/stats. Accessed on 10. 10.2019.

5. Times Higher Education (2019a). California Institute of Technology. Retrieved from <https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/california-institute-technology>. Accessed on 07. 10.2019.
6. Times Higher Education (2019b). Best universities in Germany 2020. Retrieved from <https://www.timeshighereducation.com/student/best-universities/best-universities-germany>. Accessed on 10. 10.2019.

зования? Прежде всего, образование требует инвестирования, в самых разных формах, будь то государственное финансирование или гранты организаций, или частных лиц, в любом случае рассчитывать на высокие и быстрые результаты, как показывает пример Китая, можно только после целенаправленного «вливания финансов» в группу наиболее перспективных университетов в стране, что позволит им сосредоточить свои усилия на ключевых направлениях и параметрах образовательной деятельности. Это в том случае, конечно, если страна ставит перед собой задачу развития высшего образования в качестве приоритетной.

**EDUCATION
REQUIRES
INVESTMENT, IN A
VARIETY OF FORMS,
WHETHER PUBLIC
FUNDING OR GRANTS
FROM ORGANIZA-
TIONS OR
INDIVIDUALS**

**ОБРАЗОВАНИЕ
ТРЕБУЕТ
ИНВЕСТИРОВАНИЯ,
В САМЫХ РАЗНЫХ
ФОРМАХ, БУДЬ ТО
ГОСУДАРСТВЕННОЕ
ФИНАНСИРОВАНИЕ
ИЛИ ГРАНТЫ
ОРГАНИЗАЦИЙ, ИЛИ
ЧАСТНЫХ ЛИЦ**

Источники:

1. Босвелл, Е. (2019a). THE Мировой рейтинг университетов 2020: Китай усиливается. Доступен по адресу: <https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/world-university-rankings-2020-china-powers>. Дата обращения: 10.10.2019.
2. Босвелл, Е. (2019b). THE Мировой рейтинг университетов 2020: достижение критической массы. Доступен по адресу: <https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/world-university-rankings-2020-reaching-critical-mass>. Дата обращения: 07.10.2019.
3. THE World University Rankings (2019a). Доступен по адресу: https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2020/world-ranking#!/page/0/length/25/sort_by/rank/sort_order/asc/cols/stats. Дата обращения: 07.10.2019.
4. THE World University Rankings (2019b). Доступен по адресу: https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2020/world-ranking#!/page/0/length/25/locations/RU/sort_by/rank/sort_order/asc/cols/stats. Дата обращения: 10.10.2019.
5. Times Higher Education (2019a). Калифорнийский технологический институт. Доступен по адресу: <https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/california-institute-technology>. Дата обращения: 07.10.2019.
6. Times Higher Education (2019b). Лучшие университеты Германии 2020. Доступен по адресу: <https://www.timeshighereducation.com/student/best-universities/best-universities-germany>. Дата обращения: 10.10.2019.

ÇİN'İN BORÇLANDIRMA STRATEJİSİ VE ORTA ASYA

OMIRBEK HANAYI

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ,
UZMAN ARAŞTIRMACI

ЕУРАЗІЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ
ИНСТИТУТЫ, АҒА ҒЫЛЫМИ
ҚЫЗМЕТКЕР

ҚЫТАЙДЫҢ ҚАРЫЗ БЕРУ СТРАТЕГИЯСЫ ЖӘНЕ ОРТАЛЫҚ АЗИЯ

Son 30 yıldır, ekonomik olarak hızlı bir yükseliş trendine sahip olan Çin, bugün dünyanın en fazla dış borcu olan ülkelerinden biri olmasının yanı sıra, aynı zamanda en büyük kreditorlerden de biri haline gelmiştir. Örneğin, Çin Devlet Döviz İdaresi'nin resmi verilerine göre, 2018'in sonu itibarıyla Çin'in toplam dış borcu 1,965 trilyon dolarla 2017'ye göre %12 artış göstermiştir. Bu rakam, Çin'in GSYİH'nin %14,4'üne denk gelmektedir [gov.cn, 2019]. 2019 Haziran ayı sonu itibarıyla ise, Çin'in toplam dış borcu 1,998 trilyon dolara ulaşmıştır [safe.gov.cn, 2019]. Çin, bu kadar borçlanan bir ülke olmasına rağmen, dünyanın birçok ülkesine, özellikle az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelere kredi sağlamaktadır.

Aslında Çin'in yurtdışına ilk kredi kullandırması, dönemin jeopolitik ve jeostratejik bakışı gereği 1954 yılında Arnavutluk'a verdiği 50 milyon ruble (yaklaşık 12,5 milyon dolar) tutarındaki kredi ile başlamıştır. Çin, özellikle, reform ve dışa açılım sürecinden sonra dış ülkelere kredi sağlamayı bir strateji düzeyinde kullanarak bölgesel ve küresel ekonomik etkisini artırma-

**ÇİN, ÖZELLİKLE,
REFORM VE DIŞA
AÇILIM SÜRECİNDEN
SONRA DIŞ ÜLKELERE
KREDİ SAĞLAMAYI
BİR STRATEJİ
DÜZEYİNDE KULLA-
NARAK BÖLGESEL VE
KÜRESEL EKONOMİK
ETKİSİNİ ARTIRMAYA
ÇALIŞMAKTADIR**

**ҚЫТАЙ, ӘСІРЕСЕ,
РЕФОРМА ЖАСАУ
ЖӘНЕ СЫРТҚА ЕСІК
АШУ ҮДЕРІСІНЕН
КЕЙІН ШЕТ ЕЛДЕРГЕ
НЕСІЕ БЕРУДІ
СТРАТЕГИЯ РЕТІНДЕ
ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ
ӨЗІНІҢ АЙМАҚТЫҚ
ЖӘНЕ ЖАҢАНДЫҚ
ЭКОНОМИКАЛЫҚ
ЫҚПАЛЫН
АРТТЫРУҒА
ТЫРЫСЫП КЕЛЕДІ**

Соңғы 30 жыл бойы экономикалық тұрғыдан күшейген Қытай қазіргі таңда әлемдегі ең көп сыртқы қарызы бар елдердің бірі болумен қатар, ірі несие берушілердің де біріне айналды. Мәселен, Қытай мемлекеттік валюталық реттеу басқармасының ресми мәліметтеріне сәйкес, 2018 жылдың соңында Қытайдың жалпы сыртқы қарызы 1,965 трлн. долларды құрап, 2017 жылмен салыстырғанда 12%-ға артқан. Бұл көрсеткіш Қытай ЖІӨ-нің 14,4%-на сәйкес келеді [gov.cn, 2019]. Ал, 2019 жылдың маусым айының соңындағы жағдай бойынша Қытайдың жалпы сыртқы қарызы 1,998 трлн. долларға жетті [saf.gov.cn, 2019]. Қытай осыншалық қарызданған мемлекет болғанына қарамастан, әлемнің көптеген елдеріне, әсіресе, дамымаған немесе дамушы елдерге несие беріп келеді.

Нақтап айтқанда Қытайдың шетелдегі алғашқы несиесі сол кездегі геосаяси және геостратегиялық қажеттілікке байланысты 1954 жылы Албанияға 50 млн. рубль (шамамен 12,5 млн. доллар) қарыз беруімен басталған болатын. Қытай, әсіресе, реформа жасау және сыртқа есік ашу үдерісінен кейін шет елдер-

ya çalışmaktadır. Bu çerçevede sürdürülen uluslararası kredi politikalarında Afrika ve Latin Amerika ülkeleri, Çin'e en çok borçlanan bölgeler olarak öne çıkmaktadır. ABD'deki Johns Hopkins Üniversitesi'nin araştırmalarına göre, 2000-2017 yılları arasında Çin, Afrika'ya toplamda 143 milyar dolar kredi sağlamıştır [SAIS-CARI, 2019]. Boston Üniversitesi tarafından yapılan araştırmalara göre de Latin Amerika ülkeleri 2005-2018 yılları arasında Çin'den toplam 140 milyar dolar kredi kullanmıştır [Boston University, 2019].

Çeşitli işbirliği anlaşmaları ve mekanizmaları kapsamında ülkelere büyük miktarlarda kredi vermekten çekinmeyen Pekin yönetimi, 2013'te gündeme getirdiği "Kuşak ve Yol" girişimi çerçevesinde de birçok ülkeyle kısa, orta ve uzun vadeli kredi anlaşmaları imzalamıştır. Ayrıca, Haziran 2017'den itibaren Çin hükümetinin kararıyla Çin Kalkınma Bankası (CDB) bünyesinde toplam miktarı 250 milyar yuan (yaklaşık 35,3 milyar dolar) tutarındaki "Kuşak ve Yol" özel kredi fonu oluşturulmuştur [MOFCOM, 2017]. Son birkaç yılda CDB başta olmak üzere Çin kamu bankalarının yurtdışına yönelik kredilerinde hızlı bir artış olduğu bilinmektedir. Örneğin, 2010-2017

ге несие беруді стратегия ретінде қолдану арқылы өзінің аймақтық және жаһандық экономикалық ықпалын арттыруға тырысып келеді. Бұл тұрғыда Қытайдың халықаралық несие саясатының шырғауына іліккен Африка және Латын Америка елдері Қытайға ең көп қарызданған аймақтар болып табылады. АҚШ-тың Жонс Хопкинс университетінің зерттеуі бойынша, Қытай 2000-2017 жылдар аралығында Африкаға жалпы сомасы 143 млрд. доллар несие берген [SAIS-CARI, 2019]. Ал, Бостон университеті жүргізген зерттеулерге қарағанда, 2005-2018 жылдар аралығында Латын Америка елдері Қытайдан жалпы 140 млрд. доллар несие алған. [Boston University, 2019].

Түрлі ынтымақтастық келісімдері мен тетіктері арқылы шет елдерге үлкен көлемде несие беруден тартынбайтын ресми Пекин, 2013 жылы жолға қойған «Белдеу және жол» бастамасы аясында да көптеген елдермен қысқа, орта және ұзақ мерзімді несиелік келісімдерге қол қойды. Сонымен қатар, 2017 жылы маусым айынан бастап Қытай үкіметінің арнайы қарарымен Қытай Даму банкі (CDB) жалпы құны 250 млрд. юанды (шамамен 35,3 млрд. доллар) құрайтын «Белдеу және жол» арнайы несиелік қорын құрды [MOFCOM, 2017]. Соңғы бір-

жылдары арасында Қытайдың мемлекеттік банктәрінің шетелге берген несиелерінің қарқынды өсуі байқалады. Мысалы, 2010-2017 жылдар аралығында Қытайдың мемлекеттік банктәрінің шет мемлекеттерге берген жалпы 630 млрд. доллар қарызының 200 миллиардтан астамы тек 2015-2017 жылдар арасындағы «Белдеу және Жол» бастамасы аясында берілген [CN Gold, 2019].

Батилы аратырмацлар таравында да “борчландырма стратегиясы” оларак танымланмауа бааланан Қытайын уыртдысы кредй уыгуламалары, гүнүмүзде Пекин уынетиминин жоостратегик ве жоо-экономик политикаларынн ен фаула елештирилән бойууларынн биридир [Parker ве Chefitz, 2018]. Чүнкү Қытайын дыш үлкелере вердиги кредй миктарынн кайыт алтына алынән ресми ракамлардан дауа фаула олмасы, хатта бауы үлкелерин алдиги Чин кредисинин о үлкелерин өдеме гүцүнү ашма riskleri, дүняа генелинде диккат чекмектедир. Örneгин, Алманыа’нын Kiel Дүняа Экономиси Энститүсү’нүн (IfW Kiel) аратырмааларына гөре, 2000’лерин баашында дыш үлкелерин Чин’е борцу топләм 500 мильяр долар оларак дүняа GSYIH’nin yaklaşık %1’ine denk geliyorken, 2017’de bu rakam 10 kat artarak 5 trilyon dolara ulaşmış ve дүняа GSYIH’nin yaklaşık %6’sına ulaşmıştır [IfW Kiel, 2019]. Гүнүмүзде дүняанын 150’ден фаула үлкесини борчландыран Чин, кредисинин фаизи ве герй өдеме үкүмлүлүклерй диккате алындыгында, бу үлкенин борчландырма стратегиясинин борчланан үлкелер ичин riskler yaratabilecegi дүшүнүлебилir. IfW Kiel’in аратырма sonuclari, Чин’е ен чок борчлу олан ilk 50 үлкенин алдиги kredilerin, zaten бу үлкелерин 2017 yılı GSYIH’larinin %16’sını aştigini göstermektedir [IfW Kiel, 2019]. Борч герй өдеме кризйле каршы каршыа калан бауы үлкелерде Чин, кредй уыпаландырмаасы каршылыгында стратегик öneme sahip alanlarda kontrolü ele geçirmektedir. Örneгин, Чин’е, GSYIH’nin yaklaşık %69.5’i civarında (1,2 мильяр долар) борцу булунан Cibuti’de Чин, 2017 yılında ilk уыртдысы askeri üssünü kurmuştur [Hurley, Morris ве

**2000’LERİN BAŞINDA
DİŞ ÜLKELERİN ÇİN’E
BORCU TOPLAM
500 MİLYAR DOLAR
OLARAK DÜNYA
GSYİH’NİN YAKLAŞIK
%1’İNE DENK
GELİYORKEN, 2017’DE
BU RAKAM 10 KAT
ARTARAK 5 TRİLYON
DOLARA ULAŞMIŞ VE
DÜNYA GSYİH’NİN
YAKLAŞIK %6’SINA
ULAŞMIŞTIR**

**2000-ЖЫЛДАРДЫҢ
БАСЫНДА ӨЗГЕ
ЕЛДЕРДІҢ ҚЫТАЙҒА
ЖАЛПЫ ҚАРЫЗЫ
500 МЛРД. ДОЛЛАР
БОЛЫП, ӘЛЕМДІК
ЖІӨ-НІҢ ШАМАМЕН
%1-ЫН ҚҰРСА,
2017 ЖЫЛЫ БҰЛ
КӨРСЕТКІШ 10
ЕСЕ ӨСІП, 5 ТРЛН.
ДОЛЛАРҒА ЖЕТІП,
ӘЛЕМДІК ЖІӨ-НІҢ
6%-ЫНА ЖЕТТІ**

неше жылда Қытайдың CDB сияқты мемлекеттік банктәрінің шетелге берген несиелерінің қарқынды өсуі байқалады. Мысалы, 2010-2017 жылдар аралығында Қытайдың мемлекеттік банктәрінің шет мемлекеттерге берген жалпы 630 млрд. доллар қарызының 200 миллиардтан астамы тек 2015-2017 жылдар арасындағы «Белдеу және Жол» бастамасы аясында берілген [CN Gold, 2019].

Қытайдың шетелдегі несиелері Батыс зерттеушілері тарапынан «қарыздандыру стратегиясы» деп сипатталып, бүгінде Пекиннің геостратегиялық және геозкономикалық саясатының ең көп сынға ұшыраған аспектілерінің бірі [Parker және Chefitz, 2018]. Өйткені Қытайдың шет елдерге берген несие мөлшерінің ресми мәліметтерден жоғары болуы, тіпті кейбір елдер алған Қытай несиесінің сол елдердің төлем қабілеттілігінен асып кету қаупі бүкіл әлемнің назар аударуда. Мысалы, Германияның Киль әлемдік экономика институтының (IfW Kiel) зерттеулеріне қарағанда, 2000-жылдардың басында өзге елдердің Қытайға жалпы қарызы 500 млрд. доллар болып, әлемдік ЖІӨ-нің шамамен %1-ын құрса, 2017 жылы бұл көрсеткіш 10 есе өсіп, 5 трлн. долларға жетіп, әлемдік ЖІӨ-нің 6%-ына жетті [IfW Kiel, 2019]. Бүгінгі таңда әлемнің 150-ден астам елін қарыздандырған Қытай несиесінің пайыздық және төлем міндеттемелерін ескергенде, Қытайдың қарыз беру стратегиясы қарыз алушы елдер үшін қиындықтар туғызатынын айтуға болады. IfW Kiel-дің зерттеу нәтижелері Қытайдан ең көп қарызданған 50 елдің қарызы 2017 жылдың өзінде аталмыш елдердің ДЖӨ-нің 16%-ынан асып кеткенін көрсетеді [IfW Kiel, 2019]. Қарызды өтеу кезінде дағдарысқа тап болған кейбір елдерде Қытай несиені қайта құрылымдау арқылы елдегі стратегиялық маңызы бар салаларда бақылауды өз қолына алуда. Мысалы, Қытайға қарызы ЖІӨ-нің шамамен 69,5%-ын (1,2

Portelance, 2018]. Cibuti'nin ticari ve stratejik öneminin yanı sıra, ülkede ABD, Fransa ve Japonya'nın da askeri üslerinin bulunduğu dikkate alındığında, Çin'in bu hamlesinin, derin bir stratejik bakışın ürünü olduğu açıktır. Bu minvalde başka bir örnek olarak Sri Lanka gösterilebilir. Çin'e 3,850 milyar dolar borcu bulunan ve geri ödemelerde sıkıntı yaşayan Sri Lanka, 2017 yılında Hint Okyanusu'nda stratejik öneme sahip olan Hambantota Limanı'nı 99 yıllığına Çin'e kiraya vermek zorunda kalmıştır [Hurley, Morris ve Portelance, 2018].

Африка ve Latin Америка ülkelerinden sonra Çin'in borçlandırma stratejisinin diğer bir hedef noktasının Orta Asya ülkeleri olduğu söylenebilir. Sovyetler Birliği sonrası bağımsız Orta Asya ülkeleriyle ticari-ekonomik ve yatırım işbirliğini sürekli güçlendirmeye çalışan Çin, diplomatik ilişkilerinin resmen başladığı tarihten itibaren Orta Asya ülkelerine çeşitli krediler sağlamaya başlamıştır. Özellikle, 2001 yılında Çin'in öncülüğünde bölgesel güvenlik odaklı olarak kurulan Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ), üye ülkeler arası enerji, ulaşım, ticari-ekonomik ve yatırım işbirliğinin artmasına katkı sağlamanın yanı sıra, Pekin yönetiminin Orta Asya'ya yönelik borçlandırma stratejisinde de önemli bir platform olma rolünü üstlenmiştir. Örneğin, 2004'de ŞİÖ üyesi ülkelere toplam 900 milyon dolar kredi sağlayacağını açıklayan Çin, bu çerçevede ilk defa, 2006'da, Tacikistan'ın 355 kilometrelik Душанбе-Чанак Оtoyolu için 300 milyon dolar kredi vermiştir [Sina, 2006]. Çin verilerine göre, sadece CDB, 2001 yılından Haziran 2018'e kadar ŞİÖ üyesi ülkelere toplam 100 milyar dolardan fazla kredi sağlamıştır [CDB, 2018]. Haziran 2018'de ŞİÖ Qingdao Zirvesi'nde Çin tarafı, ŞİÖ çerçevesinde üye ülkelere 30 milyar yuan (yaklaşık 4,7 milyar dolar) değerinde özel kredi tahsis edileceğini de

**AFRİKA VE
LATİN AMERİKA
ÜLKELERİNDEN
SONRA ÇİN'İN
BORÇLANDIRMA
STRATEJİSİNİN DİĞER
BİR HEDEF NOKTA-
SININ ORTA ASYA
ÜLKELERİ OLDUĞU
SÖYLENEBİLİR**

**АФРИКА ЖӘНЕ
ЛАТЫН АМЕРИКА
ЕЛДЕРІНЕН KEЙІН
ҚЫТАЙДЫҢ ҚАРЫЗ
СТРАТЕГИЯСЫНЫҢ
ТАҒЫ БІР КӨЗДЕГЕНІ
ОРТАЛЫҚ АЗИЯ
ЕЛДЕРІ БОЛҒАНЫ
БЕЛГІЛІ**

млрд. доллар) құраған Жибутиде 2017 жылы Қытай өзінің алғашқы шетелдік әскери базасын құрды [Hurley, Morris and Portelance, 2018]. Жибутидің сауда және стратегиялық маңыздылығынан сырт, осы елдің АҚШ, Франция және Жапонияның әскери базаларының орналасқанын ескерсек, Қытайдың Жибутиде алғашқы шетелдік әскери базасын құруы терең стратегиялық мақсаттан туындағаны айқын. Бұған тағы бір мысал ретінде Шри-Ланканы атауға болады. Қытайға 3,850 млрд. доллар қарыздар болған және уағында төлей алмаған Шри-Ланка Үнді мұхитындағы стратегиялық маңызы бар Хамбантота портын Қытайға 99 жылға жалға беруге мәжбүр болды [Hurley, Morris және Portelance, 2018].

Африка және Латын Америка елдерінен кейін Қытайдың қарыз стратегиясының тағы бір көздегені Орталық Азия елдері болғаны белгілі. Кеңес Одағы ыдырағаннан кейін тәуелсіз Орталық Азия елдерімен сауда-экономикалық және инвестициялық ынтымақтастықты күшейте түскен Қытай ресми түрде дипломатиялық ұараым өатынас орнатқаннан бастап-ақ Орталық Азия елдеріне түрлі несиелер бере бастады. Атап айтсақ, 2001 жылы Қытайдың бастамасымен аймақтық қауіпсіздікті негіз ете отырып құрылған Шанхай ынтымақтастық ұйымы (ШЫҰ) мүше мемлекеттер арасындағы энергетика, көліктік-транзиттік, сауда-экономикалық және инвестициялық ынтымақтастықты кеңейтуге ықпал етумен қатар, ресми Пекиннің Орталық Азияға бағытталған қарыз беру стратегиясы үшін де маңызды платформа рөлін атқарып келеді. Мысалы, Қытай 2004 жылы ШЫҰ елдеріне жалпы 900 млн. доллар несие беретінін жаялап, 2006 жылы алғаш рет Тәжікстандағы 355 шақырымдық Душанбе-Чанак тас жолына 300 млн. доллар қарыз берді [Sina, 2006].

Қытай деректері бойынша, тек CDB ғана 2001 жылдан 2018 жылдың

açıklamıştır [China Daily, 2018]. Haziran 2019 itibarıyla Çin'in Orta Asya ülkelerine sağladığı toplam kredi 40 milyar doları aşmıştır [RMHB, 2019]. Resmi verilerin de gösterdiği üzere, Orta Asya ülkelerinin en önemli ticari ortaklarından biri olan Çin'in bölgedeki ekonomik etkisi her geçen gün artmaktadır. 2018 yılında, Çin ve Orta Asya ülkeleri arasında gerçekleşen ticaret hacmi 41,705 milyar dolarla bir önceki yıla göre %15.9'luk bir artış kaydetmiştir. Aynı dönemde, Çin'in Orta Asya'ya ihracatı 22,596 milyar dolarla %5.1 artmış, ithalatı ise %31.5 artışla 19,109 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir [MOFCOM, 2019].

Özet olarak, önümüzdeki dönemde "Kuşak ve Yol" girişimi çerçevesinde Çin'in Orta Asya ülkeleriyle ticari-ekonomik ve doğrudan yatırım ilişkilerinin artmasıyla beraber, Orta Asya ülkelerinin Çin'e borcunun daha artabileceği tahmin edilmektedir. Böylesi bir durumda, Pekin yönetiminin bölgeye yönelik borçlandırma stratejisinin olası risklerinin, yukarıdaki örneklerde gösterilmeye çalışıldığı gibi belirli alanlarda sorunlara neden olabilme ihtimali

maусымына дейін ШЫҰ-ға мүше елдерге 100 млрд. доллардан астам несие берген [CDB, 2018]. 2018 жылдың маусым айында ШЫҰ-ның Циндао саммитінде Қытай тарапы ШЫҰ аясында мүше елдерге 30 млрд. юань (шамамен 4,7 млрд. доллар) несие бөлетінін мәлімдеді [China Daily, 2018]. 2019 жылдың маусым айындағы жағдай бойынша, Қытайдың Орталық Азия елдеріне берген жалпы қарызы 40 млрд. доллардан асты [RMHB, 2019]. Ресми деректер көрсетіп отырғандай, Орталық Азия елдерінің маңызды сауда серіктестерінің бірі болып табылатын Қытайдың аймақтағы экономикалық ықпалы да күннен-күнге артып келеді. 2018 жылы Қытай мен Орталық Азия елдері арасындағы сауда көлемі 41,705 млрд. доллар болып, 2017 жылмен салыстырғанда 15,9%-ға өсті. Осы кезеңде Қытайдың Орталық Азияға экспорты 22,596 млрд. Доллар болып, 5,1%-ға артса, ал импорты 31,5% ға артып 19,109 млрд. доллар болды [MOFCOM, 2019].

Қорытындылай келгенде, алдағы уақытта «Белдеу және жол» бастамасы аясында Қытайдың Орталық Азия елдерімен сауда-эко-

**HAZİRAN 2019 DÖNEMİ İTİBARIYLA
ÇİN'İN ORTA ASYA ÜLKELERİNE
SAĞLADIĞI TOPLAM KREDİ 40 MİLYAR
DOLARI AŞMIŞTIR**

Debt

**2019 ЖЫЛДЫҢ МАУСЫМ
АЙЫНДАҒЫ ЖАҒДАЙ
BOYЫНША, ҚЫТАЙДЫҢ
ОРТАЛЫҚ АЗИЯ ЕЛДЕРІНЕ БЕРГЕН
ЖАЛПЫ ҚАРЫЗЫ 40 МЛРД.
ДОЛЛАРДАН АСТЫ**

yüksek görünmektedir. Zaten, dış borç sorunu yaşayan bu ülkelerin şu ana kadar kulanılan büyük miktarlardaki Çin kredilerini geri ödemelerinin daha da zorlaşacağı hususu dikkatlerden kaçmamalıdır. Bu iki ülkenin durumuna güncel rakamlar üzerinden bakıldığında, 2018 yılı itibari ile toplam dış borcu GSYİH'nin %65.5'ini oluşturan Kırgızistan'ın Çin'e olan borcu 1,483 milyar dolarla GSYİH'nin %22.6'sına denk gelmektedir [Hurley, Morris and Portelance, 2018]. Aynı yıl itibari ile toplam dış borcu GSYİH'nin %56.8'ine karşılık gelen Tacikistan'ın Çin'e olan borcu 1,197 milyar dolar olarak GSYİH'nin %17.2'sine denk gelmektedir [Hurley, Morris and Portelance, 2018]. Her geçen gün, sağlanan kredilerle artan ve geri ödemesinde büyük risklerin bulunduğu dış borç yükünün, sadece belirtilen bu ülkeler için değil bütün bölge ülkeleri için ciddi riskler taşıdığı aşikardır.

Kaynaklar:

1. Gov.cn (2019). 2018'de Çin'in dış borcu 2 trilyon dolara yaklaştı. Alınan yer: http://www.gov.cn/xinwen/2019-03/30/content_5378233.htm. Erişim tarihi: 14.10.2019.

номикалық және тікелей инвестициялық қарым-қатынасының артуымен бірге Орталық Азия елдерінің Қытайға қарызы да құлғаюы мүмкін. Мұндай жағдайда, Пекиннің аймаққа бағытталған қарыздандыру стратегиясының ықтимал қауіптері, жоғарыда келтірілген мысалдарда көрсетілгендей, белгілі бір салаларда проблемалар тудыруы мүмкін. Қазірдің өзінде сыртқы қарыз дағдарысына дүп келген Қырғызстан мен Тәжікстан тұрғысынан алғанда, осы уақытқа дейін Қытайдан алынған қомақты қарыздарды қайтарулары қиынға соғатынын атап өткен жөн. Осы екі елдің қазіргі жағдайынан алып қарағанда, 2018 жылы жалпы сыртқы қарызы ЖІӨ-нің 65,5%-ын құраған Қырғызстанның Қытайға қарызы 1,483 млрд. доллар болып, жалпы сыртқы қарызының 22,6%-ына сәйкес келеді [Hurley, Morris және Portelance, 2018]. Ұқса уақыт бойынша жалпы сыртқы қарызы ЖІӨ-нің 56,8%-ын құрайтын Тәжікстанның Қытайға қарызы 1,197 млрд. долларға жетіп, жалпы сыртқы қарызының 17,2%-ын құрады [Hurley, Morris and Portelance, 2018]. Күн сайын өсіп келе жатқан несиелер мен өсімінен туындай-

2. Safe.gov.cn (2019). Çin Devlet Döviz İdare-si'ne göre Haziran 2019'un sonu itibariyle Çin'in dış borç istatistikleri. Alınan yer: <http://m.safe.gov.cn/safe/2019/0927/14218.html>. Erişim tarihi: 14.10.2019.
3. SAIS-CARI (2019). Çin'in Afrika'daki kre-disi. Alınan yer: <http://www.sais-cari.org/data-chinese-loans-to-africa>. Erişim tarihi: 15.10.2019.
4. Boston University (2019). 2019'da Çin-La-tin Amerika finans veri tabanı. Alınan yer: <https://www.bu.edu/gdp/2019/02/21/china-latin-america-finance-database-2019/>. Erişim tarihi: 15.10.2019.
5. MOFCOM (2017). Çin Kalkınma Bankası "Kuşak ve Yol" özel kredisi uygulayacak. Alınan yer: <http://trb.mofcom.gov.cn/article/zuixindt/201706/20170602585463.shtml>. Erişim tarihi: 15.10.2019.
6. CN Gold (2019). Çin bankalarının yurtdı-şı kredisi hızla artıyor. Alınan yer: <https://loan.cngold.org/c/2019-02-08/c6213581.html>. Erişim tarihi: 15.10.2019.
7. Parker S., ve Chefitz G. (2018). Çin'in borçlandırma diplomasisi: Çin nasıl kötü kredileri stratejik yatırımlara dönüştü-rüyor?. Alınan yer: <https://thediplotat.com/2018/06/chinas-debtbook-dip-lomacy-how-china-is-turning-bad-lo-ans-into-strategic-investments/>. Erişim tarihi: 16.10.2019.
8. IfW Kiel (2019). Çin bilindiğinden daha fazla yurtdışı kredisi tahsis ediyor. Alınan yer: <https://www.ifw-kiel.de/de/publi-kationen/medieninformationen/2019/china-vergibt-viel-mehr-auslandskre-dite-als-bislang-bekannt/>. Erişim tarihi: 16.10.2019.
9. Hurley J., Morris S., ve Portelance G. (2018). Kuşak ve Yol girişiminin borç et-kilerinin politika açısından incelenmesi. Alınan yer: <https://www.cgdev.org/sites/default/files/examining-debt-implicati-ons-belt-and-road-initiative-policy-pers-pective.pdf>. Erişim tarihi: 16.10.2019.
10. Sina (2006). ŞİÖ çerçevesinde Çin'in ilk kredi verme projesi başlatıldı. Alınan yer: <http://finance.sina.com.cn/stoc-k/t/20060712/0000792841.shtml>. Erişim tarihi: 17.10.2019.
11. CDB (2018). ŞİÖ Bankalar Birliği'nin 14. Toplantısı Pekin'de yapıldı. Alınan yer: http://www.cdb.com.cn/xwzx/khdt/201806/t20180606_5156.html. Erişim tarihi: 17.10.2019.
12. China Daily (2018). Çin, ŞİÖ çerçevesin-de 30 milyar yuanlık özel kredi tahsis edeceğine açıkladı. Alınan yer: http://china.chinadaily.com.cn/2018-06/10/content_36361135.htm. Erişim tarihi: 17.10.2019.
13. RMHB (2019). İpek Yolu'nda Çin ve Orta Asya Ülkeleri. Alınan yer: http://www.rmhb.com.cn/zt/ydy/201907/t20190710_800173165.html. Erişim tarihi: 17.10.2019.
14. MOFCOM (2019). Çin ve Orta Asya "Kuşak ve Yol" girişiminde. Alınan yer: http://www.mofcom.gov.cn/article/i/jyj-l/e/201806/20180602_751930.shtml. Erişim tarihi: 18.10.2019.

HAZİRAN 2019 DÖNEMİ İTİBARIYLA ÇİN'İN ORTA ASYA ÜLKELERİNE SAĞLADIĞI TOPLAM KREDİ 40 MİLYAR DOLARI AŞMIŞTIR

2019 YILDA
MAUSYIM
AYINDAĞI
JAFDAI
BOYUNSHA,
QYTAYDYQ
ORTALYQ AZIYA
ELDERINE BERGEN
JALPY QARYZY
40 MLRD.
DOLLARDAN
ASTY

тын қарыз ауыртпалығы тек аталмыш елдер үшін ғана емес, сонымен бірге тұтас аймақ үшін де елеулі қауіптер ту-дыратыны анық.

Дереккөз:

1. Gov.cn (2019) 2018 жылдың соңында Қытайдың жалпы сыртқы қарызы 2 трлн. долларға таяды. Сілтеме: http://www.gov.cn/xinwen/2019-03/30/content_5378233.htm. Қаралған уақыты: 14.10.2019.
2. Safe.gov.cn (2019). Қытай мемлекеттік валюталық реттеу басқармасының ресми мәліметтеріне сәй-кес, 2019 жылдың маусым айының соңындағы Қы-тайдың жалпы сыртқы қарызы. Сілтеме: <http://m.safe.gov.cn/safe/2019/0927/14218.html>. Қаралған уақыты: 14.10.2019.
3. SAIS-CARI (2019). Қытайдың Африкадағы несиелері. Сілтеме: <http://www.sais-cari.org/data-chinese-loans-to-africa>. Қаралған уақыты: 15.10.2019.
4. Boston University (2019). 2019 жылғы Қытай-Ла-тын Америкасы финансы деректері. Сілтеме: <https://www.bu.edu/gdp/2019/02/21/china-latin-america-finance-database-2019/>. Қаралған уақыты: 15.10.2019.
5. MOFCOM (2017). Қытай Даму банкі «Бел-деу және жол» арнайы несиесін жолға қой-ды. Сілтеме: <http://trb.mofcom.gov.cn/article/zuixindt/201706/20170602585463.shtml>. Қаралған уақыты: 15.10.2019.
6. CN Gold (2019). Қытай банктерінің шетелдегі не-сиесі тез артуда. Сілтеме: <https://loan.cngold.org/c/2019-02-08/c6213581.html>. Қаралған уақыты: 15.10.2019.
7. Parker S., және Chefitz G. (2018). Қытайдың қары-здандыру дипломатиясы: Қытай қауыпты несиелерді стратегиялық инвестицияларға қалай айнал-дырады? Сілтеме: <https://thediplotat.com/2018/06/chinas-debtbook-diplomacy-how-china-is-turning-bad-loans-into-strategic-investments/>. Қаралған уақыты: 16.10.2019.
8. IfW Kiel (2019). Қытайдың сыртқы несиелері белгілі боғанынан да көп. Сілтеме: <https://www.ifw-kiel.de/de/publikationen/medieninformationen/2019/china-vergibt-viel-mehr-auslandskredite-als-bislang-bekannt/>. Қаралған уақыты: 16.10.2019.
9. Hurley J., Morris S., және Portelance G.(2018). «Белдеу және жол» бастамасының несие ауыртпалығын сая-си тұрғыдан талдау. Сілтеме: <https://www.cgdev.org/sites/default/files/examining-debt-implications-belt-and-road-initiative-policy-perspective.pdf>. Қаралған уақыты: 16.10.2019.
10. Sina (2006). ШЫҰ аясында Қытайдың алғашқы не-сиесі іске асты. Сілтеме: <http://finance.sina.com.cn/stock/t/20060712/0000792841.shtml>. Қаралған уақыты: 17.10.2019.
11. CDB (2018). Пекинде ШЫҰ Банктер бірлестігінің 14- жиналысы өтті. Сілтеме: http://www.cdb.com.cn/xwzx/khdt/201806/t20180606_5156.html. Қаралған уақыты: 17.10.2019.
12. China Daily (2018). Қытай ШЫҰ елдеріне 30 млрд. юань несие бөлетінін мәлімдеді. Сілте-ме: http://china.chinadaily.com.cn/2018-06/10/content_36361135.htm. Қаралған уақыты: 17.10.2019.
13. RMHB (2019). Жібек жолында Қытай және Орталық Азия елдері. Сілтеме: http://www.rmhb.com.cn/zt/ydy/201907/t20190710_800173165.html. Қаралған уақыты: 17.10.2019.
14. MOFCOM (2019). «Белдеу және жол» бастамасы аясында Қытай мен Орталық Азия елдерінің ын-тымақтастығы. Сілтеме: http://www.mofcom.gov.cn/article/i/jyj-l/e/201806/20180602_751930.shtml. Қа-ралған уақыты: 18.10.2019.

1 EKİM 2019 TARİHİNDE ENSTİTÜ ARAŞTIRMACILARIMIZDAN ASSET ORDABAYEV "CENTRAL ASIA AS A TRANSPORT HUB FOR EURASIA" KONUSU SEMİNER VERDİ.

2019 ЖЫЛДЫҢ 1 ҚАЗАНЫНДА ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНЫҢ ҒЫЛЫМИ ҚЫЗМЕТКЕРІ ӘСЕТ ОРДАБАЕВ «ЕУРАЗИЯНЫҢ КӨЛІК ТОРАБЫ РЕТІНДЕ ОРТАЛЫҚ АЗИЯ» АТТЫ ТАҚЫРЫПТА СЕМИНАР ӨТКІЗДІ.

Asset Ordabayev, seminerinde, Orta Asya'yı bir ulaşım ve transit merkez haline getirme olanakları ve bunun önündeki engeller hakkında bilgiler sundu. Bunun iç ve dış olarak

Әсет Ордабаев семинарында Орталық Азияны көлік және транзит торабына айналдырудың мүмкіндіктері мен кедергілері туралы ақпаратпен бөлісті. Бұл мәселені ішкі және сыртқы тұрғыдан қарастыру қажеттігін атап өткен Ордабаев екі факторға жеке-жеке тоқталды.

Ішкі факторлар арасында әсіресе аймақтың инфрақұрылымдық мәселелерін қарастырды. Осыған байланысты Ордабаев Орталық Азия елдері автомобиль жолдарын, темір жолдарды, вагондарды және басқа теміржол жабдықтарын жаңартып, бюрократиялық мәселелерді шешу және сыбайлас жемқорлыққа қарсы тұру қажеттігін алға тартты.

Ордабаев сыртқы факторлар ретінде Ресей мен Қытайдың қарым-қатынастарына тоқталды. Бұл елдер аймақтағы көлік және транзит саласында бір-бірімен бәсекелеспей, салыстырмалы түрде үйлесімді әрекет ететінін айтты. Оның айтуынша, Ресей Қытайға Орталық Азия аймағында көлік инфрақұрылымын дамытуға инвестиция жасауға мүмкіндік

iki biçimde incelenmesi gerektiğini belirten Ordabayev, iki faktör setini de ayrıntılı olarak ele aldı.

İç faktörler arasında özellikle bölgenin altyapı sorunlarından bahsetti. Bu bağlamda Orta Asya ülkelerinin karayolu ağını, demiryollarını, vagonları ve diğer demiryolu ekipmanlarını modernize etmeleri gerektiğini söyleyen Ordabayev, aynı zamanda bürokratik sorunları çözmek ve yolsuzlukla mücadele etmek gerektiğinin de altını çizdi.

Dış faktörler olarak, Rusya ile Çin arasındaki ilişkilerden bahseden Ordabayev, bu ülkelerin bölgedeki ulaşım ve transit konusunda rekabet etmediklerini, görece uyum içinde hareket ettiklerini belirtti. Bu çerçevede,

бергенімен, Орталық Азияда Қытайдың инвестицияларын бәсекеге қабілетті деп қарастырмайды.

Ордабаев егер инфрақұрылымды жақсарту мақсаты орындалса, бұл аймақ «Белдеу және жол» жобасы аясында маңызды транзиттік бағыттардың біріне айналуы мүмкін екенін тілге тиек етті. Сонымен қатар, ол сыртқы факторлар, әсіресе геосаяси тепе-теңдік әлі де Орталық Азия елдерінің пайдасына жүзеге асып жатқанын, бірақ бұл «мүмкіндіктер терезесі» кез-келген уақытта жабылуы мүмкін екенін атап өтті.

Семинар соңында қатысушылар Орталық Азиядағы көлік мәселелері бойынша пікір алмасты.

Rusya'nın Çin'in Orta Asya'daki ulaşım altyapısının gelişimine aktif olarak yatırım yapmasına izin verdiğini açıklayan Ordabayev, Orta Asya'da Çin'in yatırımlarını rekabetçi biçimde ele almadıklarını aktardı.

Ordabayev, genel olarak altyapıyı geliştirme hedefinin yerine getirilmesi durumunda bu bölgenin Kuşak ve Yol Projesi kapsamında

önemli geçiş güzergâhlarından biri haline gelebileceğini dile getirdi. Öte yandan dış faktörlerin ve özellikle jeopolitik dengenin hala Orta Asya ülkelerinin lehine olduğunu ve mevcut fırsat penceresinin herhangi bir zamanda kapanabileceğini vurguladı.

Seminer sonunda katılımcılar Orta Asya'nın ulaşım sorunları bağlamında görüş alışverişinde bulundular.

ON OCTOBER 2, 2019 DIRECTOR OF THE CAMBRIDGE CENTRAL ASIA FORUM DR. SIDDHARTH S. SAXENA AND RESEARCH FELLOW OF THE CAMBRIDGE CENTRAL ASIA FORUM DR. CHOKAN LAUMULLIN VISITED THE EURASIAN RESEARCH INSTITUTE.

2 OKTAYBRY 2019 GODA PRDSDATDLY KEMBRIDJDSKOYO CTRALNO-AZYATSKOYO FORUMA DOKTOR SIDDHARTH SAKSANA I NAUCHNYI SOTRUDNIK KEMBRIDJDSKOYO CTRALNO-AZYATSKOYO FORUMA DOKTOR CHOKAN LAUMULLIN POSETILI EVRAZYIYSKIY NAUCHNO-ISSLEDOVATELSKIY INSTITUT.

Председатель Кембриджского Центрально-Азиатского Форума доктор Сиддхарт Саксена и научный сотрудник Кембриджского Центрально-Азиатского Форума доктор Чокан Лаумулин в рамках визита в Алматы посетили Евразийский научно-исследовательский институт. В ходе визита гости встретились с заместителями директора института доктором Суатом Бейлуром и Женгизханом Жаналтаем, и ознакомились с деятельностью научных сотрудников института. В свою очередь, доктор Сиддхарт Саксена представил информацию о деятельности их организации. В ходе визита стороны обсудили различные возможности научного и академического сотрудничества.

Director of the Cambridge Central Asia Forum Dr. Siddharth S. Saxena and Research Fellow of the Cambridge Central Asia Forum Dr. Chokan Laumullin visited Eurasian Research Institute during their visits to Almaty. Institute deputy directors Dr. Suat Beylur and Zhengizkhan Zhanaltay intro-

duced the research fellows and academic activities of the institute. Chairman Prof. Siddharth S. Saxena provided information regarding their organization and its activities. During the visit, parties discussed different research collaboration opportunities, including research and academic cooperation.

**10 EKİM 2019 TARİHİNDE GAZİ
ÜNİVERSİTESİ'NDEN DAVETLİ
KONUŞMACIMIZ SAYIN
PROF. DR. ERDAL ZORBA,
"AVRASYA BÖLGESİNDE
SAĞLIKLI YAŞAM POLİTİKALARI"
BAŞLIKLİ SEMİNER VERDİ.**

2019 ЖЫЛДЫҢ 10 ҚАЗАНЫНДА ГАЗИ
УНИВЕРСИТЕТІНЕН ШАҚЫРЫЛҒАН
ПРОФЕССОР, ДОКТОР ЭРДАЛ ЗОРБА
«ЕУРАЗИЯ АЙМАҒЫНДА САЛАУАТТЫ
ӨМІР САЛТЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ
САЯСАТЫ» АТТЫ ТАҚЫРЫПТА
СЕМИНАР ӨТКІЗДІ.

Профессор, доктор Эрдал Зорба семинарды өзін таныстырудан бастады. Зорба көп жылдар бойы ғылым және білім беру саласында қызмет етіп келе жатқанын, жиырма жылдан астам уақыт бұрын профессор атанғанын және Түркияның Барлығы үшін спорт федерациясында қызмет атқаратынын айтты.

Профессор, доктор Зорба ХХІ ғасырдағы спорт және өмір сүру сапасының стандарттарын түсіндірді. Ол жеткілікті және сапалы ұйқы алу, дұрыс тамақтану және спортпен дұрыс шұғылдану арқасында денсаулық мәселелері азаятынын айтты. Сонымен қатар ол өмірде белсенді болу және стрестен аулақ болу керектігін айтты. Құқықтық тұрғыдан алғанда, мемлекетте қоғамдық денсаулықты қорғауға және бұл жөнінде шаралар қабылдауға міндетті екенін атап өткен Зорба Түркия Республикасы Конституцияның 59-шы бабында бұл мәселе заңмен реттелгенін тілге тиек етті. Сондай-ақ, ол Түр-

Prof. Dr. Erdal Zorba seminerine kendini tanıtarak başladı. Zorba, uzun yıllardır akademik faaliyetlerin içinde bulunduğunu, yirmi yılı aşkın süredir profesör olduğunu ve yine uzun süre Türkiye Herkes İçin Spor Federasyonu'nda çalıştığını dile getirdi.

Prof. Dr. Zorba, spor ve yaşam kalitesinin 21. Yüzyıldaki standartlarını anlattı. Yeterli ve kaliteli uyku, sağlıklı beslenme ve doğru şekilde yapılan sporun sağlık sorunlarının azalmasına yardımcı olduğunu dile getirdi. Ayrıca hayatta aktif olmak ve stresten uzak durmak gerektiğinin altını çizdi. Hükümetin de toplumun sağlığını korumak durumunda olduğunu, buna yönelik tedbirler alınması gerektiğini belirten Zorba, Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'nın 59. Maddesi'nde bunun hüküm altına alındığını anlattı. Bu çerçevede, Türkiye'nin geliştirmiş olduğu devlet politikasının ana hatlarını ortaya koydu.

Seminerin devamında Prof. Dr. Erdal Zorba, yaşam kalitesini artırmak ve kötü alışkanlıklardan uzak durmak adına herkesin kendi yaşına göre bir sağlık programının olmasının önemini vurguladı. Artık

кияның осыған қатысты мемлекеттік саясатына тоқталып өтті.

Семинар барысында профессор, доктор Эрдал Зорба өмір сүру сапасын жақсарту және жаман әдеттерден аулақ болу үшін әркімнің өз жасына сәйкес денсаулық бағдарламасы болуы қажет екенін атап өтті. Қазіргі таңда әлемнің барлық елдерінде дерлік дені сау ұрпақ тәрбиелеу мақсатында арнайы жоспар құрылатынын айтты. Осыған байланысты Түркия мен Қазақстандағы жағдайды салыстырып, арасындағы айырмашылықтарды көрсеткен профессор Зорба спортпен шұғылданбау гипокинетикалық ауруларға әкелетінін еске салды. Сөз соңында барлығына салауатты өмір салтын сақтап, дұрыс тамақтануды және дене шынықтырумен жиі айналысуды тіледі.

Семинар соңында Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры доцент, доктор Вакур Сүмер құнды ақпарат үшін профессор, доктор Эрдал Зорбаға алғысын білдіріп, институт атынан алғыс сертификатын табыс етті.

tüm ülkelerin, sağlıklı nesillerin yetişmesine yönelik planlamalar yaptıklarını belirtti. Bu bağlamda, Türkiye ve Kazakistan arasındaki çeşitli farklılıkları da karşılaştırmalı olarak değerlendiren Prof. Zorba, sözlerinin devamında hareketsizliğin hipokinetik hastalıkları doğurduğunu hatırlattı. Son olarak herkesin hayatta aktif olmasını, iyi beslenmesini ve sporla hayatlarına devam etmesini diledi.

Seminerin sonunda, Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Vakur Sümer, sunduğu değerli bilgiler için Prof. Dr. Erdal Zorba'ya teşekkür ederek Enstitü adına bir teşekkür belgesi takdim etti.

16 EKİM 2019 TARİHİNDE AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ'NDE KİEV MERKEZLİ "ORDU, DÖNÜŞÜM VE SİLAHSIZLANMA ARAŞTIRMALAR MERKEZİ" ASYA-PASİFİK BÖLÜM BAŞKANI YURII POITA "PROSPECTS AND RISKS OF THE IMPLEMENTATION OF "ONE BELT, ONE WAY" INITIATIVE FROM THE UKRAINIAN PERSPECTIVE" ("TEK KUŞAK, TEK YOL" GİRİŞİMİNE YÖNELİK BEKLENTİLER VE RİSKLER: UKRAYNA'DAN BİR BAKIŞ) KONULU SEMİNER VERDİ.

2019 ЖЫЛҒЫ 16 ҚАЗАНДА ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНДА КИЕВТЕГІ АРМИЯ, КОНВЕРСИЯ ЖӘНЕ ҚАРУСЫЗДАНУ МӘСЕЛЕЛЕРІН ЗЕРТТЕУ ОРТАЛЫҒЫНЫҢ АЗИЯ-ТЫНЫҚ МҰХИТЫ БӨЛІМІНІҢ ЖЕТЕКШІСІ ЮРИЙ ПОЙТА «УКРАИНА ТҰРҒЫСЫНАН «БІР БЕЛДЕУ, БІР ЖОЛ» БАСТАМАСЫН ІСКЕ АСЫРУДЫҢ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ МЕН ҚАУІПТЕРІ» АТТЫ ТАҚЫРЫПТА СЕМИНАР ӨТКІЗДІ.

Юрий Пойта семинарды өзін-өзі таныстырудан бастап, Украинаның астанасы Киевте орналасқан Армия, конверсия және қарусыздану мәселелерін зерттеу орталығы (CACDS) туралы қысқаша мағлұмат берді. Ол CACDS армия, конверсия және қарусыздану салаларындағы стратегиялық зерттеулермен қатар, саясаттану, халықаралық қатынастар және ақпараттық қауіпсіздік салаларындағы зерттеулермен айналысатынын айтты. Бұған қоса, соңғы жылдары Украина мен Ресей арасындағы қақтығыстарға байланысты гибридік қауіптерге көңіл бөліне бастағанын тілге тиек етті.

Пойта семинарында «Белдеу және жол» бастамасы шеңберіндегі Украина-Қытай қатынастарына тоқталып өтіп, екі елдің байланыстары стратегиялық серіктестік аясында айтарлықтай жетістіктерге жеткенін айтты. 2013 жылы іске қосылған Қытайдың «Бір белдеу, бір жол» бастамасының Украинаға тигізетін пайдасы мен маңызы туралы баяндаған Пойта басқа посткеңестік елдер сияқты, Украина да экономикалық көрсеткіштердің төмендігіне байланысты Қытайды инвестиция көзі және ірі экономикалық жобаларды жүзеге асыру мүмкіндігі ретінде қарастыратынын мәлімдеді.

Пойтаның пайымдауынша, посткеңестік кеңістіктегі ең ірі нарықтардың бірі, сон-

Seminerine kendisinden ve Ukrayna'nın başkenti Kiev'de bulunan Ordu, Dönüşüm ve Silahsızlanma Araştırmalar Merkezi'nden (CACDS) bahsederek konuşmasına başlayan Yurii Poita, CACDS'nin ordu, dönüşüm ve silahsızlanma alanlarındaki stratejik araştırmaların yanı sıra, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler, bilgi güvenliği alanındaki araştırmalarla da ilgilenmekte olduğunu belirtti. Ayrıca, CACDS'nin son yıllarda özellikle Ukrayna ile Rusya ilişkilerinde yaşanan anlaşmazlıklar nedeniyle önem kazanmış olan hibrit tehditler konusuna odaklandığını ifade etti.

Seminerinde ana hatlarıyla "Kuşak ve Yol" girişimi çerçevesindeki Ukrayna-Çin ilişkilerini değerlendiren Poita, iki ülke ilişkilerinin, stratejik ortaklık çerçevesinde önemli gelişmeler kaydettiğini söyledi. Çin'in 2013'te başladığı "Tek Kuşak, Tek Yol" girişiminin Ukrayna için faydalı olduğunu belirten Poita, diğer Sov-

дай-ақ маңызды транзиттік территория (Еуропаға ашылған «терезе») болып табылатын Украина Қытайдың «Белдеу және жол» бастамасында маңызды буын бола алады. Алайда, Пойта «Бір белдеу, бір жол» бастамасы аясындағы ынтымақтастық арқылы Украина экономикалық мақсаттарына қол жеткізе алмайтындығын атап өтті. Себебі арзан шикізатқа қол жеткізуге мүдделі Қытай Украинаның дамытқысы келетін салаларына инвестиция салуға ынта танытпай отыр.

Семинар барысында Пойта «Белдеу және жол» бастамасы Украина үшін жаңа нарықтарға шығу мүмкіндігін алып келгенін, алайда Украина-Ресей қарым-қатынастарының нашарлауы мен Шығыс Украинадағы оқиғаларға байланысты бұл мүмкіндік азайғанын түсіндіріп өтті. Пойта сонымен қатар, Украинаның Еуропаға бейімделу және

yet sonrası ülkeleri gibi, Ukrayna'nın da düşük ekonomik göstergelere bağlı olarak Çin'i önemli bir yatırım kaynağı ve büyük ölçekli ekonomik projeleri uygulama fırsatı olarak gördüğünü açıkladı.

Ukrayna'nın Sovyet sonrası bölgedeki en büyük pazarlardan biri olduğunu ve aynı zamanda önemli transit konumunda (Avrupa'ya açılan bir "pencere" niteliğinde) bulunduğunu söyleyen Poita, ülkesinin Çin'in "Kuşak ve Yol" girişiminde önemli bir bağlantı oluşturma potansiyelini de ifade etti. Ancak Poita, "Kuşak ve Yol" girişimi kapsamındaki işbirliğiyle Ukrayna'nın ekonomik hedeflerine ulaşmaya çalıştığını vurgulayıp, bunun temel nedenlerinden biri olarak, ucuz hammaddelere erişim

Еуропаның экологиялық стандарттарын енгізу әрекеттері әлеуетті Қытай инвесторларының қаражат салудан бас тартуына себеп болғанын айтты. Дегенмен, бұл жағдай Украина мен Қытайдың «Белдеу және жол» бастамасы аясында қарым-қатынастарын дамытуға кедергі болмайтынын атап өткен Пойта екі елдің қорғаныс өнеркәсібі мен минералды өнімдер саудасы саласындағы қатынастарының дамуы бұған мысал болатынын тілге тиек етті.

Семинар соңында Юрий Пойта қатысушылардың сұрақтарына жауап берді. Сондай-ақ, Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры доцент, доктор Вакур Сүмер Пойтаға алғыс сертификатын табыс етті.

kazanmakla ilgilenen Çin'in Ukrayna'nın geliştirmek istediği sektörlerle yatırım yapmak konusunda isteksiz olmasını belirtti.

Seminerin devamında "Kuşak ve Yol" girişiminin Ukrayna'ya getirdiği avantajlardan birinin yeni pazarlara erişim sağlama imkânı olduğunu belirten Poita, bu avantajın Ukrayna ile Rusya ilişkilerinin bozulmasından ve Doğu Ukrayna'daki olaylardan sonra azaldığını ve Ukrayna'nın ulaşım yollarının aşırı derecede sınırlandığını açıkladı. Poita, ayrıca, Ukrayna'nın Avrupa'ya uyum yönündeki çalışmaları ve Avrupa çevre standartla-

rını uygulamasının, potansiyel Çinli yatırımcıları çekimser davranmaya ittiğini de ifade etti. Ancak bunun Ukrayna ve Çin'in "Kuşak ve Yol" girişimi çerçevesinde ilişkilerini geliştirmesini engellemeyeceğini söyleyen Poita, iki ülkenin savunma sanayii ve mineral ticareti alanında ilişkilerinin devamının buna örnek teşkil ettiğini vurguladı

Seminerin sonunda Yuri Poita katılımcıların sorularını yanıtladı. Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Vakur Sümer de, Poita'ya bir teşekkür belgesi takdim etti.

22 EKİM 2019 TARİHİNDE AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ'NDE, T.C. ALMATI BAŞKONSOLOSLUĞU İLE ORTAKLAŞA OLARAK, "TÜRKİYE'NİN SURİYE POLİTİKASI" KONULU PANEL GERÇEKLEŞTİRİLDİ.

2019 ЖЫЛДЫҢ 21 ҚАЗАНЫНДА ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНДА ТҮРКИЯ РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ АЛМАТЫ ҚАЛАСЫНДАҒЫ БАС КОНСУЛДЫҒЫМЕН БІРЛЕСІП ҰЙЫМДАСТЫРҒАН «ТҮРКИЯНЫҢ СИРИЯ САЯСАТЫ» АТТЫ ҒЫЛЫМИ ТАЛҚЫ ӨТТІ.

Panele, T.C. Almatı Başkonsolosu Sayın Ali Rıza Akıncı başta olmak üzere tüm Başkonsolosluk mensupları ve Kazakistan'dan çeşit-

ғылыми талқыда Түркия Республикасының Алматы қаласындағы Бас консулы Али Рыза Акынжы бастаған Бас консулдық ұжымы мен Қазақстан Республикасының баспасөз өкілдері қатысты. Аталған жиында Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры, доцент, доктор Вакур Сүмер «Түркия-Сирия қарым-қатынасы: Өткені мен бүгіні» және директор орынбасары Женгизхан Жаналтай «Түркияның босқындарға қатысты көші-қон саясаты» тақырыбында баяндама жасады.

Отырыстың ашылу сөзінде Бас консул Али Рыза Акынжы, Еуразия ғылыми-зерттеу институтына ғылыми талқы ұйымдастырғаны үшін алғысын білдірді. Соңғы уақыттары Сирияда орын алып жатқан террорлық қайғылы оқиғалар бүкіл әлемді алаңдатып отырғанын жеткізген Бас консул, мұның трагедиялық салдарын да баяндады. Соның ішінде соңғы жылдары Түркияда орын алған террористік жағдайлардың ауыр зардаптар тудырып отырғанын да айтты. Сирияда 13 миллион халық үй-жайын амалсыз тастап кеткенін айтқан Али Рыза Акынжы, осы сынды адамдарға және жалпы көмек-

li basın temsilcileri katıldı. Panelde, Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Vakur Sümer “Dünden Bugüne Türkiye-Suriye İlişkileri” ve Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdür Yardımcısı Cengizhan Canaltay “Türkiye’nin Mültecilere Yönelik Göç Politikası” konulu bildirilerini sunarak katılımda bulundular.

Panelin açılış konuşmasında Sayın Ali Rıza Akıncı, düzenlendiği panelden dolayı Avrasya Araştırma Enstitüsü’ne şükranlarını sunarak başladı. Son yıllarda Suriye’de devam eden terörle ilgili üzücü olayların tüm dünyayı etkilediğini belirten Sayın Başkonsolos bunun sosyo-ekonomik ve siyasi boyutlarına değindi. Özellikle son yıllarda Türkiye’de yaşanan terör saldırılarının çok ağır sonuçlar doğurduğunu dile getirdi. Suriye’de 13 milyon insanın evini terk etmek zorunda kaldığını açıklayan Sayın Ali Rıza Akıncı, bu insanlara ve genelde her yardıma muhtaç durumdaki insana Türkiye’nin her zaman yardım elini açtığını ve bundan sonra da bu şekilde yaklaşacağını belirtti.

Panelin devamında Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Vakur Sümer “Dünden Bugüne Türkiye-Suriye İlişkileri” konulu bir konuşma yaptı. Konuşmasında Doç. Dr. Vakur Sümer ana hatlarıyla Türkiye-Suriye ilişkilerinin tarihçesini anlattı. Suriye’nin bölge olarak eskiden beri önemli kabul edilen bir coğrafya olduğunu hatırlatan Doç. Dr. Vakur Sümer, 1517-1917 yıllarını kapsayan Pax Ottomana (Osmanlı Barışı) döneminde Osmanlı hâkimiyetinin bitmesine yakın yıllara kadar bu bölgede ciddi isyanlar görülmediğini ifade etti. 20. Yüzyılın ikinci yarısında, Hatay, terör ve su meselelerinin Türkiye-Suriye ilişkilerine en çok zarar veren konular olduğunu anlattı. Sümer, Suriye’deki iç savaşın başladığı 2011 yılından bu yana iki ülke arasındaki ilişkilerin kademeli olarak bozulduğunu ayrıntılı olarak anlatarak konuşmasını tamamladı.

Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdür Yardımcısı Cengizhan Canaltay, “Türkiye’nin Mültecilere Yönelik Göç Politikası” konulu tebliğinde göçmenlerin bölgesel dağılımının sebeplerini ana hatlarıyla ifade etti. Türkiye’nin göç politikasından ve kanunlarındaki son gelişmelerden bahseden Cengizhan Canaltay, 19 Mart 2016 tarihli Türkiye Avrupa

тің қандай да түрін қажет еткендерге Түркия әрқашанда көмек көрсеткенін және көмек көрсете беретінін айтты.

Талқы ары қарай Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры, доцент, доктор Вакур Сүмердің «Түркия-Сирия қарым-қатынасы: Өткені мен бүгіні» тақырыбында жасаған баяндамасымен жалғасты. Доцент, доктор Вакур Сүмер баяндамасында Түркия-Сирия қарым-қатынасының тарихының маңызды тұстарына тоқталды. Сирия аймағы әуелден маңызды аймақ болғанын атап өткен доцент, доктор Вакур Сүмер. Осман империясының соңғы кезеңдеріне дейін аймақта ешқандай мәселелер туындамағанын айтты. Алайда су мәселесі Түркия-Сирия қарым-қатынасының бұзылуының ең алғашқы, тіпті негізгі мәселелердің бірі болғанын жеткізді. 1980 жылдан бүгінге дей-

Бірлігі (АБ) Мүлтеци Аңлашмасы'н аңлатты. Асıl Сосыл Гүвенлік Ағы (ЕSSN) Програмы'нн Кызлай Карт Түркіе ве АБ'нн ортак бір проjesи оларак Еким 2016'да башлатылмыш олдуғуну ве Шубат 2019 тарихи itibariyle, yardım kriterlerine uyan 1,545,674 мүлтецие киши башна 120 TL айлк yardımда булундуғуну диле гетирди. АБ Комисyonu'нн проjesиye finansal desteğini Ағустос 2019 тарихи itibariyle toplamда 1,125 milyar Авро'ya улаштиғини асıkladı. Түркіе'нн, göç dalgasınıн башладığı 2011 yılıнн дан itibaren insani yardım amaçlı yaklaşıк 40 milyar dolar harcadıғини белиртен Canaltay, bu rakamlar ile Түркіе en çok insanî yardım yapan ülkeler sıralamasında son altı yıl içerisinde dünyada ilk üçте ве 2017'den bu yana ise birinci sırada yer aldıғини алтını çizди.

Panelin devamında katılımcılar "Түркіе'нн Suriye Politikası" konusunda görüş alışverişinde bulunup ülkelerini barış içinde yaşamaları için neler yapılabilir sorusuna cevaplar aradılar.

ін екі ел арасындағы су дауына тоқталған доцент, доктор Вакур Сүмер біртіндеп бұзыла бастаған қарым-қатынас салдары миллиондаған адамдарға қолайсыз әсер еткенін баяндап берді.

Еуразия ғылыми-зерттеу институты директорының орынбасары Женгизхан Жаналтай «Түркияның босқындарға қатысты көші-қон саясаты» атты тақырыбындағы баяндамасында, эмигранттардың аймақтағы таралуының себептерінің негізгі қырын ашып айтты. Түркияның бұл мәселеге қатысты көші-қон саясаты және заңдарындағы соңғы өзгерістері туралы сөз қозғаған Женгизхан Жаналтай, 19 наурыз 2019 жылы қол қойылған Түркия Еуропа Одағы босқын келісім-шартын түсіндірді. Жедел әлеуметтік қауіпсіздік желісі (ЖӘҚЖ) бағдарламасында Қызыл Ай карточкасы, Түркия мен ЕО-ның бірлескен жобасы ретінде 2016 жылдан бастап, 2019 жылдың ақпан айынан дейінгі аралықта 1 545 674 көмек беру талаптарына сай келетін босқындарға

адам басына айына 120 Түрік лирасы көлемінде көмек көрсетіп отырғанын да баяндады. ЕО комиссияның жобасы бойынша қаржылай қолдауды 2019 жылдың тамыз айынан 127 миллион евро мен 1 125 миллиард евроға артқанын мәлімдеді. Айрықша айта кететін жайт, Түркия 2011 жылдан бастап босқындарды қабылдай бастаған күннен бері гуманитарлық көмек көрсетуде шамамен 40 миллиард АҚШ долларын жұмсағанын айта келіп, бұл сандар бойынша Түркия ең көп гуманитарлық көмек көрсетуші елдер арасында соңғы 6 жылда әлем бойынша алғашқы үштікке енсе, 2017 жылдан бастап бірінші орында екенін баса айтты.

Ғылыми талқы соңында қатысушылар «Түркияның Сирия саясаты» тақырыбында пікір алмасып, мемлекеттер бейбіт өмір сүрулері үшін қандай әрекеттер жасау керек деген сауалдарға жан-жақты жауаптар қарастырылды.

**23-25 EKİM 2019 TARİHLERİ
ARASINDA KARAĞANDI ŞEHRİNDE
“SARIARKA VE ALTIN ORDU DEVLETİ:
MEKÂN VE ZAMAN BOYUTLARI”
BAŞLIKLı ULUSLARARASI BİLİMSSEL
KONFERANS DÜZENLENDİ.**

2019 ЖЫЛ ҚАЗАН АЙЫНЫҢ 23-25
КҮНДЕРІ ҚАРАҒАНДЫ ҚАЛАСЫНДА
«САРЫАРҚА ЖӘНЕ АЛТЫН ОРДА:
УАҚЫТ ПЕН КЕҢІСТІК» АТТЫ
ТАҚЫРЫПТА ХАЛЫҚАРАЛЫҚ
ҒЫЛЫМИ КОНФЕРЕНЦИЯ ӨТТІ.

23-25 Ekim 2019 tarihleri arasında Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü, Karağandı Eyaleti Valiliği, Karağandı Eyaleti Kültür, Arşiv ve Dokümantasyon Bölümü, Kazakistan Cumhuriyeti Milli Müzesi, Pavlodar Devlet Pedagoji Üniversitesi “Margulan” Merkezi işbirliğiyle Karağandı şehrinde, Altın Ordu Devleti’nin Kuruluşunun 750. yıldönümü münasebetiyle “Sarıarka ve Altın Ordu Devleti: Mekân ve Zaman Boyutları” başlıklı uluslararası bilimsel konferans düzenlendi.

2019 жыл қазан айының 23-25 күндері Қожа Ахмет Ясауи атындағы халықаралық қазақ-түрік университеті Еуразия ғылыми-зерттеу институты, Қарағанды облысы әкімдігі, Қарағанды облысы Мәдениет, архивтер және құжаттама басқармасы, Қазақстан Республикасы Ұлттық музейі, Павлодар мемлекеттік педагогикалық университеті «Марғұлан» орталығының бірлесіп ұйымдастыруымен Қарағанды қаласында Алтын Орда мемлекетінің құрылғанына 750 жыл толуына орай «Сарыарқа және Алтын Орда: Уақыт пен кеңістік» атты халықаралық ғылыми конференция өтті.

23 қазан күні Қарағанды Достық үйінде ұйымдастырылған конференцияның ашылуына Қарағанды облысының әкімі Жеңіс Қасымбек, Қарағанды облысы әкімінің орынбасары Абзал Нүкенов, Қарағанды облысы Мәдениет, архивтер және құжаттама басқармасының бастығы Еркебұлан Мүліков, Қожа Ахмет Ясауи атындағы халықаралық қазақ-түрік университеті Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры, доцент, доктор Вакур Сүмер, Германия Вонн университеті профессор, доктор Нұрлан Кенжеахмет, Қарағанды облысы Ұлытау ауданының әкімі Берік Әбдіғали және Қазақстан Республикасының Ұлттық музей директорының орынбасары Айбар Қасеналин және басқа да танымал тарихшы, археологтар қатысты.

Конференцияда алғашқы баяндаманы Қарағанды облысының әкімі Жеңіс Қасымбек

23 Ekim 2019 tarihinde Karağandı Dostık Evi'nde gerçekleşen konferansın açılış törenine Karağandı Eyalet Valisi Jenis Kasımbek, Karağandı Eyaleti Vali Yardımcısı Abzal Nükenov, Karağandı Eyaleti Kültür, Arşiv ve Dokümantasyon Bölümü Başkanı Erkebulan Mülikov, Ahmet Yesevi Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Vakur Sümer, Almanya Bonn Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Nurlan Kenjeahmet, Karağandı Eyaleti Ulitav İlçesi Valisi Berik Abdigali ve Kazakistan Cumhuriyeti Milli Müzesi Müdür Yardımcısı Aybar Kassenalin'in yanı sıra, tanınmış tarihçi ve arkeologlar katıldı.

Konferansın açılış konuşmalarından ilkinin Karağandı Eyalet Valisi Jenis Kasımbek yaptı. Kasımbek konuşmasında Sariarka olarak adlandırılan Karağandı topraklarının Altın Orda Devleti'nin oluşum sürecinde önemli rol oynadığına değinerek, Altın Ordu Devleti'nin kuruluşunun 750. yıldönümü münasebetiyle Altın Ordu'nun tarihi ve kültürel mirası ile ilgili güncel araştırmaların "Sariarka ve Altın Ordu Devleti: Mekân ve Zaman Boyutları" başlıklı uluslararası bilimsel konferans çerçevesinde tartışılmasının büyük önem taşıdığını belirtti. Sariarka'nın Ulitav bölgesinde Altın Orda dö-

жасады. Ж.Қасымбек өз сөзінде Сарыарқа атын иеленген Қарағанды жері Алтын Орданың құрылу кезеңінде маңызды рол ойнаған айта келе, Алтын Орданың құрылуына 750 жыл толуына байланысты Алтын Орданың тарихы мен мәдени мұрасына қатысты ең маңызды зерттеу жұмыстарын «Сарыарқа және Алтын Орда: Уақыт пен кеңістік» тақырыбындағы халықаралық ғылыми конференция аясында талқылануы үлкен мәртебе екенін айтты. Сарыарқаның Ұлытау аймағында Алтын Орда заманына қатысы болған Жошы хан кесенесі, Алаша хан кесенесі Домбауыл археологиялық кешені сияқты бірнеше құнды жәдігерлер табылғанын айтқан Жеңіс Қасымбек Қазақстан Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың «Ұлытау-2019» халықаралық туризм форумында Жошы хан кесенесінің мәдени туризм орталығына айналу керектігі туралы пікірінің маңыздылығына тоқталды.

Бұдан кейін, конференцияға шақырылғандар кезекпен баяндамаларын жасай бастады. Ұлытау ауданының әкімі Берік Әбдіғали Алтын Орданың 750 жылдығын ұлықтап атап өту ғылыми жоба ретіндегі «Рухани Жаңғыру» бағдарламасының бір бөлігі болғанын айтты. Алтын Орда тарихының халықаралық конференция

nemine ait olan Cuci Han Türbesi, Alaşa Han Türbesi ve Dombavıl Arkeolojik Kompleksi gibi birçok değerli tarihi eserін bulunduğunun altını çizen Jenis Kasımbek, Kazakistan Devlet Başkanı Kasım-Jomart Tokayev'in "Ulitav-2019" uluslararası turizm forumunda Cuci Han Türbesi'nin kültürel bir turizm merkezine dönüştürülmesi gerektiğini ifade ettiğini iletti.

Bu ilk hitabı takiben, davetli konuşmacılar açılış konuşmalarını gerçekleştirdiler. Ulitav İlçesi Valisi Berik Abdigali, Altın Orda'nın 750. yıldönümünü kutlamanın öncelikle bilimsel bir proje olarak "Manevi Canlanma" programının bir parçası olduğunu ifade etti. Altın Orda tarihinin uluslararası bir konferans çerçevesinde ele alınmasının önemine değinen Berik Abdigali, Altın Ordu Devleti'nin kuruluşunun 750. yıldönümü münasebetiyle Altın Orda tarihi ve kültürel mirasına yönelik bilimsel araştırmalara önem verilmesinin, önümüzdeki dönemde Kazakistan'da turizmin gelişmesine de önemli katkıda bulunacağını dile getirdi.

Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Vakur Sümer, yaptığı açılış konuşmasında Cuci Ulusu olarak adlandırılan Altın Orda Devleti döneminde kentsel gelişim ve mimari, ticari ve ekonomik ilişkiler, siyasi ve sosyal kurumların hızla geliştiğini ifade etti. Sariarka ve Uli-

аясында қолға алынған маңызына тоқталған Берік Әбдіғали Алтын Орданың құрылуына 750 жыл толуына қатысты Алтын Орда тарихы мен мәдени мұрасы жөнінде ғылыми-зерттеуге көп көңіл бөлудің арқасында, алдағы уақыттары Қазақстанда туризмның дамуына ықпал ететінін жеткізді.

Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры, доцент, доктор Вакур Сүмер жасаған баяндамасында Жошы ұлысы ретінде аталған Алтын Орда кезеңінде қалалық даму мен архитектуралық, сауда және экономикалық қарым-қатынастар, саяси және қоғамдық ұйымдардың жұмысы жанданғанын баяндады. Сарыарқа және Ұлытау жерлері Алтын Орда кезеңінде үлкен саяси және стратегиялық маңызға ие болғанын жеткізді. Сонымен қатар, конференция ұйымдастырылу мен ынтымақтастық танытқан Қарағанды облысының әкімі Жеңіс Қасымбекке, Қарағанды облысы Мәдениет, архивтер және құжаттама басқармасының бастығы Еркебұлан Мүліковке Қазақстан Республикасының Ұлттық музейі директорының орынбасары айбар Қасеналинге рақметін жеткізіп, Еуразия ғылыми-зерттеу институты атынан Қарағанды облысы Мәдениет, архивтер және құжаттама басқармасына 1740

tav topraklarının Altın Orda döneminde büyük siyasi ve stratejik öneme sahip olduğunu vurguladı. Ayrıca, söz konusu konferansın düzenlenmesinde işbirliklerinden dolayı Karağandı Eyaleti Valisi Jenis Kasimbek'e, Karağandı Eyaleti Kültür, Arşiv ve Dokümantasyon Bölümü Başkanı Erkebulan Mülikov'e ve Kazakistan Cumhuriyeti Milli Müzesi Müdür Yardımcısı Aybar Kassenalin'e teşekkür ederek Avrasya Araştırma Enstitüsü adına Karağandı Eyaleti Kültür, Arşiv ve Dokümantasyon Bölümü'ne 1740 tarihli Altın Orda haritasını hediye etti.

Tüm gün süren konferans kapsamında Almanya, Türkiye, Rusya, Ukrayna, Kırgızistan, Japonya ve Kazakistan'dan gelen katılımcılar Cuci Ulusu'nun siyasi ve sosyo-ekonomik tarihi, Cuci Ulusu'nun tarihi ve kültürel mirasını araştırma, koruma meselelerini tartıştılar. Ayrıca, Cuci Ulusu dönemindeki kent ve Bozkır uygarlığı ve Cuci Ulusu'nun tarihi Sarıarka ve Ulıtav'ın önemi gibi konuları ele aldılar.

Uluslararası konferans, 24-25 Ekim günleri Karağandı bölgesinde bulunan Altın Orda dönemine ait arkeolojik miraslara yapılan ziyaretlerle devam etti. Konferans katılımcıları ve gazeteciler, Cuci Han Türbesi, Alaşa Han Türbesi, Dombovil Arkeolojik Kompleksi ve Terekti Arkeolojik Kompleksi gibi önemli tarihi-kültürel mirasları ziyaret etti.

25 Ekim tarihinde, Jekkazgan Üniversitesi'nde Almanya Bonn Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Nurlan Kenjeahmet'in "The Tūqmāq (Golden Horde), the Qazaq Khanate, the Shibani

жылы жасалған Алтын Орда картасын сыйлады.

Күні бойына жалғасқан конференция аясында Германия, Түркия, Ресей, Украина, Қырғызстан, Жапониядан келген қатысушылар Жошы Ұлысының саяси және әлеуметтік-экономикалық тарихы, Жошы ұлысының тарихы және мәдениеті мирасын зерттеу және ұорғау мәселелері бойынша пікір алмасты. Айрықша, Жошы ұлысы кезеңіндегі қала мен дала өркениеті және Жошы ұлысының тарихи Сарыарқа және Ұлытаудың маңызы сияқты тақырыптар да талқыланды.

Халықаралық конференция 24-25 қазан күндері Қарағанды облысында орналасқан Алтын Орда кезеңіне жататын археологиялық жәдігерлерді аралаумен жалғасын тапты. Конференция қатысушылары мен журналисттер Жошы хан кесенесіне Домбауыл Археологиялық кешеніне және Теректі археологиялық кешені сияқты маңызды тарихи-мәдени орындарға саяхат жасады.

25 қазанда Жезқазған университетінде Германия Вонн университетінің профессоры, доктор Нұрлан Кенжеахметтің "The Tūqmāq (Golden Horde), the Qazaq Khanate, the Shibani Dynasty, Rūm (Ottoman Empire) and Moghūlistan in the XIV-XVI Centuries: from Original Sources" атты кітабының алғашқы тұсаукесері жасалды. Тұсаукесер рәсімінде сөз сөйлеген Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры, доцент, доктор Вакур Сүмер профессор, доктор Нұрлан

Dynasty, Rûm (Ottoman Empire) and Moghūlistan in the XIV-XVI Centuries: from Original Sources” başlıklı kitabının ilk tanıtımı yapıldı. Tanıtım töreninde konuşan Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Vakur Sümer, Prof. Dr. Nurlan Kenjeahmet’in Altın Orda tarihi ile ilgili yeni kitabının Avrasya Araştırma Enstitüsü tarafından desteklenerek yayınlandığının altını çizerek, Batı ve Doğu tarihi kaynaklarını birleştirerek ele alınan söz konusu kitabın Altın Orda tarihiyle ilgili araştırmalara önemli katkıda bulunabileceğini belirtti. Kendi konuşmasında öncelikle desteklerinden dolayı Avrasya Araştırma Enstitüsü’ne şükranlarını sunan Prof. Dr. Nurlan Kenjeahmet, Altın Orda’nın önemli manevi merkezlerinden biri sayılan Ulıtav bölgesinde Altın Orda tarihi ile ilgili eserinin tanı-

Кенжеахметтің Алтын Орда тарихына қатысты кітабының Еуразия ғылыми-зерттеу институтының қолдауымен жарыққа шыққанын айрықша атап өтіп, Батыс пен Шығыс дереккөздерін топтастырып жазылған кітаптың Алтын Орда тарихына қатысты зерттеулерде құнды болатынын жеткізді. Сөз кезегінде ең алдымен қолдау білдірген Еуразия ғылыми-зерттеу институтына ризашылығын айтқан профессор, доктор Нұрлан Кенжеахмет Алтын Орданың өте маңызды рухани орталықтардың бірі болғанын Ұлытау аймағында Алтын Орда тарихына қатысты шығарманың тұсаукесерінің өткізілуі үлкен қуаныш екенін айтты.

тімінің gerçekleşmesinden büyük memnuniyet duyduğunu belirtti.

31 EKİM 2019 TARİHİNDE Ş.Ş. VALİHANOV TARİH VE ETNOLOJİ ENSTİTÜSÜ DOKTORA ÖĞRENCİSİ ALMAS ZHUNISBAYEV "ORTA ASYA'DA MİLLİ CUMHURİYETLERİN KURULUŞ TARİHİ" KONUSU SEMİNER VERDİ.

2019 ЖЫЛЫ 31 ҚАЗАНДА ЕУАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ОРТАЛЫҒЫНДА ҚР БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ ҒЫЛЫМ КОМИТЕТІ Ш.Ш. УӘЛИХАНОВ АТЫНДАҒЫ ТАРИХ ЖӘНЕ ЭТНОЛОГИЯ ИНСТИТУТЫНЫҢ «XX ҒАСЫРДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫ» БӨЛІМІНІҢ ҒЫЛЫМИ ҚЫЗМЕТКЕРІ, PhD КАНДИДАТ «ОРТА АЗИЯДАҒЫ ҰЛТТЫҚ-МЕМЛЕКЕТТІК МЕЖЕЛЕУ ЖӘНЕ ҰЛТТЫҚ РЕСПУБЛИКАЛАРДЫҢ ҚҰРЫЛУЫ ТАРИХЫ» ТАҚЫРЫБЫНДА ҒЫЛЫМИ СЕМИНАР ӨТКІЗДІ.

Семинар тақырыбы осыдан 95 жыл бұрын Орта Азия аймағында ұлттық принциптің негізінде большевиктік билікпен жүзеге асырылған ұлттық-мемлекеттік межелу сынды күрделі процесстің және оның қорытындысында ұлттық мемлекеттік құрылымдардың пайда болу тарихына арналды.

А. Жүнісбаев басты мәселеге кіріспе ретінде XIX ғасырдың екінші жартысы мен XX ғасырдың басында Ресей империясының қол астында болған Қазақ даласы мен Түркістан өлкесінің саяси даму мәселелеріне, осы қос ұлттық аймақтағы саяси-әкімшілік бөлініспен құрылымның тарихына, патша өкіметінің қазақтар мен Түркістанның түп халықтарына қатысты жүргізген ұлт саясатына шолу жасады. Оның барысында баяндамашы Түркістан өлкесі түркі-мұсылман халықтарының отарлық және бодан жағдайы, патша билігінің ұлттық аймақтарда «бөліп ал да, билей бер» принципінің негізінде жүргізген жасанды әкімшілік-территориялық бөлінісі, этникалық территориясы бір тудың астында біріккен мемлекетке ие болмауы олардың ұлт ретін-

Seminerin ana konusu, 95 yıl önce Orta Asya bölgesinde Bolşevik iktidarın uyguladığı 'ulusal devlet oryantasyonu' adı verilen karmaşık bir sürecin ortaya çıkışın tarihi ve nedenleridir.

Zhunisbayev seminerinde ana hatlarıyla XIX. Yüzyılın ikinci yarısında Rus İmparatorluğu'nun idaresinde bulunan Kazak bozkırı ve Türkistan bölgesinin siyasal gelişimine ve bu iki ulusal bölgedeki siyasi-idari yapılanmanın tarihine değindi. Ayrıca Türkistan bölgesindeki Çarlık yöneticilerinin uyguladığı "böl ve yönet" prensibi konusunu ayrıntılandırdı.

Seminerin devamında Zhunisbayev, Orta Asya devletlerinde Sovyet gücünün yerleşmesinden sonra Bolşevik Partisi tarafından yürütülen politikalar hakkında da konuşarak, Buhara Emirliği ve Hiva Hanlığı'nın yerine Türkistan, Khorezm ve Buhara Sovyet cumhuriyetlerinin kurulmasının amaçlarını ve sebeplerini anlattı.

Arşiv verileri, kartografya ve fotoğraflar temelinde Orta Asya Cumhuriyetlerinin devlet sınırlarının çizilmesi konusundan da bahse-

де бірігу және біртұтас ұлтқа айналу жолында тосқауыл болды.

Семинарда А. Жүнісбаев Қазақстан мен Орта Азияда кеңес билігі орнаған соң большевиктік партияның жүргізген ұлттық-мемлекеттік құрылыстың басты кезеңдері мен принциптеріне («ұлттардың иерархиясы»), Түркістан генерал-губернаторлығының, Бұқара әмірлігі мен Хиуа хандығының орнында Түркістан, Хорезм және Бұқара кеңестік республикалардың құрылу тарихына, олардың ішінде орын алған ұлт мәселесіне, «Тұтас Түркістан» идеясының төңірегінде түркі халықтарының бірігу талпыныстарына, межелудің басты алғышарттарына тоқталды.

Семинардың соңында Еуразия ғылыми-зерттеу институтының ғылыми қызметкерлері А. Жүнісбаевқа Орта Азиядағы межелуге және ұлттық республикалардың құрылу тарихына қатыста өз сұрақтарын қойып, өз пікірлерін ортаға салды. Институт мамандары межелуден кейін құрылған республикалар мен әкімшілік бірліктердің өзара және іргелес орналасқан мемлекеттер арасында шекара мәселесінің тарихын болашақта терең зерттеу қажеттігі туралы ұсыныс білдірді.

den Zhunisbayev, Rus yöneticiler ile Kazak aydınlarının bu süreç boyunca toplantılarda tartıştıkları konuları ve önerilen projeleri anlattı.

→ Seminerin sonunda, Avrasya Araştırma Enstitüsü'nün araştırmacıları ve seminere katılan diğer misafirler Orta Asya'da milli cumhuriyetlerin kuruluş tarihi konusunda sorular sorarak görüş alışverişinde bulundular.

ERI Infographic No.22

Түркітілдес елдердің мәдени астаналары | Türk Dili Konuşan Ülkelerde Kültür Başkentleri
Cultural Capitals in Turkic Speaking Countries

Source: <https://www.turksoy.org/tr/turksoy/about#faq2>

How to cite: Eurasian Research Institute, (2019). Cultural Capitals in Turkic Speaking Countries. ERI Infographics No.22

Asya Avrupa / Азия Еуропа
(Haber – Yorum) / (Ақпараттық сараптама)

Avrasya Araştırma Enstitüsü Yayınıdır
Еуразия ғылыми-зерттеу институты басылымы

Kasım 2019 Sayı: 45
Қараша 2019 жыл №45